

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

ANUL XXXII

2

IULIE — DECEMBRIE

1987

*redina
redins*

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CONSILIUL DE CONDUCERE

IOAN PĂTRUŢ — *redactor-şef*
ROMULUS TODORAN — *redactor-şef adjunc*
VIOREL BIDIAN — *membru al Colegiului de redacţie*
VASILE BREBAN
DUMITRU D. DRAŞOVEANU
DIMITRIE MACREA
membru corespondent al Academiei R. S. România
ION MĂRII
PETRU NEIEŞCU
GRIGORE RUSU — *membru al Colegiului de redacţie*
SABINA TEIUŞ
CARMEN VLAD
MIRCEA ZDRENGHEA
EUGEN BELTECHI — *secretar responsabil de redacţie*
NICOLAE MOCANU — *secretar responsabil de redacţie*
membru al Colegiului de redacţie

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă, pe bază de abonamente.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite la Consiliul de conducere al revistei „CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ”.

La revue parait 2 fois par an.

Toute commande de l'étranger (fascicules ou abonnements) sera adressée à „ROMPRESFILATELIA”, Sectorul Export-Import Presă, P. O. Box. 12—201, telex 10376, prsfi r, 78104 Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66, Roumanie.

Le prix d'un abonnement est de \$ 45 par an.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste.

Les manuscrits, les livres et les revues proposés en échange, ainsi que toute correspondance seront envoyés au Conseil de Direction de la revue „CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ”.

APARE DE 2 ORI PE AN

ADRESA REDACŢIEI

3400 Cluj-Napoca, str. Emil Racoviţă, 21
telefon 3.48.98 (int. 2), 3.62.05

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

Anul XXXII, nr. 2

1987

ieulie—decembrie

SUMAR

GRAMATICĂ

- MARIANA GRUIȚĂ, Conectivie temporale interpropoziționale în engleză și română 95
ANDREI MIȘAN, Categoria stării și alte părți de vorbire 104

STILISTICĂ

- ILÉANA MUREȘANU, Polisemie și creativitate 109

LEXICOLOGIE

- Note lexicale și etimologice (Ioana Anghel; Eugen Beltechi; V. Bidian; D. Loșonți, Gr. Rusu; Doina Grecu; I. Mării; Valentina Șerban; Romulus Todoran; Sabin Vlad) 116

DISCUȚII

- MARIUS I. OROS, Considerații metodologice privind cercetarea toponimiei 144
IOAN PĂTRUȚ, Referitor la accent în onomastică 148

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CĂRȚI

- Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni — Ollenia, vol. V, de dr. TEOFIL TEAHA, dr. ION IONICĂ, dr. VALERIU RUSU, București, 1984 (*Eugen Beltechi*) 152
MIOARA AVRAM, Gramatică pentru toți, București, 1986 (*Sabina Teiuș*) 154
G. G. NEAMȚU, Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal, București, 1986 (*G. Gruiță*) 156
CRIȘU DASCĂLU, Dialectica limbajului poetic, Timișoara, 1986 (*Mireea Borecilă*) 158
ELENA SLAVE, Metaforele limbii române, București, 1986 (*Ileana Mureșanu*) 159
Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea (coordonator: dr. CRIȘU DASCĂLU), Timișoara, 1986 (*Victoria Moldovan*) 161
MIRCEA HOMORODEAN, Introducere în lingvistica romanică, vol. II. Limbile romanice, Cluj-Napoca, 1986 (*Viorica Pamfil*) 162
ROLAND ELUARD, La pragmatique linguistique, Paris, 1985 (*Ligia Stela Florea*) 163
OSWALD DUCROT, Le dire et le dit, Paris, 1984 (*Elena Dragoș*) 165

IN MEMORIAM

- Cornel Săteanu (1927—1987) (*Mireea Homorodean*) 167

- INDICE 168

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ RECHERCHES DE LINGUISTIQUE

Année XXXII, n° 2

1987

juillet—décembre

SOMMAIRE

GRAMMAIRE

MARIANA GRUIȚĂ, Connecteurs temporels interpropositionnels en anglais et en roumain	95
ANDREI MIȘAN, La catégorie de l'état et d'autres parties du discours	104

STYLISTIQUE

ILEANA MUREȘANU, Polysémie et créativité	109
--	-----

LEXICOLOGIE

Notes lexicales et étymologiques (Ioana Anghel; Eugen Beltechi; V. Bidian, D. Loșonți, Gr. Rusu; Doina Grecu; I. Măril; Valentina Șerban; Remus Todoran; Sabin Vlad)	116
--	-----

DISCUSSIONS

MARIUS I. OROS, Considérations méthodologiques sur la recherche toponymique	144
IOAN PĂTRUȚ, À propos de l'accent en onomastique	148

COMPTEs RENDUS ET PRÉSENTATIONS DE LIVRES

<i>Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia</i> , vol. V, par dr. TEOFIL TEAHA, dr. ION IONICĂ, dr. VALERIU RUSU, București, 1984 (Eugen Beltechi)	152
MIOARA AVRAM, <i>Gramatica pentru toți</i> , București, 1986 (Sabina Teiuș)	154
G. G. NEAMȚU, <i>Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal</i> , București, 1986 (G. Gruiță)	156
CRISU DASCĂLU, <i>Dialectica limbajului poetic</i> , Timișoara, 1986 (Mircea Bercilă)	158
ELENA SLAVE, <i>Metaforele limbii române</i> , București, 1986 (Ileana Mureșanu)	159
<i>Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea</i> (coordonator: dr. CRISU DASCĂLU), Timișoara, 1986 (Victoria Moldovan)	161
MIRCEA HOMORODEAN, <i>Introducere în lingvistica romanică</i> , vol. II. <i>Limbile române</i> , Cluj-Napoca, 1986 (Viorica Pamfil)	162
ROLAND ELUERD, <i>La pragmatique linguistique</i> , Paris, 1985 (Ligia Stela Florea)	163
OSWALD DUCROT, <i>Le dire et le dit</i> , Paris, 1984 (Elena Dragoș)	165

IN MEMORIAM

Cornel Săteanu (1927—1987) (Mircea Homorodean)	167
--	-----

INDEX	168
-------	-----

CONECTIVE TEMPORALE INTERPROPOZIȚIONALE ÎN ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ

MARIANA GRUIȚĂ

0. Relațiile temporale dintre acțiunea / starea din regentă și cea din subordonată pot fi, în cele două limbi, de *simultaneitate* (Tm_1), de *anterioritate* (Tm_2) și de *posterioritate* (Tm_3)¹. În interiorul acestor subtipuri există un foarte larg evantai de nuanțe, puse în evidență de lexemele adverbiale, de corespondența formal-temporală a predicatelor sau de conectivele subordonatoare specifice². Rolul acestor elemente are proporții diferite în limbile pe care le comparăm aici.

1. Subtipul Tm_1

Conectivile primordiale ale lui Tm_1 sînt *when*, pentru engleză, și *cînd*, pentru română, adverbe cu valențe multiple, care, în funcție de contextul lexical sau de tipul predicatului, pot exprima : durată indefinită, intervalul precizat, repetiția, caracterul momentan al acțiunii etc. Această semantică largă face ca, în situațiile în care precizia, exactitatea sînt mai riguros reclamate, să fie preferate conectivile specializate numai pentru anumite nuanțe.

1.1. Durata nedefinită, neprecizată strict, este exprimată de : *when, while, whilst, as*, în engleză, și *cînd, în timp ce, în vreme ce, pe cînd*, în română. Cele două locuțiuni din română (*în timp ce, în vreme ce*), cu valoare relațională absolut sinonimică, se diferențiază ușor sub aspect stilistic. Diferența rezultă din opoziția *timp / vreme*, în care al doilea termen are un caracter mai popular, cu un ușor iz arhaic. În lista conectivelor englezești, menționăm frecvența redusă a lui *whilst*, limitată la varianta britanică³.

1.2. Intervalul precizat, măsurat (în care se petrece acțiunea din regentă), este exprimat de : *as long as, so long as*, în engleză, și *cîtă vreme, cît timp*, în română. Firește, se pot adăuga adverbele de bază (*when / cînd*), precum și celelalte conective de la 1.1., dar cele enumerate aici au o întrebuințare specializată. Opoziția *timp / vreme* conferă și de data aceasta celor două locuțiuni care le încorporează valori stilistice diferite. *Cît* are un caracter popular-familiar (și oral), reclamînd adesea un corelativ în regentă (*atît, atîta*) :

(1) *Atît am stat, cît ai stat și tu.*

Regional, româna mai utilizează conectivul *pînă* sau construcții cu acesta : *pînă ce, pînă cînd*⁴ :

(2) *Am stat pînă (ce / cînd) a stat și el.*

1.3. Repetiția (iterația) se exprimă prin : *whenever, whensoever, as often as*, în engleză, și *oricând, ori de câte ori, de câte ori*, în română. Și aici, alternanța acestor conective specializate cu cele fundamentale (*when/cînd*) este posibilă :

(3) (a) *When/whenever/whensoever he needs money, he goes to his mother.*

(b) *Cînd/oricînd/de câte ori are nevoie de bani, se duce la părinți.* *Whensoever* era mult mai frecvent în engleza veche. Engleza modernă renunță treptat la el, fiind rezervat doar pentru situații enfatice ⁵.

1.4. Caracterul momentan (și concomitent) al celor două acțiuni se exprimă, în ambele limbi, prin conective temporale lipsite de o specializare strictă, cărora li se adaugă adverbe de reliefare a nuanței momentane (*just, right; tocmăi, chiar*) :

(4) (a) *He stopped me just as I was entering the room.*

(b) *M-a oprit chiar cînd intram în cameră.*

1.5. Observații :

1.5.1. Tm_1 cunoaște atît în engleză, cit și în română, fenomenul numit *when/cînd „invers”* ⁶ :

(5) (a) *I was walking in the street when suddenly I heard a terrible noise.*

(b) *Mă plimbam pe stradă cînd deodată am auzit un zgomot teribil.* Caracteristica fundamentală este, după cum se poate vedea și din aceste enunțuri, aceea că ideea temporală este exprimată nu de subordonata introdusă de *when/cînd*, ci invers, de regentă. De fapt, este vorba de niște pseudoregente, deoarece structura logică a frazelor de mai sus arată astfel :

(6) (a) *When I was walking in the street, I suddenly heard a terrible noise.*

(b) *Cînd mă plimbam pe stradă, am auzit deodată un zgomot teribil.* Motivarea stilistică a inversiunii, specifică mai ales stilului narativ, constă în faptul că aceasta conferă relief evenimentului astfel prezentat, asigurîndu-i totodată și un accent dramatic mai pronunțat ⁷.

În română s-a semnalat și un *că „invers”*, tot cu valoare temporală ⁸. De obicei, acesta reclamă corelative momentane de intensificare în regentă (*abia, de abia, încă, tocmăi* ⁹) :

(7) *Abia se urcă în tren, că trenul și porni.*

De altfel, aceste corelative au corespondente și în engleză (*hardly, scarcely*), pentru situațiile cînd *when „invers”* traduce un *că „invers”* :

(8) *Hardly/scarcely had I closed the door when the door bell rang again.*

1.5.2. Tm_1 apare în gramaticile englezești cu o listă mult mai lungă de conective : *the time (that), the month (that), the moment (that), every time (that), any time (that)* ¹⁰, *directly, immediately, instantly, right away* ¹¹, *now (that), immediately (that), directly (that)* ¹², *the very moment, the instant, the day, the first time* ¹³ etc. Dintre aceste așa-zise „conjecții recent formate” ¹⁴, *abia* citeva pot fi trecute într-un inventar veritabil al conectivelor temporale. Ne referim la cele provenite din adverbele de timp, care, în stadiul inițial, nu aveau sens relațional (*immediately, instantly, directly + that*), dar care, prin suprimarea lui *that*, au preluat și sensul relațional al acestei conjecții. Celelalte, formate din substantive cu sens temporal, le considerăm false conective și nu împărtășim părerea acelor care susțin că din regente ale unei atributive acestea au devenit conective temporale ¹⁵. Suprimarea lui *that*, în asemenea cazuri, nu com-

promite calitatea de regent a substantivelor în discuție și nici pe aceea de atributivă a subordonatei care urmează. Așadar, interpretăm pe (9) (a) la fel ca pe (9) (b), adică întocmai ca pe o *regentă* + *atributivă* :

(9) (a) *The day you came I was sick.*

(b) *The man I know is sick.*

Construcția *now that* / *now (that)* am discutat-o cu altă ocazie, în legătură cu raportul cauzal, acolo unde credem că îi este locul¹⁶.

2. Subtipul Tm₂

Raportul temporal de anterioritate cunoaște cel puțin două subdiviziuni, cu elemente relaționale mai mult sau mai puțin specializate.

2.1. Anterioritatea nedefinită (fără precizarea limitei) se exprimă prin *before*, în engleză, și prin *înainte să*, *înainte ca... să*, *mai înainte ca... să*, în română. Disproporția numerică în favoarea românei este numai aparentă; în realitate, este vorba de o singură locuțiune și în română, construită cu adverbul de anterioritate *înainte*, dar care dispune de trei variante. Ultimele două sint utilizate numai cînd elementele de bază ale locuțiunii (*înainte* + *să*) sint dislocate de anumite intercalări : (10) *Am venit (mai) înainte ca el să aște ceva.*

Adverbul *mai* este opțional în asemenea variante, dar *ca* este obligatoriu. Neglijînd aceste realizări contextuale ale lui *înainte să*, putem afirma că modelul simbolizat de Teun van Dijk¹⁷ pentru anterioritatea nedefinită în engleză (*Sj before Si*)¹⁸ are un unic echivalent și în română (*Pj înainte să Pi*).

2.2. Anterioritatea precizată (limitată) este exprimată de *till*, *until*, în engleză, și *pînă*, *pînă nu*, *pînă să*, *pînă să nu*, *pînă cînd*, *pînă cînd să*, *pînă ce*, în română. Analizînd structura locuțiunilor românești, constatăm că acestea au un element de bază, adverbul *pînă*, căruia i se adaugă o conjuncție (*să*), un pronume relativ (*ce*), un adverb relativ (*cînd*) sau elemente grupate (*cînd să*)¹⁹. Notăm însă și prezența negației (*nu*) la unele variante, cu mențiunea că acestea nu impun întotdeauna propozițiilor introduse prin ele un conținut negativ²⁰. Cu alte cuvinte, două enunțuri ca următoarele sint identice din punct de vedere semantic :

(11) (a) *Nu pleci pînă vine el.*

(b) *Nu pleci pînă nu vine el.*

În varianta a doua se modifică doar intonația și accentul sintactic, nu și sensul.

Aceste constatări sint valabile și pentru engleză : *until* nu are sens negativ, nici chiar atunci cînd regenta este negativă²¹. Din această cauză, în asemenea contexte, *until* se poate traduce atît prin *pînă*, cît și prin *pînă nu* :

(12) (a) *The princess didn't wake up until the prince kissed her.*

(b) *Prințesa nu s-a trezit pînă/pînă nu a sărutat-o prințul.*

În ambele variante, acțiunea de la dreapta lui *pînă* are loc indiferent de prezența sau absența lui *nu*.

Raportînd lista conectivelor englezești (*till*, *until*) la invarianta simbolizată de van Dijk, pentru această nuanță temporală (*Si until Sj*)²², sintem tentați să afirmăm că modelul cunoaște o realizare unică, *till* și *until* fiind de fapt alolexeme ale aceleiași unități. De obicei, ele apar în variație liberă, deși sint unii scriitori care preferă exclusiv pe *until* sau pe *till*²³. Există și părerea că *till/until* prezintă opoziții de pa-

tură stilistică, recomandându-se ca ultima formă, mai puțin frecventă, să fie rezervată mai ales topicii B — A (unde A = regentă și B = temporală), cel puțin în stilul neutru sau de conversație ²⁴.

2.3. Observații

2.3.1. Specializarea conectivelor pentru cele două nuanțe ale raportului de anterioritate nu trebuie înțeleasă foarte rigid. Este vorba mai degrabă de un sens predominant al acestora, care nu exclude însă sensurile și utilizările speciale. În următoarele enunțuri, de pildă, *until/pînă* apar cu valoarea lor de bază, exprimînd anterioritatea ferm delimitată :

(13) (a) *I'll stay here till/ until you get back.*

(b) *Voi sta aici pînă (cînd) te vei întoarce.*

În alte contexte, mai rar reperabile, perechea *until/pînă* e substituibilă cu *before/ înainte să*, realizînd, prin urmare, o anterioritate neprecizată clar sub aspectul duratei. Acest lucru se întîmplă mai ales în cazul unor temporale cu regente negative :

(14) (a) *She will not marry him until/ before her mother dies.*

(b) *Nu se va mărita cu el*

{	<i>pînă (ce) mama ei nu va muri.</i>
}	<i>înainte ca mama ei să moară.</i>

Precizăm că, sub aspect *pragmatic*, există totuși deosebiri între variantele cu *until/ pînă (ce)* și cele cu *before/ înainte ca... să*. În primele, acțiunea A (din regentă) este exclusă categoric pînă cînd va avea loc acțiunea B (din temporală). După acest moment, ea va avea loc într-un timp neprecizat. În variantele secunde, acțiunea A este exclusă înainte de acțiunea B, iar apoi devine doar posibilă, ne reprezentînd garanția că se va îndeplini ²⁵.

Am făcut aceste observații asupra specializării semantico-funcționale a conectivelor temporale, deoarece în literatura engleză de specialitate au avut loc ample discuții în legătură cu acest aspect. Unii lingviști susțin ideea că există două conective *until* (omonyme) : *until*₁, durativ, indică intervalul cît durează acțiunea regentei ; *until*₂, nondurativ, arată doar anterioritatea propriu-zisă a regentei ²⁶. În ce ne privește, ne raliem părerii acelor lingviști care sînt susținătorii teoriei că există un singur conectiv *until* ²⁷, care, însă, așa cum arătam anterior, poate materializa, în contexte speciale, și o valoare relațională secundară, în afară de cea fundamentală.

2.3.2. Ne pronunțăm pentru aceeași soluție în interpretarea lui *before*. Faptul de a avea presupuziții pozitive sau negative, reale sau ireale, nu ne îndreptățește să acceptăm existența a două conective interpropoziționale *before*. Sensul său de bază rămîne anterioritatea temporală nedefinită. Condițiile semantice și pragmatice în care este folosit pot conferi caracter real sau ireal acțiunilor pe care le introduce, dar acest fapt nu afectează în esență statutul său funcțional.

3. Subtipul Tm₃

Raportul temporal de posterioritate dispune de o scală a nuanțelor care se poate reduce, în ultimă instanță, la trei valori, fiecare dispunînd de conective specializate.

3.1. Posterioritatea imediată este exprimată de *as soon as* și *once*, în engleză, *îndată ce*, *imediat ce*, *de îndată ce*, *pe dată ce*, *cum*, în română. Engleza contemporană și-a completat această listă, altfel destul de să-

racă, cu elemente relaționale provenind din adverbe care exprimă mai clar ideea de urgență, de succesiune rapidă : *immediately, directly, instantly, right away* (vezi supra 1.5.2.). Ultimele două se utilizează mai rar, fiind atestate mai ales în engleza americană :

(15) *He ran across the street instantly he saw his mother.*

Româna dispune de o listă destul de bogată de elemente stabile care exprimă posterioritatea imediată. Acest fapt permite o repartitie destul de clară pe stiluri, asigurându-se realizarea unui evantai mai variat de nuanțe în exprimare. *Cum*, de pildă, utilizat de obicei în corelație cu el însuși (*Cum m-a văzut, cum m-a recunoscut*), dă comunicării un caracter oral, intim, familiar. *Pe dată ce*, locuțiune mai veche, imprimă comunicării un ușor iz arhaic. Regional se mai folosește *cît ce*, corelat cu *și*, în regentă. De fapt, este cazul să precizăm că adverbul *și* este un corelativ destul de frecvent utilizat și cu celelalte conective ale posteriorității imediate. Notăm însă că prezența sa în regentă face posibilă utilizarea, pentru posterioritatea imediată, și a conectivelor temporale nespecializate (*cînd, după ce, dacă*, ultimul mai ales în limbajul familiar) ²⁸ :

(16) (a) *Cînd m-a căzut, m-a și recunoscut.*

(b) *Dacă i-am auzit vocea, l-am și recunoscut.*

Și engleza poate face apel la adverbe relative care nu aparțin posteriorității imediate, cu aceeași condiție, a completării enunțului cu un lexem care exprimă urgența (*soon etc.*) :

(17) *They started to work again soon after it was light.*

3.2. Posterioritatea nedeterminată este exprimată de : *after* și *once*, în engleză și de *după ce, o dată ce*, în română. Ca și în cazul altor nuanțe temporale, adverbele fundamentale (*when/ cînd*) pot fi utilizate și aici, contextul semantic și timpul predicatelor avînd rol dezambiguizant :

(18) (a) *When his friends were gone, John returned to his work.*

(b) *Cînd a primit și această ultimă lovitură, el a renunțat treptat la activitățile publice.*

3.3. Punetul de începere a unei acțiuni posteriore se exprimă prin : *since*, în engleză, și *de cînd, de cum, de pe cînd*, în română. Conectivul englezesc, neprecedat de prepoziție strict specializat pentru indicarea punctului de plecare în timp, apare, în anumite situații, însoțit de *ever* :

(19) *I haven't seen you (ever) since we were in college.*

Româna apelează la construcții cu *de*, prepoziție specializată în indicarea punctului inițial al unei direcții spațiale sau temporale. Varianta cu *de pe (de pe cînd)* marchează cu aproximație începutul, fiind adeseori chiar însoțită de adverbe cu un asemenea sens (*cam, aproximativ*) :

(20) *Cearța lor durează cam de pe cînd începuse ea să se afirme.*

4. Mai mult decît alte conective, subordonatorii temporali impun, în engleză, un riguros sistem de restricții formale predicatului subordonatelor pe care le introduc.

4.1. În locul viitorului, ca timp real, conectivele temporale reclamă forma de *prezent* sau *trecut* — în funcție de timpul regentei (viitor simplu sau viitor în trecut) ²⁹ :

(21) (a) *When he arrives, he will tell us all about it.*

(b) *He told us that he would go there as soon as he found a job.*

Româna dispune și ea de un asemenea prezent futuric (în locul viitorului), dar utilizarea lui în asemenea contexte rămâne doar ca o posibilitate, putînd fi folosit în alternanță cu viitorul propriu-zis :

(22) *Cînd vine / va veni el, fanfara va cînta...*

În engleză, însă, variantele cu viitorul sînt respinse categoric :

(23) **When he will arrive, he will tell us all about it.*

4.2. Viitorul anterior se exprimă, în engleză, după conectivele temporale, prin *prezentul perfect* sau *mai mult ca perfectul* — în funcție de predicatul regentei (viitor simplu sau viitor în trecut) :

(24) (a) *Mary will call on you after she has finished her work.*

(b) *Mary said she would call on you after she had finished her job.*

4.3. În cazul lui *since*, apare o restricție temporală la predicatul regentei, unde se utilizează *prezentul perfect*, în timp ce în subordonata introdusă prin *since* se folosește *trecutul* sau *prezentul perfect* ³⁰ :

(25) (a) *It has been so long since we have been together.*

(b) *She has been drinking ever since she got married.*
(și nu *She is drinking...*, formă temporală echivalentă cu cea din română.)

4.4. *After* și *when*, cînd se referă la acțiuni trecute, pot fi urmate fie de *trecut* (= *past tense*), fie de *mai mult ca perfect* (= *past perfect*) :

(26) *When / after he had returned / he returned from work, he helped his wife with her work in the kitchen.*

Variantele sînt sinonimice, poate cu mici modificări de nuanță, cînd e vorba de *when*.

5. O caracteristică a temporalei englezești o constituie posibilitatea de apariție a acesteia și în condițiile în care *verbul* său predicativ sau copulativ cunoaște o *realizare zero* (lipsește). Dintre conectivele temporale, *when* se pare că favorizează asemenea exprimări, iar dintre verbe, *a fi*, atît ca verb copulativ, cît și ca verb predicativ :

(27) (a) *When ✓ at Rome, do as Romans do.*

(b) *When ✓ in difficulty, consult the dictionary.*

(c) *When ✓ a boy, he looked down on such things.*

După cum se vede, condiția este ca subiectul temporalei să fie identic cu cel al regentei.

În română, regimul verbal-personal al conectivelor temporale interpoziționale ³¹ este mult mai sever. Doar în cazuri cu totul izolate, o construcție ca *de cînd* poate face excepție de la această regulă :

(28) *De cînd ✓ cu accidentul acela, nu s-a mai urcat în mașină.*

Oricum, fenomenul este departe de a avea productivitatea din engleză.

6. O particularitate și mai pronunțată a conectivelor temporale din engleză este compatibilitatea lor cu *forme verbale nepersonale* :

(29) (a) *Do not read while eating.*

(b) *She always sings when working.*

(c) *Don't speak until spoken to.*

(d) *Once published, the book became a best-seller.*

Nici româna nu duce lipsă de construcții temporale nepersonale. Am putea spune că există chiar valori temporale care se exprimă mai frecvent în acest fel decît prin subordonate propriu-zise ³². Deosebirea este însă

că, în timp ce în engleză aceste construcții apelează la aceleași conective ca și subordonatele temporale, în română se recurge la alte conective decât cele specifice nivelului interpropozițional. În locul adverbilor relative, contragerile participiale, gerunziale sau infinitivale românești folosesc locuțiuni prepoziționale, prepoziții compuse, adverbe cu valoare prepozițională :

- (30) (a) *Înainte de a veni el, ea era fericită.* (*înainte să > înainte de*)
(b) *O dată publicată, cartea va provoca multe discuții.* (*o dată ce > o dată*)

Prin urmare, în română nu avem de-a face cu niște construcții nepersonale ale unor conective interpropoziționale, ca în engleză, ci cu niște contrageri nepersonale ale unor conective exclusiv intrapropoziționale. În acest fel, integritatea regimului verbal-personal al primelor nu este cituși de puțin afectată în română, dar este serios compromisă în engleză.

7. Utilizarea conectivelor temporale cu corelative, pentru exprimarea emfazei, este proprie mai ales limbii române (*atunci ... cînd*), dar și aici se apelează destul de rar la acest procedeu, specific mai ales vorbirii populare³³. Construcțiile corespondente englezești (*when ... then și while ... meanwhile*) sînt posibile, dar ocurența lor este foarte redusă.

Conectivetele temporale din ambele limbi dezvoltă de multe ori sensuri secundare (cauzale, opoziționale, condiționale etc.)³⁴. În anumite contexte, aceste sensuri secundare pot deveni principale, unice (*while, since, în vreme ce, o dată ce* etc.).

8. Concluzii

Confruntînd sistemul *conectivelor temporale interpropoziționale* din engleză și română, se constată următoarele :

Existența unei *diferențe cantitative* (în favoarea românei) între inventarele de care dispun cele două limbi. Această disproporție poate fi explicată prin faptul că româna posedă unele conective specifice variantei popular-colocviale, precum și un mecanism mai productiv de generare a unor conective compuse (cu adverbe, prepoziții etc.).

— Respectarea mai strictă a *regimului verbal-personal* din partea conectivelor temporale românești. În timp ce în engleză absența verbului reclamat de conectiv, precum și folosirea unor moduri nepersonale după acestea sînt fenomene frecvente, în română ele apar doar ocazional.

— Prezența unui conectiv temporal într-un enunț românesc impune puține *restricții temporale*, pe cînd sintaxa conectivelor englezești este mult mai complexă, impunînd niște corespondențe temporale destul de severe.

N O T E

¹ Timpul de referință pentru stabilirea anteriorității sau a posteriorității nu este același pentru toți autorii. Unii consideră ca timp de referință momentul acțiunii din subordonată (vezi Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, [București], 1960, p. 31 și *Gramatica limbii române* (în continuare : GLR), ed. a II-a, vol. II, București, 1963, p. 294—300), în timp ce alții iau drept reper timpul regentei (vezi GLR, ed. I, vol. II, București, 1954, p. 195 ; Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, 1980, p. 144 și D. D. Drașoveanu, *Prin consecutio temporum la un sistem al subordonatelor cauzale*, în CL, XXVI, 1981, nr. 1, p. 131). Pentru studiul de față am adoptat prima poziție, în concordanță cu marea majoritate a gramaticilor englezești.

¹ Vezi Teun van Dijk, *Some Aspects of Text Grammars: A Study in Theoretical Linguistics and Poetics*, The Hague, 1972, p. 87.

² Vezi R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik, *A Grammar of Contemporary English*, New York, 1972, p. 744.

³ Conectivul *pină* și compusele sale au caracter regional numai când sînt utilizate pentru raportul de simultaneitate (Tm). Aria de răspîndire a acestui fenomen dialectal o constituie vestul teritoriului dacoromân (vezi Magdalena Vulpe, *op. cit.*, p. 157). Limba literară îl utilizează pe *pină* (și compusele sale) numai pentru Tm₂ (vezi Mioara Avram, *op. cit.*, p. 62).

⁴ Vezi George Curme, *English Grammar*, New York, 1947, p. 178 și Otto Jespersen, *A Modern English Grammar on Historical Principles*, vol. V, London, 1961, p. 347.

⁵ Vezi, pentru engleză, O. Jespersen, *op. cit.*, p. 355; R. W. Zandvoort, *A Handbook of English Grammar*, 3rd ed., London, 1965, p. 216; Quirk et al., *op. cit.*, p. 744—745; pentru română, vezi: GLR, ed. I, vol. II, p. 197; GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 299 și Mioara Avram, *op. cit.*, p. 58.

⁶ Vezi Quirk et al., *op. cit.*, p. 744.

⁷ Faptul a fost prima dată semnalat de Al. Graur, în *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG, I, 1956, p. 137.

⁸ Vezi GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 299.

⁹ Vezi George Curme, *op. cit.*, p. 178.

¹⁰ Vezi, între alții, Otto Jespersen, *op. cit.*, p. 352.

¹¹ Vezi Quirk et al., *op. cit.*, p. 744.

¹² Vezi N. A. Kobrina and E. A. Korneyeva, *An Outline of Modern English Syntax*, Moscow, 1965, p. 165—167.

¹³ Formularea aparține lui Kobrina și Korneyeva, *op. cit.*, p. 166.

¹⁴ Vezi discuția despre *the moment* în Zandvoort, *op. cit.*, p. 215.

¹⁵ Vezi Mariana Gruță, *On Causal Connectives in English and Romanian*, în RRL, XXVIII, 1983, nr. 1, p. 58.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 107.

¹⁷ În care *i* și *j* marchează pe axa temporală timpul celor două predicat care încadrează conectivul. Pentru detalii, *ibidem*, p. 84—86, 106—108.

¹⁸ Unii lingviști consideră că și în cazurile în care apare singur *pină* trebuie să fie interpretat tot ca un component al unei locuțiuni, din care lipsește (dar se subînțelege) elementul al doilea, subordonatorul veritabil (vezi D. D. Drașoveanu, *Elemente de analiză sintactică*, în D. D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu și M. Zdronghea, *Analize gramaticale și stilistice*, București, 1966, p. 12—13 și Ștefan Hazy, *În legătură cu încaadrarea cuvîntului „pină”*, în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 245—248).

¹⁹ Vezi Mioara Avram, *op. cit.*, p. 34 și GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 295.

²⁰ Faptul a fost clar demonstrat de Anita Mittwoch în *Negative Sentences with „Until”*, în *Chicago Linguistic Society*, nr. 13, 1977, p. 410—417.

²¹ Vezi Teun van Dijk, *op. cit.*, p. 108.

²² Constatarea apare la Otto Jespersen, *op. cit.*, p. 350, care susține că C. Doyle îl preferă pe *until*, în timp ce T. Hardy, de pildă, pe *till*.

²³ Vezi Leon Levitchi, *Sinonime în gramatica limbii engleze*, București, 1968, p. 189.

²⁴ Pentru această interpretare a variantelor englezești, vezi Lauri Karttunen, *Until*, în *Chicago Linguistic Society*, nr. 10, 1974, p. 290.

²⁵ Vezi Robin Lakoff, *A Syntactic Argument for Negative Transportation*, în *Chicago Linguistic Society*, nr. 5, 1969, p. 140—147; James Lindholm, *Negative Raising and Sentence Pronominalization*, în *Chicago Linguistic Society*, nr. 5, 1969, p. 148—158; Lauri Karttunen, *op. cit.*, p. 289.

²⁶ Vezi E. Klima, *Negation in English*, în Fodor and Katz (eds.), *The Structure of Language: Readings in the Philosophy of Language*, Englewood Cliffs, N. J., 1964; S. Smith, *The Semantics of Negation*, unpublished Doctoral Dissertation, U.C.L.A., Los Angeles, 1970; O. Heinämäki, *Semantics of English Temporal Connectives*, unpublished Doctoral Dissertation, University of Texas, Austin, 1974.

²⁷ Vezi Mioara Avram, *op. cit.*, p. 51; GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 297; Magdalena Vulpe, *op. cit.*, p. 161.

²⁸ Firește, avem în vedere conectivele temporale care sînt compatibile cu ideea de viitor: *when, whenever, as soon as, until, till, before*.

²⁹ Vezi Quirk et al., *op. cit.*, p. 782.

³⁰ Pentru regimul verbal-personal al conectivelor subordonatoare interpropoziționale, vezi D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19—21.

³¹ Avem în vedere mai ales anterioritatea nedefinită, care preferă construcțiile cu infinitivul, forme încurajate de specialiști de prestigiu (vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală*,

O gramatică a „greşelilor”, ed. a II-a, Bucureşti, 1947, p. 357) şi atestată din abundenţă în vorbirea populară (vezi Magdalena Vulpe, op. cit., p. 163, nota 86).

²³ Vezi Magdalena Vulpe, op. cit., p. 166—167.

²⁴ Pentru aceste cazuri, vezi Mariana Gruiţă, op. cit., p. 56—57; idem, *Relaţia opoziţională în engleză şi română*, în CL, XXXI, 1986, nr. 2, p. 127.

INTERCLAUSAL TEMPORAL CONNECTIVES IN ENGLISH AND ROMANIAN

(Abstract)

The conclusions the author comes up with in comparing the systems of English and Romanian interclausal temporal connectives include: *quantitative differences* between the inventories of the two languages (in favour of Romanian), which are due to the fact that Romanian has a more productive mechanism of generating compound connectives (with adverbs, prepositions, etc.) and that popular and colloquial varieties have their own systems of subordinators; the presence of some *severe restrictions* on the tense of the verb required by English temporal connectives, in opposition to Romanian, where they are almost absent; a strict observance of the *finite-verb government* on the part of Romanian subordinators, in opposition to English temporal connectives, which allow a non-finite verb after them, or may also occur in utterances where no verb is used.

Ianuarie 1987

*Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31*

CATEGORIA STĂRII ȘI ALTE PĂRȚI DE VORBIRE

ANDREI MIȘAN

0. După cum am arătat în altă parte¹, timp îndelungat cuvintele categoriei stării au fost — și pe alocurea mai sint — considerate adverbe predicative sau chiar verbe impersonale. Cauzele care au favorizat o astfel de interpretare sint cunoscute: funcția sintactică, de predicat statual impersonal, și coincidența lor formală cu adverbele în -o². Confruntarea lor cu părțile de vorbire din care provin permite punerea în evidență a unor trăsături specifice care disting net categoria stării de adverbe, adjectivele sau substantivele de la care s-au format³. Aceste deosebiri se manifestă atît în plan semantic, cit și în plan gramatical (morfologic și sintactic), adică tocmai în ceea ce constituie criteriile fundamentale de delimitare a părților de vorbire.

0.1. Deși provin din adverbe în -o, din adjective și substantive, cuvintele categoriei stării s-au diferențiat și distanțat de acestea într-atîta, încît în prezent ele nu mai pot fi confundate. De această realitate ne putem convinge comparînd exemplele: (1) *Ženea grustno posmotrela na sestru i na mat' i vyšla* (Cehov). („Jenea privi cu tristețe la sora și la mama sa și ieși”); (2) *Bylo grustno avgustovskoe utro, — grustno potomu, što uže pachlo osen’ju* (Cehov) („Era tristă dimineata de august, tristă pentru că mirosea deja a toamnă”); (3) *A eščē reže, v minuty, kogda menea tomît odinočestvo i mne grustno, ja vspominaju smutno, i malo-pómalu, mne načínaet kazat’sja, što obo mne tože vspominajut* (Cehov) („Iar uneori în minutele cînd mă chinuie singurătatea și sint trist, îmi amintesc vag și începe încet-încet să mi se pară că și despre mine își amintesc”).

Deosebiri: în (1), *grustno* („trist”, „mîhnit”) este adverb; determină verbul personal *posmotrela* („este complementul de mod al acestuia”; în (2), *grustno* este adjectiv de formă scurtă la genul neutru; se acordă cu substantivul *utro* („dimineată”); constituie partea nominală a predicatului personal; în (3), *grustno* nu determină vreun alt cuvînt; este predicat impersonal al propoziției monomembre (impersonale); exprimă o stare psihică a celui desemnat prin dativul persoanei; este cuvînt al categoriei stări.

0.2. Totuși, în unele cazuri prezintă situația și în cazul cuvintelor de tipul *ochota, styd, žalost, žale, žaleba, pora* ș.a., care formal coincid cu substantivele. Comparăm: (1) *Stydo bylo, kogda pora spat’ — skazal Burkin* (Cehov) („E timpul să ne culcăm — spuse Burkin”) și (2) *Nastala letnjaja pora* („A sosit vara”). În (1) *pora* este adverb al categoriei stării; arată necesitatea în timp a acțiunii; este predicat impersonal; în (2), *pora* este substantiv și subiect în propoziția personală.

0.3. În cele ce urmează vom încerca să punem în evidență deosebirea în toate planurile — semantic și gramatical — dintre cuvintele categoriei stării, pe de o parte, și adverbele, adjectivele și substantivele omonime sau verbele cu care se aseamănă într-o oarecare măsură, pe de altă parte.

1. Deosebiri semantice

Cuvintele categoriei stării și părțile de vorbire omonime se deosebesc între ele în primul rând prin sens.

1.1. Categoria stării și adverbul. Adverbul exprimă *însușirea acțiunii verbale*, caracterizează subiectul acțiunii din exterior, prin intermediul acțiunii ⁴, în timp ce *categoria stării* o face din interior, exprimă starea interioară ⁵. Categoria stării, nesubordonându-se verbului, nu poate exprima însușirea acțiunii verbale. În plus, există multe cuvinte ale categoriei stării care nu au omonime în clasa adverbului, ca: *ljudno, bezljudno, mnogoljudno, maloljudno, vetreno, bezoblačno, bessnežno, doždliivo, solnečno, dremotno, zvědno, lunno, morozno, sovestno* și altele. Pe de altă parte, numărul adverbelor este incomparabil mai mare decât cel al categoriei stării, așa încît există multe tipuri de adverbe care, la rîndul lor, nu au corelate în clasa cuvintelor categoriei stării, ca de exemplu: adverbele negative, nehotărîte (nedefinite) sau chiar unele adverbe calificative, cum sînt: *chrabro, čestno, rezko, redko, gromko, bystro, medlenno, lenivo, pev-uče, vyžidajušče* și altele. Ex.: *Ona pev-uče rasskazyvala, On vyžidajušče posmotrel, Kostjum vygljadel kričašče.*

Alteori, chiar în cazul existenței omonimelor, ele s-au distanțat pînă la pierderea corelației semantice, ca în exemplele următoare: *Emu cholođno* „Lui îi este frig”, unde *cholođno* este categoria stării, exprimînd starea, senzația de frig, iar în *On cholođno prostilsja* „El și-a luat rămas bun cu răceală”, cuvîntul *cholođno* este adverb și exprimă modul acțiunii; *važno ponjat'* „e important de a înțelege” și *važno vystupaet* „vorbește cu îngîmfare, cu infumurare”; *mne žalko vas* „mi-e milă de dumneavoastră (de tine)” și *žalko ulybnulsja* „(el) a zîmbit jalnic”.

1.2. Categoria stării și adjectivul. Adjectivul exprimă *însușirea obiectului*, ceea ce, iarăși, nu este propriu categoriei stării. Comp. *Ditja grustno* „El este trist” (cat. stării). Adjectivul și categoria stării se disting prin orientarea raporturilor dintre stare și purtătorul ei: în construcțiile cu adjectivele scurte aceste raporturi sînt orientate dinspre persoană (substantiv, pronume în nominativ) înspre însușirea stării sale; în construcțiile cu categoria stării raporturile sînt orientate dinspre stare înspre purtătorul ei (substantiv, pronume în dativ). Și aici, ca mai sus, la adverb, se poate vorbi de absența paralelismului lexico-semantic total, ca de ex.: *amorfno, azartno, aktivno, alogično, postepenno, vzaimno, žadno* ș.a. Pe de altă parte, multe cuvinte ale categoriei stării s-au îndepărtat foarte mult de adjectivele corespunzătoare, atît prin sens, cît și prin întrebuintare, ca de exemplu, *bojazno, styđno, sovestno; žalkij* și *mne žalko vas; zavidnyj* și *mne zavidno*.

1.3. Categoria stării și substantivul. Substantivul denumește *obiectele din realitatea înconjurătoare*, în timp ce categoria stării denumește modalitatea, starea de necesitate sau au sens modal-volitiv. Ex.: *Ego (Oblomova) len'i apatiija est' sozdanie vospitanija i okružajuščich obsto-*

jatel'str (Dobroliubov) (substantiv). *No našim damam, vidno, len' Soiti s kryl'ca i nad Nevoju Blesnul' cholodnoj krasotoju* (Puşkin) (categoria stării).

1.4. Categoria stării şi verbul. Verbul exprimă *starea ca proces*, în vreme ce categoria stării exprimă *starea inactivă* (rus. nedejstvennoe sostojanie), lipsită de dinamism, care poate fi gândită impersonal sau definită ca suportată, suferită de obiect, caracteristică lui. Comp. *Mne žal'* şi *Ja žaleju*; *Emu stydno* şi *On styditsja*; *Rebēnku bojazno* şi *Rebēnok boitsja*; *Morozno* şi *Morozit*; *Emu skučno* şi *On skučael* ş.a.

Există cuvinte ale categoriei stării care au corespondente semantice directe în clasa verbului, ca: *teplo* — *tepleet*, *temno* — *temneet*, *svetlo* — *svetleet*, *morozno* — *morozit* etc., dar există şi cuvinte care nu au nici un fel de corelate verbale, iar acestea constituie majoritatea: *solnečno*, *znojno*, *vetreno* etc.

Prin sens, cuvintele categoriei stării se deosebesc aşadar net atît de adverbe, adjective şi substantive, cît şi de verbe.

2. Deosebiri gramaticale.

Deşi, prin unele trăsături formale, categoria stării se aseamănă cu adverbele în *-o* şi cu adjectivele de formă scurtă în *-o*, precum şi cu unele substantive la forma de nominativ singular, prin altele ele se deosebesc categoric.

2.1. Categoria stării şi adverbul. De adverbe, categoria stării se deosebeşte:

2.1.1. prin faptul de a avea forme analitice de timp şi de mod;

2.1.2. prin inventarul de forme ale gradelor de comparaţie: categoria stării poate avea numai formele gradului comparativ, nu şi pe cele ale superlativului, pe care adverbul le poate avea.

2.1.3. Categoria stării este sintactic independentă, nesubordonindu-se nimănui. Adverbul, după cum se ştie, se subordonează unui verb.

2.1.4. Categoria stării constituie predicatul propoziţiei impersonale (monomembre); adverbul este complement.

Observaţie. Adverbul nu poate fi predicat decît în cazuri speciale, cînd determină, de exemplu, un substantiv-subiect, în absenţa predicatului, ca în *Derevnja blizko* („Satul este aproape”).

2.1.5. Categoria stării, spre deosebire de adverb, cunoaşte următoarele posibilităţi de combinare: (a) cu copula (abstractă sau semiabstractă), pentru exprimarea analitică a timpului şi a modului; (b) cu un verb la infinitiv, pentru exprimarea predicatului şi prin imposibilitatea imbinării cu vreo altă formă personală a verbului. Comp. *Do goroda daleko echat'* („Pînă la oraş e mult de mers”), în care infinitivul *echat'* depinde de adverbul *daleko* şi *On zadumal daleko echat'* („El s-a gândit să plece mai departe”), unde verbului *echat'* îi este subordonat adverbul *daleko*; (c) Cu dativul persoanei, impropriu adverbului; (d) Cu un complement direct în acuzativ sau cu complemente circumstanţiale. Ex. *Mne cholodno*, *Mne stanovitsja smešno*.

2.2. Categoria stării şi adjectivul (de genul neutru în *-o*).

2.2.1. Neavînd subiect, deci neacordîndu-se, categoria stării nu cunoaşte, cum cunoaşte adjectivul, categoriile de gen, număr şi caz.

2.2.2. De aci, în timp ce adjectivul este nume predicativ într-o propoziție personală, categoria stării este predicat într-o propoziție impersonală.

(De adjectiv, categoria stării se deosebește și prin cele de sub 2.1.5. (b), (c) și (d)).

2.3. Categoria stării și substantivul. Spre deosebire de substantive, categoria stării :

2.3.1. nu cunoaște categoriile de gen, număr și caz ;

Observație. Faptul că substantivele, trecind în categoria stării, își pierd genul este reflectat și în forma de neutru a cazului cu care ele se combină, în timp ce atunci când cuvintele respective sînt substantive copula și verbele la trecut se acordă cu ele în gen — masculin, feminin sau neutru. Ex. *Pora bylo načínat'* (categ. stării) ; *Nastupala pora načínat'* (substantiv).

2.3.2. constituie predicatul, pe cînd substantivul este subiect, nume predicativ (în propoziția personală) sau complement ;

2.3.3. în imbinarea cu copula, în cazul categoriei stării, aceasta, la timpul trecut, se folosește la forma de neutru, în timp ce substantivul, la forma oricărui gen ;

2.3.4. poate fi determinată la adverbe, ca de ex. *Sovsem pora idti domoj.*

2.4. Categoria stării și verbul. Categoria stării se aseamănă în cîteva privințe cu verbul, și anume prin : (a) posibilitatea de a exprima analitic (cu ajutorul copulei) timpul și modul și (b) prin posibilitatea de a guverna un acuzativ al complementului direct sau alte cazuri oblice cu sau fără prepoziție. Ex. : *Mne žal'devočku.*, *Mne stydno vašich pozdravlenij.*

Ele se deosebesc însă de verbe.

2.4.1. prin absența aspectului, a diatezei, a persoanei, a conjugării.

2.4.2. Deși cuvintelor categoriei stării le sînt și lor proprii formele analitice de timp și de mod, acestea se deosebesc de categoriile respective ale verbului : ele redau sensuri gramaticale de timp numai analitic și numai la indicativ și condițional-optativ. Aceste sensuri sînt — evident — nu ale categoriei stării, ci ale copulei cu care se combină.

2.4.3. Cuvintele categoriei stării sînt cuvinte predicative „impersonale”, apropiindu-se de verbele impersonale (*Mne grustno*) ; în schimb, verbul, pentru a se constitui în predicat, se folosește la formele personale, acordîndu-se cu subiectul (la *grușeu*).

3. În concluzie, nu există motive pentru ca cuvintele categoriei stării să continue a fi considerate drept alte părți de vorbire. Categoria stării este o parte de vorbire de sine stătătoare, care se definește ca o clasă lexico-gramaticală distinctă, prin trăsături semantice, morfologice și sintactice specifice, datorită cărui fapt ea poate să stea alături de celelalte șase părți de vorbire de sine stătătoare.

NOTE

¹ Vezi Andrei Mișan, *Din istoricul studierii categoriei stării în limba rusă*, în *Studii de limbă, literatură și melodică*, VI, Cluj-Napoca, 1987 (Catedra de filologie slavă), p. 102—122.

¹ Vezi Andrei Mișan, *Componența și modul de formare a categoriei stării în limba rusă*, în *ibidem*, p. 123—131.

² Vezi Andrei Mișan, *Particularitățile lexico-gramaticale ale categoriei stării în limba rusă*, în *StUBB, series Philologia*, XXXI, 1986, fasc. 2, p. 63—72.

³ Vezi definițiile adverbului date de *Gramatica limbii române*, ed. a 2-a, vol. I, București, 1983, p. 310; Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986, p. 199; *Ruskaja grammatika*, vol. I, Moscova, 1980, p. 704.

⁴ Vezi definiția categoriei stării în A. Mișan, *Componența și modul de formare a categoriei stării în limba rusă*, în *Studii de limbă, literatură și metodică*, vol. VI, p. 123.

THE DIFFERENCES BETWEEN THE CATEGORY OF STATE AND PARTS OF SPEECH

(Abstract)

In this article the differences between the words of the category of state in Russian, on the one hand, and the adverbs, adjectives, nouns and verbs, on the other, are discussed. The distinctions concern the semantic aspects, and the morphological and syntactic characteristics of words. These distinctive features allow us to consider the category of state as an independent part of speech.

Aprilie 1987

*Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31*

POLISEMIE ȘI CREATIVITATE

ILEANA MUREȘANU

Polisemia desemnează, în mod curent, proprietatea unui cuvânt, consacrată prin uz drept proprietate a limbii, de a putea evoca, prin același complex sonor, mai multe sensuri corelate semantic.

Această definiție s-ar putea completa cu înțelegerea polisemiei drept fenomen lexico-semantic caracterizat prin capacitatea cuvintelor de a-și dezvolta semnificația, ceea ce presupune o depășire a accepțiilor curente care tratează polisemia ca stare a *limbii* (langue), ca inventar paradigmatic, ca rezultat. Surprinderea proceselor semantice în *vorbit* (parole), la nivel textual, face posibilă trasarea dimensiunilor reale ale polisemiei, a rolului capital al acesteia în comunicare.

La nivelul poetic al exprimării, polisemia evidențiază cele mai mari resurse ale creativității limbajului, bazate pe virtuțile sale combinatorii. Prin creativitate înțelegem „procesul care duce la un anumit produs, caracterizat prin originalitate sau noutate și prin valoare sau utilitate pentru societate”¹.

Noul produs, în cazul creativității semantice este noul sens al unui cuvânt devenit astfel polisemantic, iar valoarea acestuia pentru societate constă în posibilitatea fie de a denumi un obiect al cunoașterii, fie de a „traduce”, de a potența, printr-un termen mai expresiv, un gând, o trăire, un sentiment.

Polisemia metaforică² este una dintre constantele creativității atât la nivelul poetic, cât și la cel curent al exprimării.

Dacă la nivelul lexico-paradigmatic polisemia înseamnă potențial și virtual, inventariere, la nivel textual-sintagmatic prin polisemie se actualizează multiplele posibilități combinatorii, cele care constituie, de altfel, suportul competenței lexico-semantice, ca și al inventarelor lexico-grafice.

Principiul circularității, frecvent invocat în cercetările lexico-semantice, funcționează continuu, asigurând viabilitatea acestui tot unitar constituit de *limbă* și *vorbit*.

Orice tip de text reprezintă *vorbitul*. Orice manifestare a *vorbirii* pornește de la competența individuală și colectivă, de la stocul de cuvinte, sensuri și reguli combinatorii ale unei limbi, pe care le actualizează în structurile și formele „prescrise” sau adaugă, îmbogățește, de regulă în aceleași tipare, creînd la nivel lexical — noi cuvinte, semantic — noi sensuri, morfologic — noi forme, sintactic — noi combinații.

Polisemia există, se verifică și se confirmă la nivel textual³.

Creativitatea vorbirii se poate manifesta, în plan semantic, fie intrasememic, fie intrasemantic, respectiv prin adăugarea unor noi sememe —

conținuturi parțiale noi ale cuvintului — sau doar ale unor seme la nivelul aceluiași semem, ambele determinate de contextul lingvistic imediat sau larg.

De exemplu, cuvântul *plumb*, cuvânt definitoriu pentru poezia bacoviană, are sensul, decompozabil în opt sememe, pe care le vom nota prin s_{1-8} : „Element chimic metalic (s_1), moale (s_2) și greu (s_3), maleabil (s_4), de culoare cenușie-albăstruie (s_5), lucios în momentul obținerii sau al prelucrării (s_6), rău conducător de căldură (s_7), cu diverse întrebunțări în industrie (s_8)”⁴.

La acestea, numeroasele contexte create de Bacovia adaugă alte seme complementare, capabile să potențeze valoarea unora dintre sememele enumerate în definiție dar, în același timp, să îmbogățească prin transfer metaforic conținutul semantic al termenilor pe care îi determină. Sintagma *sicriile de plumb*, creează, prin osmoză semică, și semele *veșnic*, *definitiv*. *Flori de plumb* actualizează, alături de s_1 , sememele cromatice s_5 și s_6 , obligând termenul determinat, *flori*, să primească semele /+mineral/, /+metalic/ și presupunând, prin asociere, semul /+maleabil/.

Această obligatorie osmoză semică contextuală ar putea fi denumită *acord semantic*⁵, prin analogie cu acordul gramatical. Sensul este aici cel de compatibilitate contextuală, între determinat și determinant fiind posibil un continuu schimb de caracteristici semice. Din această perspectivă, nici substantivul nu mai poate fi considerat independent contextual și semantic, ceea ce înseamnă, în fapt, deschidere, adaptare și putere de polisemizare. Sintagma *coroanele de plumb* are nevoie de contextul mai larg al poeziei pentru a fi decodată la parametrii proiectați de emițător, *plumb*, anticipat de cuvântul *sicriu* și alături de *coroane*, însemnând, prin actualizarea sememelor s_3 și s_5 , și *funerar*. În același context al poeziei *Plumb*, sintagma *amorul de plumb* adaugă ambilor termeni sememul *morbid*, sememele s_2 , s_3 și s_5 convertindu-se, la modul simbolic, în noua semnificație. Negarea ordinii firești prin transferuri în cimpuri asociative total opuse a unor determinanți este generatoare de efecte de sens deosebite. Depășirea incompatibilităților semantice naturale nu se poate realiza decât prin transfer metaforic, decodabil contextual. *Aripele*, sugerind zborul și negînd teluricul, preiau, prin determinantul *de plumb*, valorile: *greu* și *de culoare cenușie-albăstruie*, marcînd, în acest context, frîngerea elanului vital, frigul sfîrșitul.

În poezia *Gri*, *plumbul* revine ca un leitmotiv al titlului, evocînd o atmosferă încărcată, cu orizontul sufocat de nori gri, amenințători. Aici contextul estompează citeva sememe (s_6 — s_8), accentuînd, în schimb, prin lexicalizare, sememul s_3 — *greu*. În „*zarea grea de plumb*”, *plumbul* devine echivalentul norilor, al tristeții, al spaimei.

În mod paradoxal, noutatea expresiei poetice se constituie prin încălcarea restricțiilor selective de gradul I, adică guvernate de principiile asociativității logice, a compatibilităților naturale. Exceptînd deplasările de sens pe axa contiguității semantice, deplasări realizate prin procese me-tonimice, cele mai multe sensuri derivate ale cuvintelor polisemantice reprezintă un acord semantic de grad secund, însemnînd, de fapt, abateri de la regulile comunicării standard. Există o repetare, un set de noi reguli care guvernează abaterile și care fac inteligibilă și agreabilă comunicarea „deviantă”. Intuirea, descoperirea, utilizarea acestora face parte din arsenalul creativității limbajului, fiind condiții *sine qua non* ale comunicării poetice. Adesea, cuvintele trec granițele cimpurilor asociative verifi-

cabile ontologie, depășind sau intuind uneori depășirea barierelor cunoașterii. Transferul atributelor proprii inanimatului în zona animatului sau invers, al elementelor specifice regnului mineral sau vegetal în cel animal, al timpului în spațiu, al prezentului în trecut sau în viitor ș.a.m.d. constituie cîteva dintre regulile de grad secund care generează metafore, producînd mereu noi și noi sensuri, generînd polisemie ⁶.

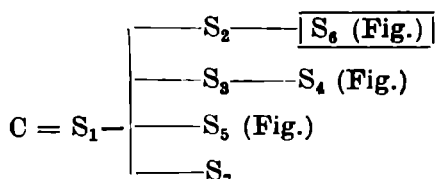
În mare măsură, miracolul eminescian se împlinește prin investirea cuvintelor cu valori noi, neașteptate.

Concretizarea, prin termeni din lumea păsărilor, insectelor, a universului de gânduri, ori umanizarea elementelor naturii sînt resurse metaforice mult șlefuite de genul eminescian: „*Stoluri, stoluri* trec prin minte / Dulcei iluzii: Amintiri / *Țîrîtesc* încet ca greieri / Printre negre, vechi zidiri” (p. 154) sau „*Un stol* de gânduri *aspre* trecu peste-a lui frunte” (p. 140).

Atribuirea unor acțiuni sau caracteristici specific umane mediului înconjurător este o modalitate de îmbogățire semantică substanțială și sensibilă: „Și dacă ramuri *bat* în geam / Și se *cutremur* plopii / ...” (p. 231), spune poetul, filtrînd totul prin grila unor intense trăiri subiective. „*Tresărind* în cercuri albe / El *cutremură* o barcă” (p. 125). În *O mamă* ... : „Mereu *ra plînge* apa, tu vei *dormi* mereu” (p. 178).

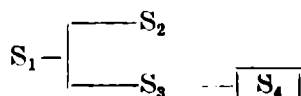
Verbele *a se întuneca*, *a îngheța* din poezia *De cîte ori, iubito* ... (p. 163), *a răsări*, *a pluti* din poezia *Lacul* (p. 125), *a izvorî*, *a se însenina* din *De ce nu-mi vii* (p. 270) conțin în componența semică a sensului de bază semul /+inanimat/, fiind legate direct de fenomene sau elemente ale naturii. Asocierea, prin transfer metaforic, a semului /+animat/ actualizează un sens conotativ, secundar, figurat, puternic marcat contextual, dispunînd de o încărcătură expresivă cu totul deosebită de cea pe care o poate oferi termenul sinonim utilizat în sensul lui propriu.

Pentru *a se întuneca* din versul „Din ce în ce mai singur *mă-ntunec* și *îngheț*” (p. 163) avem o poziție marginală a sememului activ S_6 , în structura logică ⁷ a cuvîntului:

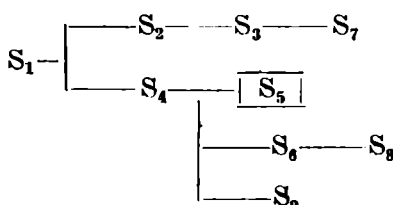

S_1 ‘A (se) face întunecos, obscur; a (se) lipsi de lumină’; S_2 ‘a (se) însera, a se înnopta, a se înnegura’; S_3 ‘(despre corpuri cerești, la persoana 3) A-și pierde strălucirea, a suferi o eclipsă’; S_4 ‘(Fig.) a eclipsa, a umbri, a face să nu se mai vadă (bine)’; S_5 ‘(Refl. Fig.) A-și micșora sau a-și pierde capacitatea de a gândi’; S_6 ‘(Refl. Fig.) A se posomori; a se întrista’; S_7 ‘A se închide la culoare’.

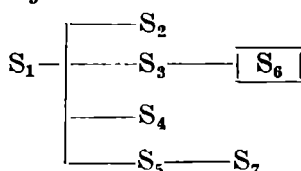
Aceeași poziție marginală o are și sememul activ S_4 al cuvîntului *a îngheța* ⁸: S_4 ‘(Intranz. Fig.) A încrămeni, a înlemni, a înmărmuri (de frică, de emoție)’.

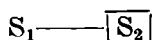
Și verbul *a răsări*⁹ își înscrie sememul actualizat, S₃, printre sensurile distanțate de sensul de bază; '*A ieși în evidență, a se ridica deasupra celor dimprejur*'.

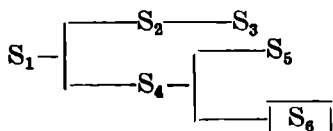
Verbul *a pluti*¹⁰, corelat, prin sensul de bază, cu un mod anume de deplasare a unor obiecte, se referă, printr-un sens derivat figurat, S₆, la ființe, imprumutându-le, prin această valoare, delicatețe, imponderabilitate: S₆ '*(Adesea fig.) A se menține sau a se mișca lin într-un spațiu sau într-un mediu real sau imaginar*'.

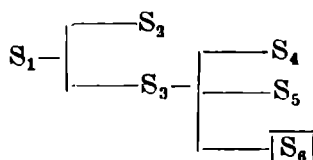
Verbul *a (se) însenina*¹¹, cu o structură semantică liniară, marchează cea mai directă translație dinspre cosmic înspre uman:

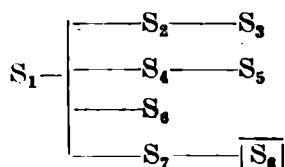
În toate exemplele prezentate, valoarea semantică actualizată se situează în poziția terminală a grafului, ceea ce reflectă capacitatea combinatorie multiplă, deschiderea mult mai largă față de sensul fundamental sau față de sensurile cu un grad mai mic de derivare. Traducerea lumii de gânduri și sentimente prin imagini de un concret imediat se împlinește tot prin valori metaforice periferice, situate, la extremitatea lanțului semantic al cuvintului. La valorile cuvintului *stol*¹², versurile eminesciene mai adaugă un sens, S₆ '*(Fig.) Mulțime de trăiri, gânduri, sentimente*'.

Și verbul *a țîrîi*¹³ este îmbogățit prin asocierea cu substantivul *amintiri*. Aici are valoarea, neconsemnată în DEX, de revenire obsedantă, aproape perceptibilă sonor, în memorie. S₆ '*(Fig.) A reveni obsedant, aproape perceptibil sonor, în memorie*'.

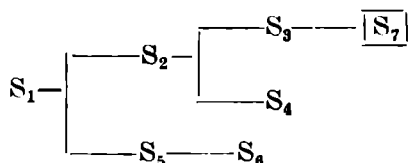

Adjectivul *aspru*¹⁴, care materializează o caracteristică a obiectelor, verificabilă tactil, alăturat substantivului *gînd*, îl concretizează, acordîndu-se din punct de vedere semantic tot printr-o valoare periferică, de rang ultim: S₃ 'Lipsit de indulgență, sever, neînduplecat, necruțător'.

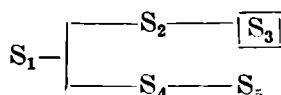

Pentru verbele care exprimă acțiuni realizate de subiecte caracterizate prin semele /+animat/ și, în primul rînd, /+uman/, trecerea în categoria verbelor cu subiecte inanimite se realizează tot prin transfer metaforic, valoarea semantică actualizată situîndu-se pe ultimele orbite sememice ale termenului.

Tot un sens conotativ metaforic, neconsemnat în DEX, actualizează și verbul *a plînge* în versul eminescian: „Mereu va *plînge apa*”. Și aici efectul stilistic deosebit reiese din alăturarea, prin acord semantic, a unui subiect inanimat verbului utilizat, de obicei, cu subiecte animate: S₇ 'Fig.) (Despre elemente ale naturii) *A produce sunete asemănătoare plînsului omenesc*'.

Formarea, actualizarea și decodarea acestui ultim sens sînt posibile doar în contextul mai larg al poeziei, în care interdependențele sînt multiple: „Mereu va *plînge apa* / Tu vei dormi mereu” (p. 178). Integrat unui circuit cosmic ciclic continuu, sentimentul împăcării cu somnul vecinic se acordă prin verbul *a dormi* cu plînsul perpetuu al apei, cu irevocabila trecere. Și verbul *a dormi* transcrie, printr-o metaforă bine cunoscută, un sens secundar, derivat, figurat, strict determinat contextual: *a fi mort* (S₃).

Așa cum „Amintirile / Țîrîesc încet ca greieri / Printre negre, vechi zidiri” (p. 154), în poezia *Departate sunt de tine* (p. 156) „Aducerile *aminte* pe suflet *cad în picuri*”. Din nou, înlocuirea clasei logice de subiecte concrete cerute de verbul *a cădea*, concretizarea unor substantive abstracte — *aducerile aminte* și *suflet* — prin combinarea cu termeni concreți, de obicei, *cad în picuri*, le schimbă statutul semantic. Acestea conferă verbului o valoare nouă, figurată, neconsemnată încă de dicționar, asigurînd noțiunilor abstracte o receptare deplină prin valențele concrete actualizate și create contextual. Toate valorile contextuale noi ivite în poezie își au loc în ramificațiile extreme din structura logică a cuvîntului polisemantic, dezvoltînd polisemia termenilor analizați.

Sensurile conotative noi create de poezia eminesciană explică larga libertate combinatorie și adinea înțelegere a unității universale, luminează mecanisme simple ale infinitei creativității a limbajului.

În toate cazurile prezentate, suportul denotativ al metaforei este dublu, înțelegând acordul semantic atât la nivelul sensului denotativ al termenului figurat, cât și al contextului propriu, imediat sau larg, în care se realizează funcția expresivă a comunicării.

În ciuda succesiunii și linearității comunicării verbale la nivel fonetic și lexical, specificul nivelului semantic îl constituie *simultaneitatea*, actualizarea mai multor nivele de sens, continuul du-te-vino între propriu și figurat, ansamblul contextual și paradigmatic. Nivelul semantic este cel mai deschis creativității limbajului, poezia oferind modelele unor surprinzătoare asocieri generatoare de sensuri noi, multe neconsemnate de dicționar, dar întru totul decodabile contextual.

Distanța la care se află sensul metaforic în structura internă a cuvintului polisemantic față de sensul de bază explică permeabilitatea sa contextuală, interrelațiile dintre termenii implicați în enunț lăsând deschisă calea a noi accepțiuni, unele cu o sclipire efemeră, altele trecind în tezaurul paradigmatic al limbii.

Înțelegerea complexă a polisemiei presupune detalierea modului de proliferare semantică metaforică și a nuanțelor pe care le implică metafora poetică, acestea reprezentând cele mai stabile jaloane ale creativității limbii.

N O T E

¹ Al. Roșca, *Creativitatea*, București, 1972, p. 7.

² Pentru definirea metaforei, vezi și Elena Slave, *Metaforele limbii române*, București, 1986, (Facultatea de Limbi Străine), p. 10.

³ Exemplele sînt excerptate din volumele: G. Bacovia, *Plumb. Versuri și proză*, București, Editura pentru literatură, 1965, și M. Eminescu, *Poezii*, București, Editura Eminescu, 1980.

⁴ Vezi și *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), București, Editura Academiei R.S. România, 1975, s.v. *plumb*.

⁵ Pentru o altă accepție a acordului semantic, vezi Eugen Dorcesou, *Metafora în poezia lui B. Fundoianu*, în LR, XXXIV, 1985, nr. 1, p. 59.

⁶ Vezi D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, București, 1942, p. 55.

⁷ Pentru reprezentarea grafică a structurii interne a cuvîntului polisemantic, vezi Ileana Mureșanu, *Organizări de procese în limbă: polisemia și derivarea*, în CL, XXIX, 1984, nr. 1, p. 40.

⁸ Componenta sememică, după DEX, este următoarea: S₁ 'A se prefăce în gheață'; S₂ 'A se întîrî din cauza înghețului'; S₃ 'A degera, a amorți sau a face să degera, să amorțească de frig'; S₄ '(Intranz. Fig.) A încrămeni, a înlemni, a înmărmuri de frică, de emoție'.

⁹ Pentru a răsări avem următoarea lexicogramă: S₁ '(Despre aștri, la pers. 3) A apărea pe cer: a se ivi la orizont'; S₂ '(Despre plante, la pers. 3, adesea fig.) A încolți, a ieși din pămînt'; S₃ Fig. (Rar, despre oameni) 'A lua ființă, a se naște'; S₄ 'A se ivi (din depărtare), a apărea pe neașteptate'; S₅ 'A ieși în evidență, a se ridica deasupra ocelor dimprejur'; S₆ '(Despre copii) A crește'; S₇ '(Reg. Despre aluat) A dospîi'; S₈ '(Inv.) A se ridica, a sări brusc (în pocloare), a tresări'; S₉ 'A interveni brusc într-o discuție'.

¹⁰ Verbul *a pluti* este descris astfel: S₁ '(Despre corpuri) A se menține la suprafața unui lichid prin scufundare parțială în volumul acestuia, a aluneca, a se deplasa lin pe suprafața acestuia'; S₂ '(Despre mîncăruri) A fi înecat în grăsime sau în sos'; S₃ '(Despre păsări, insecte etc.) A se menține sau a se mișca lin în aer sau într-un fluid fără intervenția unei acțiuni din exterior'; S₄ '(Despre corpuri cerești) A străbate prin aer, a se împrăștia, a se răspîndi'; S₅ '(Despre sunete și mirosuri) A străbate prin aer, a se împrăștia, a se răspîndi'; S₆ '(Adesea fig.) A se menține sau a se mișca lin într-un spațiu sau într-un mediu real sau imaginar'; S₇ '(Fig.) A dăinui, a stărui, a predomină'.

¹¹ A se *insenina* : S₁ Refl. '(Despre cor, vreme etc.) A deveni senlin'; S₂ Refl. și tranz. '(Fig. Despre oameni, p. ext. despre fizicul lor) A deveni sau a face să devină senlin, llinștit, vesel, a (se) Inveseli; a (se) lumina'.

¹² *Stol* : S₁ 'Grup (mare) de păsări zburătoare de același fel'; S₂ 'Grup (mare) de flințe omenesli; pile, ceață'; S₃ 'Spec. (Inv.) Coloană de soldați: grosul unei armate'; S₄ '(Rar) Multime, grămadă de lucruri de același fel'; S₅ '(Reg.) Mânunchi, buchet'; S₆ 'Fig. Multime de trăiri, gânduri, sentimente'.

¹³ A *firi* : S₁ 'Intranz. și tranz. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură, a curge sau a face să curgă cite puțin, cu intermitență (producind un zgomot caracteristic)'; S₂ 'Unipers. A buza'; S₃ 'Intranz. (Despre insecte și despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuțite, scurte, repetate, a țifli'; S₄ 'Intranz. (Despre sonerie) A suna, a zbrlnli'; S₅ 'Intranz. (Rar : despre instrumente cu coarde) A răsuna în vibrații scurte și tremurătoare, lipsite de adlnclme'; '(despre muzicanți) a ciuta în acest mod' și S₆ '(Fig.) A reveni obsedant, aproape perceptibil sonor, în memorie'.

¹⁴ *Aspru* : S₁ 'Cu suprafața zgrunțuroasă care dă (la pipăit) o senzație specifică, neplăcută'; S₂ '(Despre fire de păr) Tare, țepos'; S₃ '(Despre porii) Cu firele tari și țepoase'; S₄ '(Despre apă) Care conține (din abundență) săruri calcaroase'; S₅ '(Despre vin) Care are gust înțepător, acru'; S₆ 'Fig. (Adesea adverbial) Mare, intens, puternic, înverșunat'; S₇ 'Care provoacă suferințe greu de îndurat'; S₈ 'Lipsit de indulgență, sever, nelnduplecat, neorunător'.

POLYSÉMIE ET CRÉATIVITÉ

(Résumé)

L'auteur considère la polysémie métaphorique comme un moyen d'expression de la créativité au niveau textuel. On présente un modèle de la structuration interne des mots polysémiques, où le sémème métaphorique occupe presque toujours une place périphérique. Cela explique l'intelligibilité de la déviation, la possibilité d'osmose entre les termes du discours, l'accord sémantique qui régit la fonction des sens dérivés métaphoriques.

Martie 1987

Universitatea din Cluj-Napoca
Centrul de Științe Sociale
Str. Republicii, 9

Lui VASILE BREBAN,
la cea de-a 80-a aniversare

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

urechiușă

Ne vom ocupa în cele ce urmează de câțiva termeni foarte apropiați ca sens și ca formă, cunoscuți într-o zonă restrinsă din sud-vestul Transilvaniei : *urechișă* „o parte ramificată din strugure, cu 3—5 boabe pe ea”, com. din Sebeșel, jud. Alba, *urichșă* „o parte din strugure”, com. din Sebeș, jud. Alba, *orichșă* „ciorchine de strugure”, ALR I întrebarea 1715, punctul 131 (Răhău, jud. Alba) și *urichș* „strugure mic”, com. din Răhău, jud. Alba. Ultima comunicare a fost utilizată de Șt. Pașca la alcătuirea *Glosarului dialectal*. În această lucrare, *urichș* „strugure mic, puțin dezvoltat” este derivat din magh. *örökös*, etimologie amintită cu oarecare rezervă de L. Tamás în dicționarul său (cf. *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966, s.v. *uricaș*). Această explicație trebuie însă exclusă căci, din punct de vedere semantic, nu există nici o legătură între cei doi termeni, *örökös* însemnând doar „veșnic, pe viață; ereditar”. Este evident că toate aceste forme reprezintă variante ale cuvintului *urechiușă*, diminutivul lui *ureche*, fapt confirmat chiar de existența formei *urechiușă*, cu sensul discutat mai sus „parte dintr-un ciorchine de strugure”, în două localități, și anume în Doștat, jud. Alba, și în Ighiu, jud. Alba (com. de Alexandra Danciu). Pentru evoluția sensului, cf. și diminutivul *urechiță* „parte dintr-un ciorchine de strugure”, din volumul lui A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, p. 47 : *Să dai, viță, feria, Și strugurele copu Și urechița felea Și boboana sfărtariu* (text cules din Șpring, jud. Alba).

Adăugăm și alte denumiri pentru această noțiune, la origine tot creații metaforice : *aripă* de strugure (VICIU, COL. 47) și *cercel* de strugure : „o parte din ciorchina de strugure se numește cercel de strugure”, com. din Urcă, jud. Cluj.

urici. Verbul *a urici*, cu sensul „a tăia o pădure, a defrișa” a fost înregistrat într-o serie de izvoare lexicografice vechi, începând cu *Lexiconul* lui Samuil Micu Klein și *Lexiconul* de la Buda, continuând cu ISER, LM, GHETIE, R.M., până la dicționarele lui BARCIANU și ALEXI. Menționăm prezența cuvintului în monografia lui T. Frîncu și G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moșii)*, București, 1888 : *a urici* „a curăți un loc de buturugi”. O serie de informații recente ne permit să constatăm că termenul nu e nici învechit, nici ieșit din uz, ci continuă să fie cunoscut și întrebuințat și astăzi mai ales în zona Munților Apuseni. Din comunicările primite din localitatea Valea Lupșii, jud. Alba (com. de S. Vlad) și din Scărișoara, jud. Alba (com. de N. Mocanu) rezultă

că verbul în cauză se folosește în mod curent pentru a denumi acțiunea de „a defrișa, a curăța un loc de tufe”. Cum prin această operație se urmărește, în special, obținerea unor terenuri bune pentru agricultură sau pășunat, verbul *urici* poate fi pus în legătură cu subst. *uric* „loc, teren aflat în proprietatea cuiva și care se transmite din tată în fiu prin moștenire”. Date noi s-au obținut și cu ocazia anchetelor pentru *Noul Atlas lingvistic al României — Transilvania*. La întrebarea 1294 „lăzuiesc” s-a răspuns prin *uricesc* în cinci localități și anume: Ghețari, Cocești, Lunca, Valea Caselor (Cîmpeni), Cărpiniș, toate în jud. Alba (cf. 1294, punctele 327, 329, 330, 331, 349) și prin *uriciuiesc* (*uricuî*, alt derivat de la *uric*) în două localități din estul Transilvaniei: Chiheru de Sus și Săcădat (Sovata), din jud. Mureș (punctele 314 și 318; material cules de V. Bidian și D. Loșonți). Se poate presupune că în trecut aria de răspindire a termenului a fost mai extinsă. Menționăm că vb. *urici* are și sensul (învechit) „a moșteni”. Singura atestare este la ANON. CAR. Din această familie de cuvinte face parte probabil și *uric s.m.* „copil mic” (Țepu — Tecuci, cf. CV 1950, nr. 4, p. 45). Sensul s-a putut dezvolta pornind de la ideea de „urmaș, descendent, moștenitor” (cf. *uricaș*).

Aprilie 1987

IOANA ANGHIEL

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

barz, -ă

1. Harta 694 BARZĂ ‘cigogne’ din ALR II, s.n., vol. III — reluată interpretativ în h. 507 a ALRM II, s.n., vol. II —, și răspunsurile la întrebarea 1040 (Barză ‘cigogne’) din ALR I (material nepublicat) înregistrează termenul *barză* într-o arie sudică, ce cuprinde Oltenia, Muntenia și Dobrogea, sud-estul Transilvaniei și sud-vestul Moldovei. În restul teritoriului dacoromân s-a răspuns pentru ‘cigogne’ fie cu un singur termen — *cocostîre* (și variante ale acestuia: *cocostîrg*, *cocostîle*, mai rar: *coca-stîre*, *cocăstîre*, *cocistîre*, *cucostîre*, *cucustîre*), în Transilvania, Crișana, Maramureș și Moldova, fie cu doi — *stîre* (*stîle*) și *cocostîre* (*coeostîle*), în Banat¹; unei arii compacte, nu prea întinse, din sud-estul Banatului și nord-vestul Olteniei, îi este propriu termenul *bardoș* (*bardăs*). Mai rețin atenția, între răspunsurile notate prin ‘cigogne’, formele *barđ*, cu femininul *bărzoaică*, în punctul 836/Peștișani (Gorj) din ALR II, și *coco-bardă*, cu pluralul *cocobărzi*, în punctele 164/Fintina și 190/Arini (sud-estul Transilvaniei) din ALR I.

2. Atlasele lingvistice românești pe regiuni, cu rețeaua lor mai deasă, nuanțează și completează cele două arii mari, fără a marca însă schimbări esențiale în configurația lor; cel puțin așa lasă să se întrevadă materialul consultat de noi din NALR—*Olt.*, ALRR—*Mar.*, NALR—*Trans.* și NALR—*Banat*. De pildă, NALR—*Olt.*, vol. III, pl. 95, chestiunea 1393, confirmă nu numai întinsa arie *barză*, ci și pe cea nord-vestică *bardăs*, *bardăs* (cu rostirea *s* a lui *ș*, caracteristică graiurilor citorva sate din zonă), adăugind pe *barđăs* în 940/Izverna (Seliște) și 944/Prejna-Costești, dar nemaiconsemnându-l pe *barđ* în Peștișani. De asemenea, NALR—*Banat*, chestiunea 1393, ca și harta [BARZĂ], anexată de I.-A. Candrea cunoscutului său studiu, *Constataări în domeniul dialectologiei*², nu conu-

rează doar mai precis ariile *cocostîrc* — *cocostîle*, *stîrc* — *stîle*, ci atestă și aceeași arie sud-estică, vecină (în fapt, continuîndu-se) cu cea oltenească, a lui *bardoș* (înregistrat de ALR I numai în 1/Jupalnic și 18/Cornereva), dîndu-i consistență prin numărul mai mare de localități și completînd-o cu forme noi: *barđoș*, *barđuș*, *barduș*³. Iar NALR — *Trans.* notează pe *barză* în aceeași arie sud-est ardelenască, confirmînd-o, în interiorul acesteia, și pe cea, foarte redusă ca întindere, a lui *cocobardă*.

În aria *cocostîrc* (în Banat și *stîrc*), răspunsurile *barză*, consemnate în atlasele regionale menționate, sînt însoțite de precizarea informatorilor: [R] (= formă recentă), iar cînd, rar, ea nu apare pe lingă acest al doilea răspuns, trebuie, desigur, presupusă, fiind vorba de un neologism pătruns în aceste graiuri din limba literară.

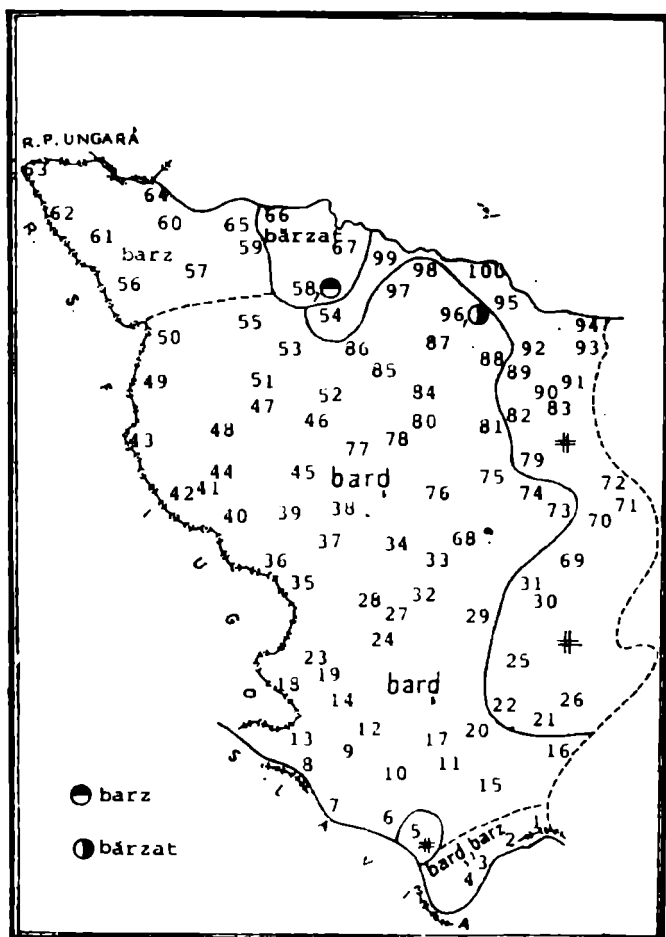
3. Din descrierea de mai sus rezultă că *barză*, recunoscut în general ca element de substrat al limbii române, nu apare în subdialectele din jumătatea nordică (în care se include și cel bănățean) ale dacoromânei. Totuși, în parte, realitatea este alta. Căci dispunem, tocmai din această arie, de atestări, mai vechi sau mai noi, ale adjectivului *barz*, -ă 'alb cu negru, pestriț'⁴, la care fac trimitere numeroase lucrări, în legătură cu substantivul *barză*⁵. Astfel, din județul Bacău, adică din imediata apropiere a ariei sudice *barză* 'cigogne', Fr. Damé⁶ nota pe *Barza* între numele mai frecvente ce se dau caprelor. Nu adăuga, însă, nici o explicație cu privire la însușirile exterioare ale animalului, după care s-a atribuit numele. Și cum aceste însușiri trebuie să fi fost, cu certitudine, avute în vedere — căci așa se întîmplă de obicei⁷ —, e de presupus că ele nu puteau fi, pentru *Barza*, altele decît cele care se regăsesc și în alte părți. E caracteristică, în această privință, explicația ce însoțește sintagma *capra barză*, înregistrată de G. Weigand⁸ la Teleiu, în nordul Transilvaniei: „schwarz gestreifte Ziege”. Ea revine și la informatorii CHEST. V, ce o consemnează în graiurile altor localități: „la cea [= capra] cu pete albe și negre i se zice *barză*” (Buru, jud. Cluj); *barză* e capra „cu negru și cenușiu” (Nepos, jud. Bistrița-Năsăud) etc. Atestările din nordul Transilvaniei, mai cu seamă din jurul Năsăudului, sînt destul de frecvente, ceea ce ne îndreptățește să presupunem existența aici a unei arii mai întinse a adjectivului *barz*, mai ales cu referire la capre: „[...] în părțile Rodnei se întrebuințează și azi *capră barză* (= pestriță) și *Barzu* ca nume de țap”, îi comunica Sever Pop lui Th. Capidan⁹; între răspunsurile la CHEST. V (întrebarea 76), (*capră*) *barză* a fost semnalat din Zagra, Nepos, Runcul Salvei; într-unul din *Caiete*, Liviu Rebreanu glosa: „*vacă barză* = în culoarea *cocostîrcului*”¹⁰ etc. După cum cele din Buru (pe valea Arieșului) — *capră barză*, și Criștioru de Sus (în sud-estul județului Bihor) — *bărzuchița* (despre capră), consemnate de aceiași răspunsuri la CHEST. V, ar putea indica prezența unei arii în zona Munților Apuseni. Sporadice, uneori ca derivate (*berzică*, *bărzoaie*), asemenea atestări mai provin din Muscel, Gorj, Severin etc.¹¹

În aceeași graiuri dacoromâne sau, mai des, în altele, *barz* și derivate ale sale au fost înregistrate ca avînd semnificație identică sau apropiată — 'alb cu negru, sur, cu pene de culoare amestecată' —, cu referire la păsări. Într-o strigătură din Rășinari (jud. Sibiu), deci din chiar aria lui *barză* 'cigogne', adjectivul determină substantivul *găină*: „Uiu-în găină *barză*/ Focul să te arză!/ Ce puștii de pene pui,/ De te iubesc toți intii!/ Ce puștii de pene porți/ De te iubesc toți!”¹² În legătură cu același substantiv e pus *barzoș* (ă) în valea Arieșului, în timp ce, în Gorj, derivatul *bărzan* (ă) însoțește substantivele *gîscă*, *rață*, *rățoi*¹³. I.-A. Candrea

reproducea în CADE prima parte a strigăturii din Rășinari pentru a ilustra glosarea adjectivului — 'sur, cenușiu, cu penele de culoare amestecată, albe și negre (vorbind despre păsări): pene barze; giscă barză', dar îl localiza, de la bun început, în Banat¹⁴. Cuvântul îl aflase, desigur, în cursul anchetelor pentru atlasul său lingvistic, împreună cu derivatul *bărzoniu*, pe care, de asemenea, îl include în CADE. Probabil adjectivul îi fusese comunicat frecvent în sintagma *giscă barză*, deoarece pe aceasta o reține în glosarea din dicționar.

În anchetele inițiale pentru NALR — *Banat* adjectivul *barz*, -ă nu a fost înregistrat decât cu totul întâmplător¹⁵. Dar cîteva anchete ulterioare, de completări și verificări în întreaga rețea a acestui atlas, ne-au dat posibilitatea să urmărim viabilitatea și răspîndirea cuvîntului în subdialectul bănățean. Rezultatul a fost surprinzător: celei mai mari părți a acestuia îi este propriu adjectivul *barz*, -ă (vezi harta). El lipsește doar

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI - BANAT

dintr-o arie estică îngustă și în punctul cartografic 5/Berzasca, din Clisura Dunării. În graiurile a trei sate grupate în nord, către Mureș, apare derivatul *bărzat*, -ă. Obșnuit, adjectivul a fost obținut ca răspuns la între-

barea pusă direct. Confirmarea existenței formei era urmată de detalii asupra sensului și a determinațiilor pe care îi însoțește. De cele mai multe ori, sintagma comunicată a fost *giscă (giscan) barză (barz)* 'giscă cu pene albe și negre, pestrîță, surie'. În unele localități, informatorii au admis că *barză (barz)* poate fi și: rața (1, 2, 18, 19, 80); cotofoana (ciotobara)¹⁶ (3, 10; 24, 62; pentru 62, cf. și ALR II, s.n., vol. III, h. 691/47: *șuără d-al'ê bārđă, mai kîeșă* 'stăncuță'); stircul, cocostilcul (10, 24, 80); găina (27, 38). În 58/Seceani s-a precizat că *bărzată* este gisca cu pene albe și negre, iar *giscă barză* i se spune celei sălbatice.

Cîteva atestări izolate indică faptul că adjectivul poate fi alăturat și unor substantive din alte cimpuri semantice. Astfel, despre un om brunet se poate spune că e *barđ la fâță* (NALR — Banat, vol. I, h. 12, în punctul 14/Slatina-Nera). Această particularitate motivează, desigur, poreclele *Barzu* și *Bărzoń*, din 4/Plavișevița. Ideea de 'pestrîț, cu culori amestecate' domină în sintagmele *cîrpă bardă, păr_ee barđ*¹⁷, înregistrate în 8/Bojejena de către P. Neiescu.

Răspîndirea formelor *barđ* și *barz* confirmă ariile *q/z*, evidențiate și de alte cuvinte (vezi, de ex., NALR — Banat, vol. I, h. 71 — 73, XXXIX).

4. Ținînd seama de mulțimea atestărilor de pînă acum, ca și de faptul că, în unele regiuni, ele conturează arii clare și întinse, putem presupune că, sub o formă sau alta (adjectiv, derivate ale adjectivului, nume de animale provenite din adjectiv), *barz*, -ă trebuie să fie destul de răspîndit și în dialectul dacoromân. Aceasta cu atît mai mult cu cît el e consemnat, indirect, și în numele jocului de copii *de-a barza* (DA s.v. *barză*), în antroponime ca *Barzu*¹⁸, *Bărza* etc. sau în toponime (cf. numele de localități *Barza* — jud. Hunedoara, Gorj, Olt, Vilcea); pentru antroponime și toponime există atestări vechi din arii cărora azi, se pare, nu le mai e propriu adjectivul (sau substantivul) *barz(ă)*. Investigații temeinice de teren ar adăuga detalii interesante privind nu numai prezența în spațiul dacoromân a adjectivului, ci și sensul lui, frecvența sau preferința pentru anume determinați etc.

Oricum, chiar din cele cunoscute pînă acum reiese că forma *barz(ă)* (substantiv și adjectiv) acoperă cea mai mare parte a teritoriului dacoromân. În sudul acestuia, ca substantiv sau ca adjectiv, ea se referă cu deosebire la păsări, iar ca adjectiv doar, în arii din nord, ca și în dialectele aromân și meglenoromân, preponderent la animale mari. În general, ideea pe care o conține *barz(ă)* este 'alb cu negru, de culoare amestecată, cenușiu'.

Se admite că, inițial, adjectivul va fi însemnat 'alb, strălucitor'¹⁹. În timp, el a înregistrat o evoluție semantică, restringîndu-și și sfera de referință: de la 'alb' la 'alb cu negru, pestrîț' pînă la 'sur, cenușiu', cu privire la animale și la păsări. La cele mai multe dintre acestea (capră, *Ciconia ciconia*, giscă), culoarea *albă (lucitoare)* rămîne caracteristică, este fondul pe care apar pete de altă culoare. Este realitatea semantică pe care a păstrat-o adjectivul în ariile românești menționate (*supra* 3.)²⁰.

În sintagma *pasăre barză*, ce va fi ajuns să se refere cu predilecție la *Ciconia ciconia* (= *Ciconia alba*), ca tipică pentru însușire, adjectivul se substantivizează și devine nume al păsării. Caracteristică pentru subdialectul muntean, situația nu exclude prezența, atestată sporadic aici, și a adjectivului. Din subdialectul muntean *barză* 'cigogă' e preluat de limba literară. Împrumutul *stîrc* și formațiunea *cocostîrc*, 'cigogne' în celelalte subdialecte, dar 'bițlan' sau 'barză neagră' în Oltenia, Muntenia,

Dobrogea (se pare, păsări mai obișnuite aici decât în alte părți; cf. și ALR II, s.n., vol. III, h. 716), vor fi contribuit, probabil, la păstrarea, aici, a unității *barză* 'cigogne'. Adjective vor fi fost și *bardoș*, *barđoș*, *barđuș*, *bardăș* (cf. și alb. *bardhosh*, *bardhash*), din aria constituită de sud-estul Banatului — nord-vestul Olteniei, care vor fi înregistrat aceeași evoluție spre substantiv ca și (*pasăre*) *barză*¹. În unele graiuri, evoluția semantică a adjectivului *barz* a continuat, accentul punindu-se pe nuanța închisă de culoare, lărgindu-se și sfera de referință a 'brunet', despre om, 'pestrîț', despre obiecte (cirpă, perete, mere etc.).

Așadar, „ecuațiunea *barză* = bălțată”, pe care o stabileau A. T. Laurian și I. C. Massim², semantică și nu fonetică, precum o vedea B. P. Hasdeu, nu era atît de „neserioasă” pe cît i se părea aceuiași (HEM s.v. *barză*). Fără să dispună de atestarea adjectivului în dacoromână, autorii *Glossariului* (s.v. *bardia*) citau arom. *bardz* „cu peri albi printre negri, bălțat, peștrîțat”, semnalînd corect, în fapt, etimologia substantivului *barză* 'cigogne'. Punînd-o sub semnul probabilității, o admitea și DA (vezi *infra*, nota 5), cum, de altfel, au argumentat-o și cei mai mulți dintre cei care s-au oprit mai îndepărtat asupra cuvîntului. Dicționarele mai recente ale limbii române (DM, DEX etc.) indică la etimologie: „Cf. [sau „Comp.”] alb. *bardhë*”. Din perspectiva unor atestări destul de numeroase, din arii diferite ale limbii române, se impune înserarea de către dicționarele etimologice viitoare a adjectivului *barz*, -ă, cu trimitere la alb. *bardhë*, și consemnarea corectă a etimologiei substantivului *barză* 'cigogne': adj. *barz*, -ă.

N O T E

¹ Termenii *cocostire* și *stire* au fost notați, în ALR I, și în aria *barză*. De fiecare dată, însă, informatorii au precizat că e vorba de două păsări deosebite prin culoare, mărime, mediu (cuibărit): *barza* este albă, cu virful aripilor negri. Își face cuibul pe acoperișul (coșul) caselor: *cocostireul* (*stireul*) stă mai mult pe lîngă bălți, e doar în trecere pe la noi, e mai mic decît *barza*, de culoare cenușie (peștrîț, vînăt, fumuriu etc.), are gîtul mai lung, cu gusă, și picioarele mai scurte decît *barza*. Dacă *barză* numește, fără nici o îndoielă, pe *Ciconia ciconia* (*Ciconia alba*), *cocostire* (*stire*) se referă fie la *Ciconia nigra* (= *barza* neagră), fie, mai ales, la *Ardea cinerea* (= *stireul* cenușiu, bitlanul) (cf. și ALR II, s.n., vol. III, h. 716: vezi și BĂCESCU, PĂS., p. 62, 63). Bineînțeles, în aria nordică, *cocostire*, *stire* desemnează, fără nici un echivoc, pe *Ciconia alba*, cunoscută pretutindeni la noi.

Ținînd seama de răspîndirea termenilor pentru 'cigogne', I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 73, consideră că și aceștia (*barză* — *cocostire*), împreună cu alte cuvinte, ar putea fi adăugați listei de particularități lexicale ce individualizează un subdialect sau altul, atunci cînd se are în vedere stabilirea structurii dialectale a dacoromănilor.

² Abrevierile din cele ce urmează sînt cele uzuale și cele din *Bibliografia DLR*.

³ În GS, I, 1924, p. 169—200 (cf. și I.-A. Candrea *lingvist și filolog*, București, 1974, p. 155—176). Harta urma să facă parte din *Atlasul lingvistic al Banatului*, pentru care autorul anchetase peste 250 de localități.

⁴ Din Cirpa și Bogîltin, două sate din arie, L. COSTIN, GR. BĂN., p. 59, înregistrase pe *bardos* și *barzaș*. Prelîndu-le, BĂCESCU, PĂS., p. 32, transcrie greșit pe *bardoș*, cu *barados*: inexistență pare a fi și forma *bardas*. Merită atenție, însă, *bărdăș* (*ibidem*, p. 33), înregistrat de autor pe lîngă Orșova: față de celelalte forme, notate de autori diferiți, toate paroxitone, aceasta e singura oxitonă.

⁵ Cele mai multe dicționare ale limbii române — excepțiile notabile sînt HEM, CADE, SCRIBAN, D. — nu înregistrează un adjectiv *barz*, -ă. Cauza acestei omisiuni o constituie, firește, puținătatea atestărilor lui în dialectul dacoromân: nu-i era negață, însă, existența aici, într-o epocă mai veche: „*barz*, odinioară adjectiv și la noi, [= dacoromân], ca la aromâni [...]” (S. Pușcariu, *Studii istorice*, vol. II, București, 1926, p. 279). Adjectivul era cunoscut din dialectele aromân și meglenoromân.

⁵ Vezi, de exemplu, HEM s. v. *barză*; DA s. v. *barză*: „*barză* e, probabil, un adjectiv substantivat, fiind la început atributul speciei celei *alba* de berze [...]” (I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, București, 1981, p. 260–261 (în continuare: *Etnogeneza...*); Grigore Brăncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983, p. 37 (în continuare: *Vocabularul...*): „Termenul [= *barză*] trebuie legat de rom. com. *bardzu*, *bardză*, adjectiv cu sensul primitiv de ‘alb’” etc.

⁶ *Încercare de terminologie populară română*, București, 1901, p. 182.

⁷ Cf. MARIAN, O. I–II, passim; Martin Hecke, în JAHRESBER. XII, 1906, p. 113–178; BĂCESCU, PĂS., p. 183: „[...]” este de ajuns să se consulte terminologia românească, pentru a vedea că toate, dar absolut toate numele date de țărani pornesc de la un fapt concret de observație: mișcare, culoare, hrană, legende și mai ales cîntec; doar pentru cele împrumutate sau cărora li s-a pierdut sensul inițial (PIETROȘEL, AUȘEL), nu aflăm imediat legăturile correlative unei trăsături”; vezi și p. 405, 406; Jacques André, *Les noms d'oiseaux en latin*, Paris, 1967, p. 11–12 etc.

⁸ În JAHRESBER. XVI, 1910, p. 214, 221.

⁹ Vezi DR, III, 1923, p. 194, notă.

¹⁰ Liviu Rebreanu, *Calele*, prezentate de Nicolae Gheran, Cluj-Napoca, 1974, p. 130 (trimitere semnalată de I. Mării).

¹¹ Cf. I. I. Russu, *Etnogeneza...*, p. 260; idem, *Elemente autolone în limba română*, București, 1970, p. 130 (în continuare: *Elemente...*).

Tot la animale domestice mari (capră, măgar, catr, cal, oaie) se referă adjectivul *bardz* și, derivînd din el, numele propriu *Bardza* (ca și alte adjective), în dialectele aromân și meglenoromân; cu mici deosebiri, sensul este cel menționat mai sus (Vezi Papahagi, DDA s. v. *bardzu*; Th. Capidan, în DR, IV/1, 1924–1926, p. 283; *ibidem*, IV/2, p. 950; *ibidem*, VI, 1929–1930, p. 101; I. Dalametra, *Dicționar macedo-român*, București, 1906, s. v. *bardzu*; G. Pascu, *Dictionnaire étymologique macédo-roumain*, vol. II, București, 1925, s. v. *bardzu*; Gr. Brăncuș, *op. cit.*, p. 37–38 (cf. și idem, în RRL, XI, 1966, nr. 6, p. 553) etc.; I.-A. Candrea, în GS, I, p. 30, 31; Th. Capidan, *Meglenoromânii*. III. *Dicționar meglenoromân*, București, [1935] s. v. *Bardză* etc.).

Din română adjectivul a pătruns, în aceleași condiții (sens și referent), în limbile slave învecinate: bulgară, srbocroată și ucraineană (cf. D. Scheludko, în BA, III, 1927, p. 276; *ibidem*, II, 1926, p. 126; Th. Capidan, în DR, II, 1921–1922, p. 520, 677–679; *ibidem*, III, 1923, p. 148, 149, 215; Rosetti, ILR, 1968, p. 265; Rsl, XVI, 1968, p. 74; I. I. Russu, *Elemente...*, p. 138 și *Etnogeneza...*, p. 260; Elena Mihăilă-Scărlătoiu, în RPSEE, X, 1972, nr. 1, p. 104; Dorin Gămușescu, *Influențe românești în limbile slave de sud*, București, 1983, p. 37 (la p. 20–22 alte indicații bibliografice) etc.). Mai mult: inițial element comun românei și albanezei, cu sensul ‘alb’, *barz* revine din dialectul aromân în albaneză cu noile sensuri pe care le-a dezvoltat cuvîntul acolo și sub forma *barz* (Gr. Brăncuș, în RRL, XI, 1966, nr. 6, p. 553; cf. și Cătălina Vătășescu, în RESSE, XXIV, 1986, nr. 4, p. 352, 358–369).

¹² V. Păcală, *Monografia comunei Rășinari*, Sibiu, 1915, p. 221.

¹³ Cf. I. I. Russu, *Elemente...*, p. 137 și *Etnogeneza...*, p. 260.

¹⁴ Fără să-i precizeze sensul, însă într-un context în care referentul e doar *Ciconia*, HEM amintește, pentru Oltenia și Banat, o formă *bard* (de la cuvintele-titlu *bars* și *Barzu* se trimito la *barză* s.f.), dar în citatele care urmează apar *bardoș* (Jupalnic – Orșova) și *bardăș* (Izverna, jud. Mehedinți). De altfel, echivocul în legătură cu subdialectul bănațean e și precizarea: „[...] Afară de Muntenia și Banat [unde – trebuie să înțelegem – *Ciconia* e numită *barză*], pe aiuri se zice mai mult *stîlre* sau *cocostîre*”.

¹⁵ În *Chestionarul NALR* ar fi trebuit prevăzute un număr mai mare de întrebări directe privind mai mulți termeni revelatori pentru istoria limbii române, căci, deși prezenți într-un grai oarecare, se împlință adesea ca el să nu apară și să nu fie consemnați în timpul anchetei. Răspunsul la întrebarea directă ne dă certitudinea fie a inexistenței lor în grai, fie a prezenței lor ou alte sensuri dect cele știute sau cunoscute din alte părți.

¹⁶ Deci, mirarea ce însoțește indicația din BĂCESCU, PĂS. s.v. *barză*, p. 32: „(La Plavișevila și *Pica*! [e numită *barză*])”, repetată ca întrebare s. v. *bărdus*, p. 33, pentru același grai: „(BARZĂ, la *Pica*?)”, se explică de la sine: *barz* e aci adjectiv, nu substantiv; o însușirea, nu numele coțofenei!

¹⁷ I. I. Russu, *Elemente...*, p. 137 și *Etnogeneza...*, p. 260, citează, după DR, VI, 1929–1930, p. 255 (unde, totuși, nu am identificat-o), sintagma *mere barze*.

¹⁸ Cf. și S. Pușcariu, în DR, VI, 1929–1930, p. 533.

¹⁹ Cf. I. I. Russu, *Elemente...*, p. 138 și *Etnogeneza...*, p. 260; Gr. Brăncuș, *Vocabularul...*, p. 39–40; cf. și N. Lahovary, în „Vox Romanica”, 14, 1955, nr. 2, p. 315. Statutul de element autohton al cuvîntului este admis de cei mai mulți lingviști români și străini. E comparat îndeosebi cu alb. *bardhë*, care are sensuri și face parte din cîmpuri semantice asemănătoare.

Pledind pentru un lat. *gardea* ca etimon al lui *barză*, A. Ciorănescu, *Diccionario etimológico rumano*, I, fasc. 1, La Laguna, 1958, s. v. *barză*, crede că „ipoteza albaneză” s-ar baza pe „o serie de supoziții îndoielnice”: cuvântul albanez și cel românesc sînt identice (dar: s-au stabilit, clar și argumentat, raporturile dintre cele două limbi în ce privește identificarea fondului lexical autohton, ca și corespondențele fonetice și semantice dintre cele două cuvinte); numele păsărilor s-ar atribui „în mod normal” după culoarea penajului (dar: numeroase astfel de nume dovedesc că numele păsărilor se dă și după culoarea penelor: vezi *supra*, nota 7); din aspectul general al berzei, albul atrage în primul rînd atenția (dar: în cazul nostru este, totuși, așa: cf. și cele spuse de H. Schuchardt într-o scrisoare către B. P. Hasdeu: „[...] înrădă ar fi să întreb un copil mic cum arată o barză, ar răspunde: este o pasăre albă [subl. lui H.S.] cu un cioc lung”. B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini, vol. II, București, 1983, p. 115). Dar, deși s-a renunțat la investigațiile pe teren românesc în această privință, evidențierea unor aspecte comune (cf. span. *garza*, port. *garça*) ar duce la concluzii nu lipsite de interes.

²⁰ În DA s. v. *barză* se consideră că atribuirea însușirii la animale (capră) a rezultat prin analogie. Dar cel puțin răspîndirea lui *barz* ca determinant pentru animale, în dialectul dacoromân și cele sud-dunărene, ca și situația din albaneză contrazic această posibilitate.

²¹ Gr. Brăncuș, *Vocabularul...*, p. 40, crede că *bardoș* și *bardăș* „sînt creații tirzii din *barză*, cu diferențierea lui *z* de consoana continuă din sufix”. Dacă e presupusă aici o derivare, aceasta e dificil de admis (vezi și I. -A. Candrea, *Elementele latine dispărute din limba română*, [curs universitar], 1932, p. 164—165); forma *bărdăș* din BĂCESCU, PĂSA, p. 33 (vezi *supra*, nota 3) e, totuși, singulară. Mai prudentă, indicația din DA s. v. *bardăș* — „Înrudit cu cuvîntul *barză*” — rămîne vagă.

²² *Dictionariul limbii române*, tom. III, *Glossariu...*, București, 1871 [= 1877], p. 66.

Aprilie 1987

EUGEN BELTECHI

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

Sursa și criteriile de selectare a materialului din aceste note sînt precizate în CL, XXX, 1985, nr. 2, p. 114.

alêș (pl. *alêșe*) ‘crisnic (unealtă de pescuit)’ (Lupșa AB : 1414/332). DA îl atestă din Cîmpeni AB.

băteă (pl. *băței*) ‘cursă (pentru șoareci)’, notat de noi în 13 puncte, aproape toate în Munții Apuseni (marea majoritate în nord-vestul județului AB și în nordul HD), a fost înregistrat și de S. Pop în aceeași arie și în alte 5 localități nu prea îndepărtate din AR și BH (în Agriș AR : ALR I, 690/63 cu pl. *băței*).

bătiță ‘cursă (pentru șoareci)’ (pl. *bătiși* în Lăpușul de Sus HD și *bătiși* în Bătrina HD : 1374/403, 404). Pentru aceeași noțiune ALR I chest. 690 înregistrează acest termen din Lăpușul de Sus și din alte 6 puncte situate la vest și sud-vest, în Banat.

bărăcău (pl. *bărăcăuă*) ‘copeă (în gheață)’ (Măgoaja : 1413/244).

băteală (pl. *bătele* sau *băteli*) ‘cursă (pentru șoareci)’ a fost notat de noi în 14 puncte din estul județelor BN și HR. În aceeași arie a fost înregistrat de ALR I/690, dar și din nord-vestul Moldovei, în 11 puncte, majoritatea lor aflate în SV și NT; **buteală** (pl. *buteli*) ‘idem’ (Lăpuș MM : 1374/242) este, probabil, o variantă a lui *băteală*.

biliță [bġiliță] (pl. *biliși*) ‘cursă (pentru șoareci)’ (Hodac MS, Săcădat MS : 1374/301, 318); **beliță** ‘idem’ (Cărbunari CS, Costești MH : ALR I, 690/9, 840); **bilță** (pl. *bilți* și, mai rar, *bilțe*) ‘idem’, notat de noi în 10 localități, formează o arie compactă în sud-vestul județului HD. În aceeași arie, dar și în cîteva localități din Oltenia și Banat, l-a înregistrat și Sever Pop (ALR I, 690/26, 116, 118, 825, 831, 835); **bêlță** (pl.

bêlfe (pl. *bêlfe*) 'idem' (Cîmpu lui Neag HD : 1374/475); **zbîlță** (pl. *zbîlțe*) 'idem' (Cîmpa HD : 1374/455). Toate aceste variante, în plus forma cu meta-teză **libiță** (pl. *libiți*) 'idem', au fost înregistrate și de NALR — *Ol.*, vol. III, h. 551.

budurău (pl. *budurăie*) 'copcă (în gheață)' (Laz AB : 1413/406). Cf. **buduroi** 'ghizd la fîntină, făcut din scinduri sau din gard de nuiele' (DA), sens de la care, ca și în cazul altor sinonime (ca *știubei*, *știubăroc*) s-a putut dezvolta, prin extensiune, cel de 'fîntină cu izvorul la mică adîncime care are ca ghizd un știubei' (DLR) și apoi, prin generalizare, 'fîntină puțin adîncă'.

buigău (pl. *buigăie*) 'copcă (în gheață)' (Voiniceni MS : 1413/312).

căliseă (pl. *căliști*) 'cursă (pentru șoareci)' (Fizeș HD : 1374/373; Berința MM : ALR I, 690/357); **caliseă** (pl. *caliști*) 'idem' (Valea Vinului SM, Lăpuș MM : ALR I, 690/339, 359); **galiteă** (pl. *galiști*) 'idem' (Nadeș MS : 1374/341); **găliteă** 'idem' (Veșel HD : ALR I, 690/107).

căptân (pl. *căptâne*) 'cursă (pentru șoareci)' (Breaza MS : 1374/300); **căptănă** (pl. *căptăni*) (Izvoare HR : 1374/338).

cleștăr (pl. *cleștare*) 'crisnic (unealtă de pescuit)' (Mateiaș BV : 1414/382; Fintina BV : ALR I, 1737/164).

clôcă (pl. *clôce*) 'crisnic (unealtă de pescuit)' (Micești AB : 1414/368).

clúpsă (pl. *clúpsa*) 'cursă (pentru șoareci)' a fost notat în 16 puncte din județele MS (3), AB (5), SB (6) și BV (2). Pentru răspîndirea cuvîntului în Oltenia, înregistrat într-o arie compactă, a se vedea NALR — *Ol.*, vol. III, h. 551; **clúptă** (pl. *clúpte*) 'idem' (Sălcud MS : 1374/334), notat într-o localitate situată la marginea ariei lui *clupsă*, este o variantă a acestuia.

clúseă (pl. *clúști*) 'cursă (pentru șoareci)' (Vinători MS, Apold MS, Stejărișu SB, Viseri BV, Toarcă BV, Ighișu Vechi SB : 1374/360, 365, 379, 381, 390, 391; Ighișu Vechi SB, Calbor BV : ALR I, 690/160, 166, în primul punct cu pl. *clúsche*) este o variantă rezultată, prin metateză, de la *cluseă*, care formează o arie mai mare în această zonă, cu multe atestări și în DA; **clúțeă** (pl. *clúțhe*) 'idem' (Nadeș MS : 1374/341) este o variantă a lui *cluseă*.

comihér 'crisnic (unealtă de pescuit)' (Vîma Mare MM, Gilgău SJ, Cășei, Mintiu Gherlii, Sinmihaiu Alinașului, Vultureni, Dăbica, Fundătura, Sucutard, Jucu de Mijloc, Sînpaul, toate în CJ : 1414/243, 258, 261, 270—274, 287, 289, 290; Ciocmani SJ, Moigrad SJ, Strîmba SJ, Berința MM : ALR I, 1737/273, 280, 283, 357), pl. *comihére* (în Cășei : 1414/261, Fundătura : ALR I, 1737/255), *comihéruri* și, suspect, *comihéri* s.m. (Vîma Mare : ALR I, 1737/270); **comhér** 'idem', pl. *comhére* (Lăpuș MM, Galații Bistriței BN, Măgurele BN : 1414/242, 276, 277; Giulești MM, Săpînta MM, Oncești MM : ALRR—*Mar.*, vol. III, h. 616/223, 227, 229), *comhéruri* (Berbești MM, Vad MM, Iapa MM, Birsana MM : ALRR—*Mar.*, vol. III, h. 616/224—226, 230); **cumehért** (pl. *cumehérte*) 'idem' (Prăvăleni HD : 1414/350).

crici (pl. *crici*) 'greier' (Dîncu Mare HD : 1401/428).

cúșcă 'cursă (pentru șoareci)' (Beelean, Buduș, Chiraleș, Cristur-Șieu, toate în BN, Meștera MS, Breaza MS : 1374/262, 265, 267, 268, 281,

300), în ultimele două puncte cu pl. *custi*, cu varianta *crûsă*, pl. *crûste* 'idem' (Căseii CJ), *crusti* (Mintiu Gherlii CJ) : 1374/261, 270, este un sens dezvoltat din cel de 'colivie în care se închid, în general, animalele mici'.

dîlbînă (pl. *dîlbîni*) 'copeă (în gheață)' (Crișcior HD : 1413/370). Cf. *dîlbînă* 'bulboană'.

fintină în gheață 'copeă (în gheață)' (Bătrina HD : 1413/404).

gildău (pl. [gildăie]) 'copeă (în gheață)' (Clopotiva, Sălașu de Sus, Pui, Petrosani, toate în HD : 1413/448—450, 460). Cf. *gildan* 'idem' (Măciuceni VL : NALR—Olt., vol. III, h. 571/926). E un sens evoluat de la cel de 'baltă, fintiniță, groapă plină cu apă'.

greier, variante și derivate : **gherelûș** (Ciucea CJ : 1401/293); **ghiorûș** (Avrig SB : 1401/437; **ghiurûș** (Boița SB : ALR I, 1893/122); **grăierûș** (Cîmpa HD, Dîlța Mare HD : 1401/455, 458); **grăorîci** (Crăciunelu de Sus AB : 1401/356; **grăorûș**, notat în 10 puncte, dintre care 8 în MS, unul în BN și altul în SB, ambele în apropiere de MS; **grăurîci** (Micăsasa SB, Ghirbom AB : 1401/377, 395); **grăurûș**, notat în 16 puncte din centrul Transilvaniei; **greielûș** (Sălașu de Sus HD : 1401/449); **greierûș** (Livezi HR : 1401/317); **greierûș**, atestat în 16 puncte, grupate în sud-vestul Transilvaniei; **greolûș** (Vețel HD, Bătrina HD : 1401/401, 404); **greorûș** (Hodac MS, Izvoru Mureșului HR, Daneș MS, Apold MS, Loamneș SB, Arpașu de Jos SB, Grădiștea de Munte HD : 1401/301, 316, 359, 365, 393, 423, 433; Mihai Viteazu MS, Riciu MS : ALR I, 1893/158, 243); **grer** (Augustin BV, Calbor BV, Întorsura Buzăului CV : 1401/383, 412, 443; Godinești GJ, Stolojani GJ, Crăgusești MH, Jiana MH : NALR—Olt., vol. III, planșa 96/942, 943, 949, 963); **grerûș** (Mureșeni Birgăului BN : 1401/251); **greulûș** (Buru CJ, Valea Caselor AB, Dobra HD : 1401/325, 331, 402; Vețel HD : ALR I, 1893/107); **greunâș** (Poiana Sibiului SB : 1401/407); **greunûș** (Arți AB : 1401/426); **gréur** (Voșlăbeni HR : 1401/315); **greurîci** (Pețelca AB, Secășel AB, Presaca SB : 1401/354, 376, 394; Biia AB : ALR I, 1893/140); **greurûș**, notat în peste 30 de puncte, marea majoritate în AB, MS, și SB; **grîer** (Meștera MS, Luna CJ : 1401/281, 323); **griurîci** (Glogoveț AB : 1401/367); **griurûș** (Boița SB : 1401/435).

leşer 'crisnic (uncaltă de pescuit)' (Satu Nou BN : 1414/264). Cf. *leşnic*, *leşteu*, *leşeu*.

leşeu (pl. *leşeăuă*) 'crisnic (uncaltă de pescuit)' (Mediaș SB : ALR I, 1737/144). Cf. *leşteu*, *leşer*.

leşteu 'crisnic (uncaltă de pescuit)' (Beclean, Șoimuș, Chiraleș, Cristur-Șieu, Valea Măgherușului, toate în BN : 1414/262, 266—269), pl. *leşteie* (Beclean, Cristur-Șieu), *leşteăuă* (Chiraleș, Valea Măgherușului); **leşetiu** 'idem' (Tîrlîșua BN, Chiuza BN : 1414/245, 256; Tîrlîșua, Gura Fintinii, sat înglobat în Borșa MM : ALR I, 1737/269, 361), pl. *leşetăuă* (Tîrlîșua, Chiuza; Rozavlea MM, Vișeu de Jos MM : ALRR—Mar., vol. III, h. 616/232, 238); **leşetîu** (pl. *leşetăuă*) 'idem' (Strîmtura MM : *ibidem*, h. 616/231); **leşitîu** (pl. *leşiteăuă*) 'idem' (Ciceu-Giurghești BN, Blăjenii de Jos BN : 1414/257, 263; Corvinești BN : ALR I, 1737/259).

lîngură 'crisnic (uncaltă de pescuit)' (Băcel CV, Bod BV, Întorsura Buzăului CV, Vama Buzăului BV, Crasna CV : 1414/417, 418, 443, 444, 453); **liîngură** 'idem' (Tăureni MS : 1414/309).

maiamúřă (pl. *maiamúře*) 'măimuřă' (Buia SB, Ghibom AB, Răhău AB, Ilimbav SB, Poplaca SB, Veřtem SB : 1368/392, 395, 396, 411, 425, 436); **maiemúřă** (pl. *maiemúře* sau *maiemúři*) 'idem' (Cetea AB, Cerbăl, Vilecelele Bune, Grădiřtea de Munte, Ștei, Dilja Mare, Dealu Babii, Petroșani, toate în HD : 1368/353, 405, 432, 433, 447, 458, 459, 460). DLR înregistrează varianta *măiemuřă*.

maiemúcă (pl. *maiemúci*) 'măimuřă' (Cerbăl, Sibiușel, Vadu Dobrii, Sălașu de Sus, toate în HD : 1368/405, 427, 430, 449); **măiemúcă** (pl. *măiemúci*) 'idem' (Dăbica HD : 1368/431).

mamúřă (pl. *mamúře*) 'măimuřă' (Laz AB, Riu Sadului SB : 1368/406, 434) este o variantă a lui *măimuřă* (cf. în DLR *mămucă* < *măimucă*).

mămúcă (pl. *mămúci*) 'măimuřă' (Lunca, com. Baia de Criș HD : 1368/351).

mămúică (pl. *mămúici*) 'măimuřă' (Ghețari AB : 1368/327) este un derivat de la *mămuie* (vezi *infra*) cu suf. -că.

mămúie (pl. *mămúii*) 'măimuřă' (Lăurenii MS : 1368/319) este o variantă a lui *momuie*, la rîndul ei variantă a lui *momîie*.

mămuiúřă (pl. *mămuiúři*) 'măimuřă' (Idicel MS, Valea Mănăstirii AB : 1368/285, 346) e un derivat de la *mămuie* (vezi *supra*) cu suf. -uřă.

moimă 'măimuřă'. Le considerăm variante ale acestui cuvînt pe **măimă** (pl. *măime*) (Ciumbrud AB : 1368/345) și pe **múimă** (pl. *múime*) (Feleacu CJ : 1368/297).

moimúřă (pl. *moimúře*, rar *moimúři*) 'măimuřă' a fost notat într-o arie mare din partea de nord a Transilvaniei, arie ce se continuă și în Maramureș (ALRR — *Mar.*, vol. III, h. 588). Este un derivat din *moimă* cu suf. -uřă.

momuiúřă (pl. *momuiúře*) 'măimuřă', sens dezvoltat din cel de 'ciuhă, sperietoare pentru păsări' (Ioaneș SB : 1368/393), este un derivat de la *momuie* cu suf. -uřă; **mumuiúřă** (pl. *mumuiúře*) 'idem' (Tăurenii, Grebenișu de Cîmpie, Chețani, Cornești, toate în MS, Micăsasa SB, Valea Viilor SB : 1368/309, 310, 322, 343, 377, 378) este o variantă a lui *momuiúřă* formată prin asimilarea *o-u* > *u-u*. În același mod e format și *mumuiúřă* (pl. *mumuiúře*) 'idem' (Milaș BN : 1368/299), dar cu suf. -uřă.

oblón în gheăță (pl. *obloáne*) 'copecă (în gheăță)' (Poiana Ilvei BN : 1413/250) e sens evoluat de la cel de 'deschizătură în formă de fereastră în perețele sau la podul grajdului (pe unde se dă vitelor de mîncare), la coșarul de porumb, la șură etc.' (DLR).

ochi (pl. *óchiuri*) 'copecă (în gheăță)' (Arini BV, Pricaz HD : 1413/387, 399), **ochi în gheăță** 'idem' (Cocăști AB, Lunca AB, Dobra HD : 1413/329, 330, 402), pl. *ochi* s.m., în Cocăști, Lunca, *óchiuri* în Dobra.

ol (pl. *óluri*) 'copecă (în gheăță)' (După Piatră HD : 1413/352). Cf. 'scobitură circulară făcută într-un obiect' (DLR); **olt** (pl. *ólturi*) 'idem' (Zam HD : 1413/371) este, probabil, o variantă a lui *ol*.

pópă (pl. *popi*) 'greier' (După Piatră HD, Vorța HD, Poiana Mărului BV, Cîmpu lui Neag HD : 1401/352, 372, 446, 457; Seliștea MH : NALR — *Olt.*, vol. III, planșa 96/940) sau **pópa furnícilor** (Poiana Mărului BV : 1401/446).

produh ‘copecă (în gheață)’. Dintre variantele acestui cuvint, unele atestate în DLR, considerăm că merită să fie menționate următoarele: **prodúl** ‘idem’ (Buduş BN, Şoimuş BN, Mintiu Gherlii CJ, Corvineşti BN, Măgurele BN, Şieut BN : 1413/265, 266, 270, 275, 277, 278), cu pl. *prodúle* (Buduş, Mintiu Gherlii, Măgurele), *prodúluri* (Şoimuş, Corvineşti, Şieut); **prodúv** (pl. *prodúvuri*) ‘idem’ (Vătava MS, Bilbor HR, Subcetate HR, Corbu HR : 1413/279, 282, 284, 302); **prúdúl** ‘idem’ (Gorneşti MS, Chiheru de Sus MS, Buru CJ, Cetea AB, Vama Buzăului BV : 1413/313, 314, 325, 353, 444), cu pl. *prădúfuri* (Gorneşti, Chiheru de Sus, Buru, Cetea), *prădúfe* (Vama Buzăului); **prădúv** (pl. *prădúvuri*) ‘idem’ (Idicel MS, Săcădat MS, Mogoş AB : 1413/285, 318, 347); **podrúv** ‘idem’ (Voşlăbeni HR, Izvoru Mureşului HR : 1413/315, 316), pl. *podrúve* (Voşlăbeni) şi *podrúve*, *podrúvuri* (Izvoru Mureşului); **potrúh** (pl. *potrúhuri*) ‘idem’ (Vultureni CJ : 1413/272); **potrúv** (pl. *potrúvuri*) ‘idem’ (Sinpaul CJ : 1413/290); **potrúmb** (pl. *potrúmburi*) ‘idem’ (Fildu de Jos SJ, Dumbrava CJ : 1413/291, 292); **pătrúg** (pl. *pătrúguri*) ‘idem’ (Săcel CJ : 1413/307); cu substituirea lui *p* prin *c*: **cotrúb** (pl. *cotrúburi*) ‘idem’ (Ciucea CJ : 1413/293); **cotrúmb** (pl. *cotrúmburi*) ‘idem’ (Beliş CJ : 1413/306); **cotrúv** (pl. *cotrúvuri*) ‘idem’ (Săcuieu CJ : 1413/294) şi, prin asimilarea *o-u > o-o*, **cotróv** (pl. *cotróve*) ‘idem’ (Vadu Crişului BH : ALR I, 1733/295), variantă care trebuia să figureze în DLR.

Varianta regională **burduf** ‘idem’ este atestată în DLR, fără forme de plural, numai după LB şi SIMA, M., 184, deşi Sever Pop a notat-o în peste 10 puncte. După cum rezultă din ALR I şi din NALR — *Trans.*, **burdúf**, cu pl. *burdúfuri*, mai rar *burdúfe* şi izolat *burdúşe* (Şinca Nouă BV : ALR I, 1733/178), *burdúfi*, s.m. (Boiţa SB : 1413/435), şi cu variantele **burdúh** (pl. *burdúhuri* în Vorta HD : 1413/372, Beliu HD, Prăvăleni HD : ALR I, 1733/61, 90, *burdúhe* în Lunca, com. Baia de Criş HD : 1413/351), **burdúe** (Singeorgiu de Pădure MS, Veţel HD : 1413/337, 401; pl., notat numai în Veţel, e *burdúeuri* : 1413/401 şi *burdúci*, s.m. ALR I, 1733/107) şi **purdúf** (pl. *purdúfuri*) ‘idem’ (Petreştii de Jos CJ, Luna CJ : 1413/308, 323) este răspândit într-o arie compactă, formată din 61 de puncte, în centrul jumătăţii de sud a Transilvaniei şi în alta, de 6 puncte, la nord de Hunedoara. Izolat a fost atestat şi în AR (Arad şi Beliu : ALR I, 1733/56, 61).

prodúşeă (pl. *prodúşti*) ‘copecă (în gheață)’ (Hodac MS : 1413/301), atestat de DLR din Moldova, are variantele **brădúşeă** (pl. *brădúşte*) ‘idem’ (Zăbala CV : 1413/386) — cf. *brăduf* < *produh* (DLR) — şi **burdúşeă** (Mărtănuş CV : ALR I, 1733/200), rezultată prin contaminare cu *burduf* ‘idem’.

şoricăriţă ‘cursă (pentru şoareci)’ (Gilgău SJ : 1374/258) e un derivat de la *şoarec(e)* cu suf. *-ărişă*.

ştiuburói (pl. *ştiuburoáie*) ‘copecă (în gheață)’ (Sibişel HD : 1413/427). DLR atestă acest cuvint cu sensul de ‘groapă (adincă) plină cu apă’.

toplîă (pl. *toplîe*) ‘copecă (în gheață)’ (Drăguş BV : 1413/422). Cf. *toplîă* ‘ochi de apă care nu îngheață iarna’ (DLR).

vad (pl. *váduri*) ‘copecă (în gheață)’ (Feneş AB, Lăpugiu de Sus HD; Crivadia HD, Dilja Mare HD : 1413/369, 403, 456, 458).

vădălău (pl. [vădălăie]) ‘copecă (în gheață)’ (Vilcelele Bune HD : 1413/432) e derivat de la *vad* ‘idem’ (vezi *supra*), cu suf. *-ălău*.

vultoăre (pl. *vultóri*) 'copcă (în gheață)' (Dîncu Mare HD : 1413/428). Cf. *vultoare* 'bulboană'.

Aprilie 1987

V. BIDIAN, D. LOȘONȚI, GR. RUSU

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

Următoarele completări și observații la DLR se bazează pe răspunsurile înregistrate de ALR I la patru întrebări referitoare la jocuri de copii : 1696 = „pușcă de soc”, 1697 = „prastie”, 1698 = „titirez” și 1699 = „minge”. În ideea unei reluări a DA și dată fiind utilizarea lacunară a răspunsurilor la cele patru chestiuni din ALR I, vom mai adăuga, alfabetic, și materialul (cuvinte-titlu, variante, forme morfologice) care poate să îmbogățească, în continuare, fișierul Dicționarului.

pistol înregistrează, sub sensul 1., sintagma *pistol de soc*. Deoarece în ALR I 1696 se notează, în două puncte, răspunsul **pistol** „pușcă de soc”, sintagma trebuie să devină **pistol (de soc)**, iar atestările să fie completate cu ALR I 1696/610, 954.

plișcoeci se poate susține, ca formă-titlu, numai pe baza ALR SN V h 1305/899. În ALR I 1696/877, care e cea de a doua atestare, s-a notat pe fișă, de către anchetator, **plișcoăce**, *plișcoci*; cum Sever Pop a înregistrat întâi forma de singular și apoi pluralul, menționind, prin abrevierile de rigoare, orice inversiune în acest plan, nu există nici un motiv, în acest caz, pentru o substituție de forme, iar **plișcoăce** trebuie considerată ca o variantă feminină, cu pl. *plișcoeci*, a cuvintului în discuție.

pompă¹ își bazează sensul 3. doar pe ALR I 1696/214. Aici se mai pot adăuga, de la aceeași întrebare, și punctele 528, 530, 596, 704, 710, 898. În punctul 530 termenul apare în sintagma *poampă de soc*, care trebuie înregistrată. Atestările variantei **poămpă**, existentă în DLR, trebuie completate cu ALR I 1696/214, 530. În punctul 528 pluralul lui **pompă** este *poâmpe*, formă ce trebuie înregistrată la alineatul penultim, citindu-se sursa.

proăscă are, la sensul 5., între izvoare, și ALR I 1696. Ca răspuns la această întrebare, în punctele 385, 388 și 558 s-a înregistrat, pentru plural, forma *proști*, citată de DLR pe baza ALR II; punctele de mai sus din ALR I trebuie să completeze șirul atestărilor. Totodată e necesară introducerea variantei **proăscă**, *proaște*, notată în punctul 588, și eliminarea variantei **proăscică**, deoarece în punctul 129 din ALR I, citat de DLR, s-a înregistrat *proașcă*, formă care, literarizată, = **proașcă**, notația fonetică indicind un ș palatal.

pușcă se bazează în DLR doar pe ALR I 1696/870. Înregistrându-se la alineatul penultim două plurale, se lasă impresia că ambele forme există pe fișa din punctul 870. În realitate, în acest punct s-a notat doar pluralul *pușcăle*, dar forma-titlu mai e înregistrată, de data aceasta cu pluralul *pușcăli*, și în punctul 885, care trebuie să figureze și el ca atestare. La **pușcăviță** lipsește, din șirul atestărilor din ALR I 1696, punctul 115.

pûscă subsumează sensului **I. 1.** două sintagme : **puşcă (de soc)** şi **puşcă cu (sau de) apă**. Ambele sint înregistrate şi de ALR I 1696, în peste 20 de puncte fiecare şi de aceea întrebarea trebuie citată.

Tot răspunsurile la această chestiune ne obligă şi la completarea cuvîntului-titlu **puşcător** cu forma feminină **puşcătoare** şi a articolului cu un sens **2.** S. f. Puşcoci (**I. 1.**), atestat în punctul 831.

puşcoi are şi un plural **puşcoace**, care nu figurează în DLR, dar pe care îl înregistrează ALR I 1696/780. Tot răspunsurile la această întrebare arată că varianta **pişcoi** are două plurale : **pişcoace** în punctele 760, 790, 896, 940 şi **pişcoci** în 786 (= m) şi 792 (cu genul neprecizat). Răspunsul din punctul 786 ne obligă să considerăm substantivul şi de genul masculin şi deci sensul **1.** este (Regional şi m., f.).

Pentru **puşcoi**, DLR citează, la sensul **2.**, zece puncte din ALR I 1696. În realitate, la această întrebare se notează : **puşcoi**, **puşcoale** în punctele 614, 690, 700, 708, 727, 730, 768, 984, 986, 988 ; **puşcoi**, **puşcoi** în 595, 596 ; **puşcoale**, **puşcoi** în 594, 735, 764 ; **puşcoale**, **puşcoale** în 610. Răspunsurile arată că pluralul din punctul 594, citat de DLR pentru **puşcoi**, aparţine variantei **puşcoale**; în locul lui trebuie introdus punctul 596, iar pentru varianta **puşcoale** trebuie semnalate ambele plurale. Totodată, fişa din punctul 594 arată că la sensul **2.** există şi sintagma **puşcoale cu dop**.

puşculiţă are, la sensul **2.**, o singură atestare din ALR I 1696, şi anume punctul 80, care înregistrează, de fapt, aşa cum rezultă de la alineatul penultim, varianta **puşcăliţă**. Dar la întrebarea 1696 se mai notează **puşculiţă** cu sensul în discuţie şi în punctele 63, 65, 69, 75, 85, 90, 96, 98, 107, 112, 116, iar în punctele 63, 65 şi 85 se înregistrează **puşculiţi**, care în DLR are o singură atestare, din ALR II.

puşcuiţă la sensul **2.** poate fi completat cu ALR I 1696/357 (punct în care s-a înregistrat de fapt sintagma **puşcuiţă de apă**, care ar trebui să fie dată în DLR) şi 363.

Pentru **şpriţ**, sensul **II. 3.**, la punctele citate de DLR din ALR I 1696 trebuie adăugat şi 87. De asemenea, nu trebuie omis faptul că în punctul 335 este înregistrat şi un verb **şpriţoli** = „a stropi cu şpriţul” (**II.3.**), verb care lipseşte din DLR.

ALR I 1696 mai aduce atestări pentru **împuşcătoare** (punctele 122, 218, 223, 424, 556) cu pluralul **împuşcători** (punctele 424, 556) şi **stropitoare**, **stropitori** (ALR I 1696/354, 360, 420).

La **plăcă**¹ sensul **II.3.** poartă menţiunea „(În dicţionarele din trecut)”. Cum sensul „praştie de aruncat pietre” e susţinut şi de ALR I 1697/348, care atestă forma **plăşcă**, paranteza îşi pierde valabilitatea, iar la alineatul penultim trebuie să se consemneze această variantă.

Pentru **prăştie** e necesar să fie citat, la sensul **1.**, şi ALR I 1697. Utilizarea răspunsurilor la această întrebare implică completarea alineatului penultim cu pluralul **prăştii** (notat în punctul 684), precum şi a atestărilor pentru varianta **prăşchie** cu ALR I 1697/30, 49, 79, 194, 837, 839, 842, 850. De asemenea, materialul ALR I 1697 oferă date pentru două variante noi : **prăşche** (ALR I 1697/1, 9, 795, cu pluralul **prăşchii**, atestat în punctul 9, şi **prăşchi**, în 795) şi **prăşchie**, **prăşchii** (ALR I 1697/840).

Sensul 4. al lui **proșcă** este atestat de ALR I 1697 nu în zece puncte, cite figurează în DLR, ci în 20, punctele lipsă fiind : 94, 96, 217, 218, 335, 350, 355, 357, 359, 576. În punctele 94, 96, 218, 227, 335, 350, 355, 357 și 359 este, de fapt, varianta **prășcă**, cu pl. *prăști* (în 335, 355) și *prăște* (în 94, 96, 227), varianta care trebuie introdusă la alineatul penultim.

Pentru **proțap** sensul I. 1. se completează, pe baza ALR I 1697/5, cu un subsens „praștie”.

La **püşcă** trebuie să se consenmeze, sub sensul 1., alături de *pușcă* (*de soc*) și *pușcă* cu (sau *de*) *apă*, și sintagmele *pușcă mică* (ALR I 1697/35) și *pușcă* (*de gumă*) (ALR I 1697/40, 156, 160, 174, 257, 320, 351, 354), ambele cu sensul de „praștie (1)”.

Aceeași chestiune din ALR I atestă, în punctul 584, forma **prışcă**, *prışte*. Dar **prışcă**, în DLR, este considerat varianta la **frișcă**; acesta are, în DA, între sensurile sale, două care ne pot interesa : „vergea, nuia” (= 2.) și „bobirnac, tiflă” (= 6.), iar etimologia este necunoscută, autorii întrebându-se dacă nu cumva sînt mai multe cuvinte. Cum **prîșcăli** „a lovi sau a plesni cu nuiaua, cu sfichiul biciului sau cu prîșcale (1.)” subsumează, în DLR, o variantă **frișcăli**, ne întrebăm dacă **frișcală** (ALR I 1697/214), evident cu sensul „praștie”, este cuvînt separat sau o variantă la **prîșcală**.

Mai menționăm, pentru „praștie”, termenii : **aruncătoare** (ALR I 1697/347); **azvirlitoare** (ALR I 1697/550, 552, 558, 776); **broschiță** (ALR I 1697/59); **hare** (ALR I 1697/308); **împrăștie**, *împrăștii* (ALR I 1697/343); **catapóld** (ALR I 1697/125); **erășchiță** (ALR I 1697/69); **vîjăitoare** (ALR I 1697/259); **zbîngă**, *zbîngi* (ALR I 1697/273); **zbîngăitoare** (ALR I 1697/138, 251 (= sbîngăitoare), 270, 295, 302); **zbîngănitoare** (ALR I 1697/305); **zbîrnăitoare** (ALR I 1697/103, 109, 136, 140, 223, 243, 381, 536); **zbîrnoaie** (ALR I 1697/255); **zburătoare** (ALR I 1697/12); **zvîrlăitoare** (ALR I 1697/116); **zvîrlitoare** (ALR I 1697/18, 26, 118, 164, 170, 186, 190, 229, 231, 249, 266, 289, 315, 375, 554, 556, 571, 573); **zvîrnăitoare** (ALR I 1697/77), precum și verbele **zbăngăi** (ALR I 1697/298), **zbîngăi** (ALR I 1697/80, 295) și **zbîngăni** (ALR I 1697/305) „a ținti (cu praștia)”.

La **măciucă** trebuie introdus un sens „titirez pentru copii (I. 1.)”, pe baza ALR I 1698/229.

moșuț se află în aceeași situație, sensul în discuție fiind atestat de ALR I 1698/350.

părăscuță, înregistrat în DLR cu două sensuri din domeniul entomologiei, se poate completa, probabil sub un II. (cele două sensuri existente subsumându-se, în acest caz, unui I.), cu același sens, notat de ALR I 1698/351.

Și **pîrpărițu** trebuie completat cu un sens „titirez”, atestat (și în sintagma) *pîrpăriță pruncească* de ALR I 1698/93, 94.

poápă „titirez” este o variantă a lui **pop**¹ înregistrată de ALR I 1698/772. Atît sensul, cit și varianta lipsesc din DLR.

Pentru **prisnile** utilizarea atestărilor din ALR I 1698 aduce, la sensul 2., completarea informației cu șase puncte; dintre acestea, trei (285, 335 și 339) atestă varianta **priznile** și fac inutilă paranteza „(în forma **prisnule**)”, precum și semnul întrebării dat, la alineatul penultim,

pentru forma de plural, căci în punctul 335 anchetatorul a înregistrat pluralul *priznilicuri*. Cele trei puncte completează și atestările pentru varianta *priznilie*, existentă în DLR. Celelalte trei puncte aduc trei variante noi : *pistrinie*, *pistrinicuri* (ALR I 1698/98), *pliznirie*, *plizniricuri* (ALR I 1698/298) și *priznelie* (ALR I 1698/315).

Atestările de la sensul 2. al lui *prisnêl* trebuie completate cu ALR I 1698 care, în cele peste 20 de puncte, înregistrează și completări la variantele existente în DLR sau variante noi. Astfel, *preznêl* e notat și de ALR I 1698/51, 190; pentru *prîstene* există un plural *prîsteni* (ALR I 1698/178); *prăsnêl* are, conform ALR I 1698/200, accentul pe -e- (deci nu mai e cu accentul necunoscut); la *prîștin* atestările se completează cu ALR I 1698/129, unde apare și un plural *prîștini*; pentru *priznâl* punctul 305 oferă și pluralul *priznele*; *prîznâr* își îmbogățește izvoarele cu ALR I 1698/61, 80, 87, 289, 290, 295, iar *priznêl*, atestat și în ALR I 1698/59, 140, 144, 186, 231, 247, 251, 278, 320, 333, 347, 361, 764, are două plurale : *prîznele* (punctele 186, 231, 247, 251) și *prîznei* (punctul 361). Variantele noi sînt : *pîstrăne*, *prîstăni* (în punctul 164), *prîznâl*, *prîznăi* (punctul 302), *prînjêl*, *prînjele* (punctul 880), *pîrstnêl*, *pîrstnele* (punctul 387), *prîznîr* (punctul 337), *prusinêl*, *prusinele* (punctul 614) și *springhêl* (punctul 532). Datele de la întrebarea 1698 completează formele de plural cu *prîsneluri* (punctul 12) și (m.) *prîsnei* (punctul 420), ultimul impunînd și reconsiderarea cuvîntului-titlu sub aspect morfologic, el devenind și s.m.

prîznerie, scris în ALR I 1698/63 și cu accent secundar, trebuie să constituie un cuvînt separat, cu pluralul *prîznerici*.

Pentru *pûrice* ALR I 1698 aduce atestarea sensului II. 6. în peste 20 de puncte. Dintre acestea, în 10 puncte (18, 26, 28, 40, 69, 103, 112, 118, 266, 840) s-a înregistrat varianta *pûree*, care acum nu mai poate avea indicația „(Rar)”, în punctele 1, 5, 9, 24, 30, 45, 77, 79, 85, varianta *pûrie* (existentă și ea în DLR), iar în alte două puncte, două variante noi : *pûree*, *purci* în 65 și *pûrică*, *purici* (pl. f.) în 90.

În punctul 960 s-a notat *rășîitoare* (= *rășeitoare*), formă pe care o presupunem variantă a lui *răsucitôr*, -oăre, care se îmbogățește, astfel, cu un sens, explicabil ca filiație, și cu o variantă. Ancheta nu mai atestă, în acest punct, nici un alt exemplu pentru trecerea *ê* > *ș*. Presupunerea noastră se bazează pe notele fonetice din partea introductivă a anchetei, note în care S. Pop a menționat că „Labialele, spre surprinderea mea, sînt alterate, cu consecvență la cei care nu știu carte”. Cum acest fenomen este caracteristic graiurilor de tip moldovenesc, este posibil ca și în exemplul în discuție să se fi păstrat o atestare pentru un alt fenomen caracteristic acelorași graiuri, trecerea *ê* > *ș*.

roătă, printre multele subsensuri ale sensului 2. trebuie să includă, pe baza ALR I 1698/308, 348, 354, 370, și pe acela de „titirez”.

Și la *titiréz* sensul I. 1. e necesar să figureze ALR I 1698 (cu peste 20 de atestări), iar la alineatul penultim să se includă varianta *titirêș*, *titirezuri* (din punctul 590).

Pentru *torcăitoare*, care în DLR are sensul de „prisnel la fusul de tors”, bazat pe ALR I 1270/341, menționăm că același punct atestă, ca răspuns la întrebarea 1698, sensul de „titirez”, care trebuie introdus.

Și la **toacător**, -oară lipsește acest sens; izvorul este ALR I 1698/218, unde există forma **toacătoare**.

Mai semnalăm, pentru fasciculele care vor apărea, termenii **súreel** (ALR I 1698/283) și **sprînten**, *sprinteni* (ALR I 1698/170), evident tot cu sensul în discuție.

La **mînge**, ALR I 1699 este incomplet utilizat la varianta **mîge** (căci, pe baza punctului 590, care constituie unica atestare, trebuie menționat și pluralul *migii*) și la **mîcie** (unde datele trebuie completate cu punctul 530). ALR I 1699 mai aduce completări pentru **mînce**, variantă pentru care atestă patru plurale: *mînci* (în peste 20 de puncte), *mîncii* (în punctele 170 și 174), *mînciuri* (în punctul 359) și *mînce* (în punctul 900). Șirul variantelor mai trebuie completat cu **mîngie**, *mingii* (ALR I 1699/510, 536, 538, 690, 720, 744), iar pluralele formei-titlu, cu **mînge** (punctele 595, 708, 820, 878), *mingiuri* (punctul 266) și *mingii* (punctul 980).

mîngină, cu sensul de „minge” și pluralul *mingini*, trebuie introdus, pe baza ALR I 1699/840, cuvînt-titlu.

Izvoarele pentru **pîlă**³ pot fi completate cu ALR I 1699/125, 158, 180, 186; punctul 125 atestă un plural *pîli*, iar celelalte trei, *pîle*.

La **poacă** ♦ „(P. ext.) Minge, bilă, os etc. folosite la jocul descris mai sus”, subsumat sensului 2. se poate completa cu ALR I 1699/28 (punct în care se notează că obiectul este «din lemn»); aceasta ar impune ca indicația din definiție „folosite la jocul descris mai sus” să fie inclusă între paranteze, iar la alineatul penultim să se adauge o formă de plural (f.) *porci*.

polmă² are, în DLR, o singură atestare. ALR I 1699 mai aduce două atestări, în punctele 9 și 24, ultimul înregistrînd varianta **pûlmă**, *pulme*, care trebuie semnalată la alineatul penultim.

popie² se îmbogățește, prin utilizarea ALR I 1699/30, cu un sens nou.

Pentru **purecă** sensul 2. se poate completa cu ALR I 1699/748, punct în care se precizează că obiectul este: «piatra pe care o bat [copiii în timpul jocului]; piatră gogoneată».

La **roată**, sintagma *roată de pâr*, atestată de ALR I 1699/12 poate fi legată, eventual, de sensul 8., care se referă la jocuri de copii.

tópeu este notat și în ALR I 1699/860, 865, iar varianta **tópă** — în alte patru puncte ale aceleiași întrebări, în trei forma pentru plural fiind *tope* (punctele 677, 679, 684), iar în unul, *topuri* (punctul 984).

Răspunsurile la întrebarea 1699 mai atestă și alți termeni. Din motivele arătate la discutarea termenilor înregistrați ca răspuns la întrebarea 1697, îi vom enumera și aici: **cóteă** (ALR I 1699/98, 122, 129, 131, 136, 138, 140, 144, 249, 835, 922, 988) cu pluralul *cotee*, exceptînd punctele 140, 988 (unde e notat numai singularul), 138, 835 (= *cotehe*) și 922 (= *cotei*) și cu variantele **cócieă** (= bisilabic), atestată în punctele 148 (= pl. *cocii*) și 150 (= pl. *coste*), și **cóșcă**, *coști* (punctul 144); **gulă**, *gule* (ALR I 1699/880), probabil variantă la **ghiulea**, ca și **guleă**, *gulele* (ALR I 1699/850); **lăbdă** (ALR I 1699/118), cu variantele: **lăptă** (ALR I 1699/5, 243, 247, 251, 255, 257, 571, 578), cu pluralele *lapte* (punctul

571) și *lăpți* (punctele 243, 247, 251, 255, 257), *loăptă* (ALR I 1699/190, 194, 200, 229, 576, toate atestând un plural *loapte*, cu excepția punctului 229, în care s-a notat doar singularul, și a lui 194, în care pluralul este *lopți*), *lôptă*, în peste 20 de puncte (care înregistrează, majoritatea, și pluralul *lopte*, iar punctele 35, 45, 49, 77, 270, 273, 280, 285, 289, 290, 298, pluralul *lopți*) și *lúptă*, *lupte* (punctul 345); *hapúe*, cu pluralul *hapuce* (în punctele 255, 370, 375, 378), *hapuci* (în punctul 259) și *hapucuri* (în punctul 381) și cu variantele *haple*, *hapíce* (ALR I 1699/217), *hapúci*, (în punctele 218, 223, 542, dintre care 218 și 542 atestă și pluralul *hapuciuri*); *surdúcă*, *surduci* (ALR I 1699/26, 112, 116).

Atestările de la cele patru chestiuni ale ALR I presupun, în afara completărilor semnalate de noi, și revizuirea, de către redactor, la o viitoare ediție, a ariei de răspundere a termenilor (sensurilor) în discuție.

Aprilie 1987

DOINA GRECU

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, E. Racoviță, 21*

Precizare. Notele lexicale de mai jos se referă la DLR X/1, litera S, S — *sclabuc*, București, 1986.

1. samet.

Samet „(învechit, rar) catifea, velur” este unul și același cuvânt cu *sómot* (vezi DLR, ms.), fiind încă un exemplu de articole lexicografice duble în DLR.

2. samuraslă.

„ALRM SN I h 66”, sursă citată de DLR, are și un corespondent neinterpretativ : ALR II, s.n., vol. I, h. 91 „(griu) samurastru”, hartă care ne arată că variantele lexicale : „samurástru (ALRM SN I h 66), samurást (ib.) s.m., samurástă (ib.)” =, în realitate, *sămurástru* (cum apare, de altfel, și în harta interpretativă), *sămurást*, *sămurástă*. Forma *samurástru* nu apare decât în titlul ambelor hărți, aparținând, deci, redacției. În PRIBEAGUL, P. R., 57 apare, însă, forma *samurast*.

3. saplic.

a. Sensul „1. Șură¹ (1) de paie (Băneasa—Medgidia). ALR I 336/984” = în realitate, sensul 2., adică, în Băneasa—Medgidia (= punctul cartografic 984 în ALR I), *saplic*, cum reiese din ancheta realizată de Sever Pop, înseamnă numai „șiră de paie”, nu și „șură de paie”.

b. Substantivul *saplic*, cum clar ne arată ALR I 926/984, este de genul neutru, avînd forma de plural : *saplicéi* =, literarizat, *saplice*.

4. sarma.

Variantă lexicală „*sărmă* (ALR SN IV h 1098; pl. și *sărmi*, ib. h 1098/991)” trebuie eliminată, deoarece în punctul cartografic 991 s-a anchetat un grai bulgăresc și nu unul românesc.

5. saur.

Articolul lexicografic „*saur*¹ adj. (invar.) (Germanism, prin Ban.; și substantivat) (Lapte) acru, (lapte) bătut. Cf. FD III, 180, ALRM SN I h 197/36” este greșit redactat. În unica sursă (ALRM II, s.n., vol. I,

h. 197/36 =, în versiunea publicării neinterpretative a materialului, ALR II, s. n., vol. II, h. 303 : „lapte prins”) în care a fost atestat (în „Limba română”, XIX, 1970, nr. 2, p. 148, noi îl atestăm, ca supranume, din Toager — Timiș, localitate învecinată cu localitatea Ghilad = punctul cartografic 36 în ALR II), sursă utilizată și de „FD III, 180”, cuvântul nu este adjectiv, ci, clar, substantiv; informatorul a răspuns : *săur, săur flesnit* (v. harta neinterpretativă).

6. săgeacă.

La *săgeacă*¹ (printre surse, de citat și CHEST. II 333/413; ALR II 5382/64), de eliminat „variantele” : „*săiăc* (SCL 1967, 567), *săjăc* (GĂMULESCU, E. S. 184, ALR SN IV h 1033/47, 53, 64) s. n.”. Pentru *săjăc* =, prin literarizare corectă, *săgeacă*, vezi și „Limba română”, XVII, 1968, nr. 3, p. 213—214. *Săiăc*, în sursa citată, este, de fapt, *săzăc*, formă bănățeană literalizată greșit de Dorin Gămulescu și în „GĂMULESCU, E. S. 184”.

7. sălmăjac.

Din ALR este citat „ALRM II/I h 356”, sursă interpretativă ce are și un corespondent neinterpretativ în ALR II/I MN 137, 3895 (sursă citată, spre exemplu, de DLR XI/1 la cuvântul *șurdeu*). Dacă s-ar fi utilizat și (în primul rînd) această sursă, atunci s-ar fi aflat, în legătură cu regionalismul discutat, că :

a. pe lingă pluralul *sălmăjacuri*, mai există și un plural *sălmăjeee* (vezi punctele cartografice 64 și 316);

b. pe lingă varianta *sormojăc*, mai există și o variantă *solmojăc* (cu pluralul *solmojacuri*).

8. sămărman.

Este o altă variantă lexicală a lui *țimărmán* (DLR, ms.), fiind un alt exemplu de articole lexicografice duble în DLR.

9. săpălugă.

Pluralul „(regional) *săpăluje* (ALR SN I h 28/182)” este, evident, prin literarizare, *săpăluge*, pe care vezi-l, acum, nu numai în CADE, ci și în ALR SN I h 28/723.

10. seamă.

a. Sensul „II. (Regional; suspect; la pl.) Căpriorii casei (Jupalnic — Orșova). ALR I 666/1” trebuie eliminat, fiind, evident, un fals semasiologie și (invers lecturată informația DLR-ului) onomasiologie. Într-adevăr, în *Chestionarul ALR I*, sub poziția 666, a fost programată noțiunea „căprior, cu pl.” (evident, este vorba de „căpriorii casei”), după cum în *Chestionarul ALR II*, sub poziția 3768, a fost programată noțiunea „coțel (care leagă doi căpriori)” (= „chinga căpriorilor”, titlu sub care sînt publicate răspunsurile în ALR II/I, h. 226, hartă lexicală onomasiologică neinterpretativă citată de DLR la cuvîntul *seamn*, sensul II, 17). Dar tot așa de adevărat este și faptul că atît Sever Pop, cit și Emil Petrovici au dublat (pe parcursul desfășurării anchetelor) problemele programate sub pozițiile 666 și 3768. Emil Petrovici, înainte de-a adresa întrebarea indirectă (de tip perifrastic) pentru „chinga căpriorilor”, a formulat o întrebare indirectă (de tip perifrastic) pentru „căpriori”, iar Sever Pop, după ce a adresat întrebarea indirectă (de tip perifrastic) pentru „căpriori”, a mai formulat o întrebare indirectă (de tip perifrastic) pentru „chinga căpriorilor”. În „ALR I 666/1”, avem, astfel, pe fișa de

anchetă, înregistrate următoarele răspunsuri : „căpriorii cășii” pentru „căpriori”, după care urmează un desen (ce cuprinde doi căpriori și chinga lor, precum și două săgeți pornite dinspre cele două părți ale acoperișului casei înspre răspunsuri), iar, apoi, pentru „chinga căpriorilor”, „*fiștoășe* (și) *scăme* (rar)”.

Datorat unei greșeli de scriere, acest *scăme* (care, chiar dacă ar fi real, nu înseamnă „căpriorii casei”, ci „chinga căpriorilor”) este, credem noi, *scamne*, pluralul lui *scamn*.

b. Pe lângă pluralele „*scame* și (regional) *scămi*”, de adăugat și pluralul (regional) *scamuri* (ALR II 5964/325; să strângem scamurile).

c. La variante, de adăugat și : *scămnă* (pl. : *scamne* — ALR II 5962/36, 47; ALR II 5963/47; *pinză cu scămnne*; ALR II 5964/ 47 : o *curățim de scămnne*), *scăumță* (pl. : *scămțe* — ALR II 5962/76; ALR II 5964/76 : iau *scămuța*).

11. *scară*, *scăriță*.

1. La *scară*, sensul I 4” ♦ (Popular; la car, căruță) Cruce (de dinapoi)” (p. 268) este citat și „ALRM SN I h 229”, iar la *scăriță*, sensul I 3” ♦ (Prin Olt. și prin Ban.; la car, căruță) Cruce (de dinapoi)” (p. 307) este redactat numai pe baza „ALRM SN I h 229”.

Harta onomasiologică interpretativă citată de DLR este intitulată „lambe” și are un corespondent neinterpretativ în ALR II, s. n., vol. II, h. 346 = „lambe”. Ambele hărți prezintă, interpretativ sau neinterpretativ, răspunsurile înregistrate la problema lexicală de sub poziția 5623 din *Questionarul ALR II*, problemă intitulată, în textul chestionarului, „legăturile crucii cu capetele osiei dinainte” (ale căruței, pentru că, trebuie precizat, problema lexicală în discuție este plasată în cadrul subcapitolului consacrat „căruței”). Așadar, în harta citată de DLR :

a. *scară* și *scăriță* nu înseamnă „crucea de dinapoi la car, căruță”, ci „lambă la căruță”;

Observație. Harta onomasiologică interpretativă nr. 229 este citată, spre exemplu, de DLR la cuvintele : *potegă* [...] *lambă* (la car sau la căruță)” (DLR VIII/4), *rincă*¹, sensul 3. „♦ *Lambă la căruță*” (DLR IX), iar harta onomasiologică neinterpretativă nr. 346 este citată la cuvintele : *palțau*, sensul 1 „♦ [...] *Lambă* (la crucea căruței)” (DLR VIII/1), *prinsoare*, sensul II 10 „[...] *Lambă* (la car sau căruță)” (DLR VIII/5). Am redactat această observație nu pentru a mai arăta încă o dată cum este citat ALR în DLR, ci pentru a prezenta un exemplu de cum, din păcate, este lecturată semasiologie una și aceeași hartă onomasiologică.

b. *scăriță* = „lambă la căruță” nu circulă „prin Olt. și prin Ban.”, ci, cum clar reiese din harta neinterpretativă nr. 346, el a fost înregistrat doar „prin Banat”, în punctul cartografic 2 (= Pecenișca — Băile Herculane), cu precizarea, însă, că răspunsul la întrebarea indirectă perifrastică a fost obținut după o ezitare a informatorului.

Observație. Indicația din DLR : „Prin Olt. și prin Ban.” se explică, desigur, prin faptul că redactorul nu a cunoscut semnificația formulei redacționale : (simbol) *scară* (*scăriță*), formula prin care cele două cuvinte sînt, în versiunea interpretativă a publicării materialului, neutralizate sub aspectul circulației lor reale, punctuale. Pentru a vedea în care puncte cartografice a fost înregistrat *scară* și în care *scăriță*, cuvinte indicate în legenda hărții interpre-

tative sub/prin același simbol, cercetătorul trebuie în mod obligatoriu să meargă la corespondentul neinterpretativ al hărții interpretative.

2. Atît la scară I 5, cit și la scăriță I 4, de citat, acum, și ALR II 5505 = „scară la sea”. Pentru „scară la sea”, ALR II înregistrează două arii (tipuri) lexicale: scăriță în Banat, Crișana, Maramureș (excepție punctele cartografice 353 și 362), pe de o parte, iar, pe de altă parte, în restul teritoriului, seară.

12. scăfică.

a. Articolul lexicografic „scăfică s. f. (Regional) Scăfiță (I 2) (Cio-cănești — Vatra Dornei). ALRM SN II h 848/365. — Pl. ? — Scăfă + suf. -ică”, lucrat pe baza unei unice atestări, trebuie eliminat din DLR. Într-adevăr, în ALRM II, s. n., vol. II, h. 848, pentru punctul cartografic 365 este indicat răspunsul: scăfă, scăfică, dar această indicație este (fie din cauza redactorului, fie din cauza cartografului și a redactorului) greșită, cum rezultă, foarte clar, din ALR II, s. n., vol. IV, h. 1043 (= corespondentul cartografic neinterpretativ al hărții interpretative citate de DLR), precum și din fișa de anchetă de sub poziția 3962. În aceste două surse, răspunsul exact notat de Emil Petrovici este următorul: scăfă, scașită; scăfi, răspuns care, literarizat, se înfățișează astfel: scăfă, scăfiță; scăfe.

b. Tot pe baza ALR II, s. n., vol. IV, h. 1043, putem adăuga, acum, pentru scăfă, și pluralele: scăfe (în punctele cartografice 27, 365), scăfi (în 2, 36, 386).

13. scālân.

Cu sensul de „ciorchine”, cuvîntul cîrculă (fiind încă foarte viu) și în localitatea noastră natală — Toager, jud. Timiș. Ne oprim la acest cuvînt nu pentru a spori cu încă o atestare înregistrările consemnate de DLR, ci pentru a arăta că în graiul vorbit în Toager substantivul scālân e de genul masculin, cum tot de genul masculin este și în localitățile de unde este atestat cuvîntul în „CV 1950, nr. 1, 33” și „CV 1951, nr. 2, 34”. Așadar, pe lingă pluralul scālâne, de adăugat, acum, și pluralul scālani.

14. scālda, scāldare

a. Pentru (a) scālda, în DLR este menționată și o variantă lexicală regională: „scāudă vb. I. CANDREA. T. O. 44”, iar pentru substantivul scāldare, varianta (tot regională) „scāudare s. f.”. Ca și forma scāuda, și forma scāudare provine din aceeași sursă: „Scāudarea ce m-o scāudat [...]” (Candrea, T. O., p. 44). Literarizate, însă, ambele forme sună: scālda, scāldare, căci: „O altă particularitate interesantă a dialectului oșenesc e trecerea regulată a lui *l* urmat de o consonanță la *t*, devenit *ă* în graiul celor mai tineri. Fenomenul s-a produs în toate cuvintele, atît în cele de origine latină cît și în cele nелatinе” (Candrea, T. O., p. 14, particularitatea 41; cu spaț. n. — I. M.). Așadar, formele cu *y* (în grația lui I. A. Candrea = *ă*) dialectal pentru *l* literar și dialectal, fiind produsul unei „legi” fonetice (dialectale), nu pot avea statut de variantă lexicală.

b. Pentru „prez. ind.”, pe lingă forma scāld, mai pot (și trebuie) să fie menționate și formele regionale: scāld, ascāld (vezi ALR II, s. n., vol. VII, h. 1905, ALRM II, s. n., vol. IV, h. 1487).

15. scămă.

Verbul *scăma* este atestat nu numai „în dicționarele din trecut”, ci și în ALR II 5964/260 : (eu) *scam*.

16. scămăli.

Neînregistrat în DLR, verbul *scămăli* = „a scămoșa” (< *scamă* + suf. -*ăli*) este atestat în ALR II 5964/284 : *scămălăse*.

17. scăpoci, scăpós.

1. În legătură cu aceste două cuvinte regionale, din DLR aflăm următoarele :

a. „*scăpoci* s. m. (Regional) Persoană care se umple de bale ; scăpos (Scărișoara — Abrud). ALR II/I MN 13, 6901/95. — Pl. *scăpoci*. — *Scăpa* + suf. -*oci*” ;

b. „*scăpós* s. m. (Regional) Scăpoci (Scărișoara — Abrud). ALR II/I MN 13, 6901/95. — Pl. : *scăpoși*. — *Scăpa* + suf. -*os*”.

2. În ALR II/I MN 13, 6901/95, răspunsul înregistrat de Emil Petrovici este următorul : „*scăp*ós**, *scăp*óci* [poreclă]”. Acest răspuns, greșit interpretat de DLR, arată că :

a. *scăpós* = a d j e c t i v și înseamnă „bălos, plin de bale” ;

b. *scăp*óci* = (prin literarizare) *scăpóce* și este, într-adevăr, s. m.

3. În ceea ce privește etimologia celor două cuvinte, nu credem că derivă de la verbul a *scăpa*, ci, mult mai probabil, de la *scipa*, variantă lexicală (vezi DLR, iar, pentru punctul cartografic 95, ALR II/I MN 13, 6898) a lui *seupa*.

18. scindură.

DLR înregistrează, pe baza „ALR II/I h 227”, și următorul sens (2 1) : „(Prin sudul Munt.) Fiecare dintre șipcele așezate pe căpriorii acoperișului, pentru a susține șindrila, olanele etc.”, sens care este, evident, un fals semasiologie și onomasiologie. În realitate, în sursa indicată, *scindură* = sensul 1 din DLR.

19. scindurie.

Lucrat pe baza unei unice atestări, „ALR I 1850/35”, cuvântul este definit astfel : „(Regional) Parte a joagărului de apă, de forma unei tăblii de masă, pe care se pun buștenii pentru a fi tăiați”, definiție care, în mod evident, constituie, după cum se va vedea mai jos, un fals semasiologie și onomasiologie. Sub poziția 1850 din *Chestionarul ALR I*, Sever Pop a programat anchetarea termenilor pentru noțiunea de „joagăr (masă de scinduri)”. *Masă de scinduri*, în textul chestionarului, nu denuiește (sintagmatic) un alt obiect decât cel denumit (sintetic) prin *joagăr*. La întrebarea onomasiologică de tip perifrastic formulată (cum a fost, real, formulată, noi nu avem de unde să știm) de către anchetator, informatorii din localitățile în care obiectul există sau este cunoscut au răspuns (în funcție, desigur, de modul cum a fost formulată întrebarea, dar, mai ales, de modul în care a fost ea decodificată) : *joagăr*, *joagăr de tăiat scinduri*, *firiz* etc. ; *fabrică de firiz*, *fabrică de scinduri* etc. ; *lemnărie*, *firezărie*, *scindurie*, *la ferestriau* etc.

Scindurie, din localitatea Banloc — Timișoara, nu denuiește nici (o) „parte a joagărului de apă ...”, cum apare (?!) în DLR, nici „joagăr”, ci, cum indică și sufixul -*ie*, locul unde „se fabrică” scinduri.

20. scirpălui.

Atestat de FRÎNCU-CANDREA, M. 105 cu sensul : „a săpa pe un teren înclinat pentru a face un drum”, verbul (a) *scirpălui* este consemnat în DLR cu „etimologia necunoscută”, deși, în mod evident pentru noi, el nu este decît un derivat, cu sufixul regional -*ălui*, al lui *scarpă* (pentru care vezi DLR).

Aprilie 1986

I. MĂRII

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

urdina; urdinare, urdiniș și alte derivate

În dicționarele limbii române este înregistrat verbul *urdina*, alături de derivatele lui : *urdinare* și *urdiniș*, însă cu unele diferențe atît sub aspectul ariei de răspîndire, cit și sub cel al sensurilor pe care acestea le exprimă. Dacă *urdiniș* (dat ca derivat de la *urdina* cu sufixul -*iș*) este socotit literar cu sensul consacrat : „deschizătură în stup prin care ies și intră albinele”, *urdina* (avînd înțelesurile : 1. a merge des la cineva sau undeva ; a alerga încoace și încolo ; 2. a avea diaree) și *urdinare* (cu sensurile corespunzătoare verbului) sînt considerate fie regionale (CADE), fie învechite (SCRIBAN, D.,DM) sau învechite și populare (DL) sau învechite și regionale (DEX).

Urmărind mai îndeaproape această familie de cuvinte pe baza fișierului *Dicționarului limbii române* (DLR), am socotit util să ne oprim asupra aspectelor semnalate mai sus și să aducem astfel unele precizări vizînd evoluția lor semantică cu implicații și asupra etimologiei.

Majoritatea surselor lexicografice susțin că rom. *urdina* este cuvînt moștenit din lat. *ordinare* „a așeza în ordine, a orîndui, a organiza (cu referire la domenii legate de armată, administrație etc.) ; a numi într-o funcție”. După cum observăm, termenul, în cele două limbi, face parte din sfere semantice diferite, iar ideea de mișcare pe care o conține sensul în limba română lipsește în limba latină, de aici și dificultatea explicării evoluției lui.

Sensul din latină, așa cum vom vedea, nu s-a păstrat la verb și la derivatele lui. Doar cuvîntul *urdin* s. n., postverbal de la *urdina*, atestat numai în fișierul DLR și numai în locuțiunea adverbială *pe urdin(ă)* (învechit, prin Oltenia), însemnînd „unul după altul, în șir, succesiv, fără întrerupere”, are sensul apropiat celui din latină : „În zilele împăratului Dacic... întru aceste trii neamuri *pre urdină* să făceră mai multe răutăți la greci decît intru 20 de neamuri de mai nainte”. HERODOT (1645), 342 ; „A făcut două fete *pă urdin*”. TOMESCU, GL. ; „Fac cu busuioc... trei sări *pe urdin*”. ALRT II, 262.

În afară de *urdin*, verbul *urdina* și celelalte derivate au sensuri diferențiate de cel din latină. Prin semnificațiile lor, *urdina*, *urdinare*, *urdiniș*, înregistrate pînă acum de lucrările lexicografice românești, dar și altele cum sînt : *urdat*, *urdinătură*, *urdineală*, inserate doar de fișierul DLR, conțin ideea de mișcare pe care o efectuează fie albinele cînd ies sau intră prin deschizătura stupului, fie o mulțime de oameni cînd se deplasează (în grabă) dintr-o parte într-altă sau dintr-un loc într-altul. De la mișcarea albinelor prin *urdiniș*, care cel puțin aparent nu se face și nu are aspect ordonat, ei presupune mai degrabă neorînduială, forțată, sensul s-a extins apoi și la oameni. Ilustrăm cele spuse prin cîteva exemple :

„Slujitorii în tabără... ținea drumul de cai de olac și de hrană pînă în Cameniță cu multă nevoie de turci ce *urdina* în sus și în gios” (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 37/19; „Drum la mindra peste vale, S-a luat lumea de mirare De atîta *urđinare*”. CIAUȘANU, V. 15; „Ce *urđinat* v-a găsit, neastimpăraților, ați înnebunit ușile!” UDRESCU, GL.; „Ce atîta *urđineală* pe ușile alea?” UDRESCU, GL.; „[Lumea] se inghesuia la ușile cafenelelor... ca albinele la *urđinișuri*”. REBREANU, NUV. 5.

Facem precizarea că dicționarele nu au atestat sensul privitor la albine „a ieși și a intra de repetate ori prin urđiniș”, ca existent și la verbul *urđina*, ceea ce ar explica mai greu legătura lui cu derivatele care au acest înțeles.

După fișierul DLR, *urđina* cu sensul de mai sus cunoaște însă o răspîndire aproape generală, cuprinzînd atestări populare din diferite regiuni ale țării (cf. CHEST. VI 38/10, 107/13, 38/4, 7, 8, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 26, 29, 30, 31).

Sensul referitor la albine este foarte vechi. O dovedesc în special atestările de la cuvîntul *urđiniș*. Astfel, Ovid Densusianu, în *Istoria limbii române*, vol. II, 1961, p. 309 enumeră, într-o lungă listă de cuvinte care prezintă sensuri diferite de cele actuale, și pe *urđiniș* „impozit pe stupi” într-un document din secolul al XVI-lea: „De la Hotin au aflat rămășițe de *urđiniș* 200 de talere, de-au adus la vistiariu”. Documentele Hurmuzachi, XI, 233. Impozitul cu acest nume este legat desigur de sensul de bază al lui *urđiniș*: „deschizătură în stup prin care ies și intră albinele”.

Faptul că la *urđiniș* atestările cu înțelesul de bază sînt vechi, iar la verb sensul, așa cum am văzut, se păstrează azi popular, deci cu o arie largă de circulație, constituie o dovadă că și sensul verbului a existat în trecut ca și cel al substantivului.

Avînd în vedere aceste considerente sîntem de părere că înțelesul cu privire la albine, fiind cel mai vechi, a fost sensul care a determinat apariția la verb și la derivatele lui a înțelesului despre oameni atunci cînd aceștia se mișcă, se deplasează încoace și încolo, precum și a celui de „a avea diaree”, ambele semnificații putînd fi apreciate, în ce privește aria de răspîndire, după același fișier DLR, ca învechite și regionale.

Admițînd pe baza celor arătate că *urđina* este moștenit din latină, nu putem trece cu vederea că el nu s-a păstrat în limbă cu sensul originar. Începînd din secolul al XVI-lea termenul, așa cum am văzut, este atestat în limba română cu sensul referitor la albine și cu cel privitor la oameni, sensuri care ar putea fi explicate printr-un eventual calc semantic (cf. v. sl. *asrka* (despre insecte, păsări) „a zbura”, (despre oameni) „a alerga (prin odaie)”; Fr. Miklosich, *Lexicon palaeo-slovenico-graeco-latinum*, s. v.).

Consemnăm și alte păreri exprimate în legătură cu etimologia cuvîntului: A. de Cihac, în dicționarul său, îl include printre elementele de origine slavă (CIHAC, II, p. 440), iar I. I. Russu îl socotește de proveniență autohtonă (*Limba traco-dacilor*, 1959, p. 130).

În timp ce în limba română s-au produs schimbările pe care le-am amintit, alte limbi romanice au păstrat însă înțelesul din latină: it. *ordinare*, fr. *ordonner*, prov., catal. *ordenar* (REW).

Aprilie 1987

VALENTINA ȘERBAN

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

pipernici, pipernic, pirnici.

Verbul *pipernici*, cu întreaga lui familie (*pipernicit*, -ă, *pipernicie*, *pipernicire*, *piperniceală*), nu este prea vechi în limba română. După DLR, cea dintâi atestare e la POLIZU, din 1857. Interesant e de semnalat faptul că mult mai uzual decât verbul este adjectivul participial.

Sensul lui *a se pipernici* este „(despre animale și plante ori despre părțile lor) a se opri din creștere, din dezvoltare sau a regresa, a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice)”, fiind sinonim cu : *a se (în)chirci*, *a se sfriji*, *a se zgîrci*, (reg.) *a se izini*, *a se șistăvi*, *a se micicula*, *a se prizări*, *a se tîrcăvi* (L. Seche și M. Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, [București], 1982, p. 676).

Dicționarele etimologice n-au reușit să lămurească originea cuvintului *pipernici*. CIHAC, D., II, 43, îl consideră o variantă a lui *pirnici*, înrudită cu *cîrnici*, *chirnici*, derivate ale lui *cîrn*, în cadrul căruia este înregistrat. Etimologia lui A. de Cihac este defectuoasă. Pe lângă faptul că forma de bază de la care pornește rămîne neexplicată, nu satisface unul dintre principiile fundamentale în stabilirea originii cuvintelor : cel semantic. Legătura lui *pipernici* cu *cîrn* nu se poate susține. CADE nu-i dă etimologia, face doar o trimitere la *piperig*, cu care propune să se compare. TDRG, III, 1167, deschide posibilitatea de a lămuri originea lui *pipernici* în trei feluri : aparent ar putea proveni din v. sl. *pyro* (rom. *pir*), avînd în vedere că *pirul* pare ca griul *pipernicit* (legătura cu *pir* a putut-o face numai pornind, ca și A. de Cihac, de la varianta *pirnici*) ; s-ar putea apoi sprijini pe *piper*, ținînd seama că „bobul de *piper* este mic și zbireit” ; și, în sfîrșit, corelarea cu *chirci*. SCRIBAN, D., 981, îl explică din *piper* — cum anume nu ne arată — apelînd, pentru sens, la credința populară „că cine înghite nemestecat un bob de *piper* nu mai crește”. Dicționarele mai noi (DM, DEX și DLR) nu dau etimologia cuvintului, considerînd-o necunoscută.

Din încercările de a lămuri originea lui *pipernici*, menționate mai sus, trebuie să reținem legătura verbului cu substantivul *piper*, intuită de TDRG și de SCRIBAN, D. În ambele dicționare, se încearcă să se explice relația semantică dintre cele două cuvinte. Importantă este observația lui Tiktin : ca aspect, bobul de *piper* e mic și zbireit, adică — adăugăm noi — sfrijit, (în)chireit, dînd impresia că este oprit din creștere, nedezvoltat, *pipernicit*.

Din punct de vedere formal, explicarea lui *pipernici* din *piper* nu a fost lămurită. Lipsa veriga de legătură dintre cele două cuvinte : adjectivul *pipernic*. *Pipernici* este un derivat verbal de la *pipernic*, ca atîtea altele de acest fel (*îndărătnici* < *îndărătnic*, (*în*)*vrednici* < *vrednic*, *obraznici* < *obraznic*, *silnici* < *silnic*, *slugărnici* < *slugarnic*, *temeinici* < *temeinic*, *voinici* < *voinic* ș.a.). Presupunînd existența lui *pipernic* (< *piper* + *-nic*), ca formă de bază pentru *pipernici*, am găsit-o acum și atestată, în DDRF, I, 235 : *chipernic* (cu palatalizarea labialei, avînd mențiunea „învechit”) „primitif”. Sensul dat de Damé se apropie de cel de „nedezvoltat”, de care se leagă „(în)chireit, sfrijit”. Sufixul *-nic* a fost destul de productiv în limba română, cum dovedesc numeroasele derivate, ca : *datornic* < *dator*, *dornic* < *dor*, *dosnic* < *dos*, *fugarnic* < *fugar*, *îndărătnic* < *îndărăt*, *platnic* < *plată*, *pașnic* < *pace*, *puternic* < *putere* ș.a.

Verbul *pipernici* este atestat, în Muntenia și Oltenia de est, în varianta *pirnici* (Adamești, jud. Teleorman, ȘEZ. VI, 83), cu derivatele *pirnicit*, -ă (Museel, RĂDULESCU-CODIN ; Șefănești—Vilcea, ARH.

OLT. XXI, 272; prin nord-vestul Munteniei, LEX. REG. II, 16; Izbi-
ceni, jud. Olt, ALR II, vol. I, h. 81/886) și *pirniceală* (Adamești, jud.
Teleorman, ȘEZ. VI, 83). Această variantă lexicală se explică din varianta
fonetică *pipirnici* (CIHAC, II, 43), cu derivatul *pipirnicit*, -ă (VLAHUȚĂ,
O. A. II, 60; Muscel, RĂDULESCU-CODIN) fie prin închiderea lui *e*
la *i*, fie, mai probabil, datorită asimilării. *Pipirnici* > *pirnici* prin ha-
plogie (cf. *mămăligă* > *măligă*, *colilie* > *colie*, *cicili* > *cili* ș.a.; vezi
S. Pușcariu, *Limba română*, II, [București], 1959, p. 172). Atit *pipirnici*,
cît și *pirnici*, cu derivatele lor, se găsesc în graiurile populare, pe cînd
pipernici și derivatele sale sînt atestate numai în limba literară.

toi, toaie.

DLR, tomul XI, partea a 3-a, litera *T*, 393, înregistrează pe *toi*³,
cel mai cunoscut dintre cele trei omonime. Cuvîntul are cinci sensuri :
(1) „zgomot mare produs de oameni care strigă, cîntă, se ceartă etc.”,
(2) „învălmășeală, încăierare, luptă”, (3) „mijloc, centru al unei îngre-
mădiri de oameni, al unei mulțimi”, (4) „punctul culminant, momentul
de maximă intensitate al unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare”,
și, în sfîrșit, (5) „loc în albia unui riu unde apa este adîncă și repede”.
Se observă din capul locului că acest ultim sens nu se integrează în cîmpul
semantic al lui *toi*³, a cărui etimologie este tc. *toy* „petrecere, banchet”.
În schimb, se poate relaționa cu *toaie*¹, înregistrat de același dicționar,
care are sensul de „loc adînc în albia unei ape (curgătoare), unde, de
obicei, se formează un vîrtej”. După cum se vede, sensul 5 al lui *toi*³
este identic cu cel al lui *toaie*¹. Mai e de semnalat și faptul că cele două
cuvînte, cu sensurile menționate de DLR, se găsesc aproximativ în ace-
leași regiuni.

Sînt două posibilități de a explica, sub aspect formal, legătura
etimologică dintre cuvintele discutate : 1. *toi* este forma de plural al lui
toaie, cum rezultă din singurul exemplu dat la acest cuvînt : *Se abate*
cursul apei, dînd-o pe altă albie, și astfel rămîne albia ei, parte uscată și
parte cu toi de apă (I. IONESCU, M. 66) și 2. *toi* este un singular nou
refăcut după plural (*toaie* — *toi* → *toi* — *toi*). În primul caz, ne-am găsi
în prezența unei forme morfologice a lui *toaie*, iar în al doilea, ar fi vorba
de o variantă a aceluiași cuvînt. Așadar *toi* (sensul 5) nu are nici o legătură
cu *toi*³, de origine turcească și, lexicografic, trebuie tratat la *tonie*¹.

Cuvîntului *toaie*, cu sensul menționat, în DLR nu i se dă o explicație
etimologică, făcîndu-se doar o trimitere la *toi*³. După M. Homorodeanu
(*Vechea ratră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, 1980,
p. 173—174; cf. și CL, XX, 1975, nr. 2, p. 132—133), *toaie*, cu pluralul
toi, e o variantă a lui *doai*e (pl. *doi*) „loc cu apă adîncă și lînă într-un
pîriu, vale sau riu; bulboană”. Acesta atestă pe *doai*e în zona Orăștiei,
ca apelativ și toponim. Bazîndu-se pe formele corespunzătoare, existente
în mai multe limbi romanice, propune, ca etimon pentru *doai*e, lat. *dolia*,
pl. lui *dolium* „vas mare de pămînt sau de lemn (chiup sau butoi), de
forma unei amfore, destinat păstrării uleiului, vinului sau grînelor”. Iden-
titatea de sens și asemănarea formală întăresc convingerea că *toaie* este o
variantă a lui *doai*e. Schimbarea lui *d* în *t* rămîne o problemă încă nu
îndeajuns de lămurită. Explicarea lui *toaie* din *doai*e, prin contaminare
cu *tău*, dată de M. Homorodeanu, nu e suficient de convingătoare. Rezer-
vele sînt impuse de neconcordanța semantică și de rîspîndirea termenilor :
toaie e atestat, după DLR, mai ales în regiuni în care *tău* nu este cunoscut
(vezi ALR, s.n., vol. III, h. 830, 831).

mălăișcă.

Cuvîntul *mălăișcă* e atestat în Maramureș de T. Papahagi, avînd sensul de „viezure”. DLR, tomul VI, litera *M*, 235, îl consideră cu etimologie necunoscută, dar face trimitere la *mălai*. Legătura cu *mălai* și — adăugăm noi — cu *mălăiște* e plauzibilă. Viezurele, înspre toamnă, cînd porumbul începe a se coace, intră în m ă l ă i ș t e și mănîncă m ă l a i, făcînd adesea mari stricăciuni în culturile țărănilor. *Mălăișcă* este un derivat al lui *mălai*, cu sufixul diminutival *-ișcă*.

Martie 1987

ROMULUS TODORAN

Universitatea din Cluj-Napoca

Facultatea de Filologie

Str. Horea, 31

piédin.

În DLR VIII/2, p. 552, este lucrat cuvîntul **piédin** s. n. În redactarea articolului nu a fost folosit materialul oferit de ALR I, întrebarea 1292, care, pe lângă conturarea ariei mari de răspîndire a acestui cuvînt, oferă și alte date, precum :

— pentru forma-titlu **piédin** (înregistrată de Sever Pop în 200, 584, 684, 690, 727, 746, 750, 786, 790, 792, 803, 880, 885, 887, 890, 896, 898, 900, 922, 926, 940, 954, 980, 990), pe lângă pluralul *piédine* (înregistrat în 200, 690, 790, 792, 890, 896, 898, 926, 980), ALR atestă și formele *piédeni* (810), *piédini* (932), care arată că în respectivele graiuri substantivul este de gen masculin;

— variantele : **piédén** (înregistrată în 174, 178, 186, 190, 595, 695, 700, 708, 710, 720, 725, 730, 735, 740, 744, 748, 760, 764, 768, 770, 772, 776, 780, 782, 795, 800, 805, 808, 934, 960, 984, 986 și 988) cu pl. : *piédene* (în 174, 178, 186, 720, 740, 744, 764, 768, 770, 772, 805 și 986), *piédeni* (în 695 și 760); **piédină** (în 679).

poponecăță.

În DLR VIII/4, p. 1049, **poponecăță** este atestat ca variantă a lui **poponeț**⁴ (deși, în mod greșit, la pag. 1063 este dat ca variantă a lui **poponeț**¹). În ALR II/3978, pentru noțiunea de „vas în care se piscază pîperul”, în punctul 141 s-au înregistrat două răspunsuri : **poponecăță de lemn** și **mojér** (cu precizarea : „de metal”). **Poponecăță** „vas de lemn în care se piscază pîperul” credem că este același cuvînt cu **poponeț**³.

potă.

În DLR VIII/4, p. 1130, este lucrat următorul articol lexicografic : „**potă** s. f. (Regional) Noutate (II 2) (Ghilad — Timișoara). ALR II 3733/36. — Pl. : *pote*. — Etimologia necunoscută”, articol care trebuie eliminat din DLR pentru că, dintr-o evidentă eroare de scriere, **poteă** (= „necaz”, pentru care vezi și DLR **poteă**¹, precum și ALR II, 3606/36) a devenit **potă**.

tăiței.

Dacă în DLR IX, p. 97, la redactarea articolului **tăiței**, cu varianta **tăieței**, s-ar fi utilizat și răspunsurile la întrebările 4033 (vezi ALR II, s. n., vol. IV, h. 1076; ALRM II, s. n., vol. III, h. 882) și 4034, s-ar fi observat că :

a) pe lângă forma **tăiței** (rostită în trei silabe), care apare în punctele 182, 250, 705, 723, 728, 769 (= 4033) și 102, 520, 574 și 705 (= 4034),

este înregistrată și forma **tăiței**, rostită bisilabic, în punctele 2, 53, 64, 141, 192 și 987 (= 4033) și 2, 29, 141, 157, 682 (= 4034). Cele două forme sînt prezentate distinct în ALRM II, harta citată.

b) ALR II 4034/102 atestă și forma de sg. **tăițel** (rostită în trei silabe), iar în 353 apare și un alt derivat, **tăiețele**, neconsenmat de DLR.

c) Atestarea cuvintului **tăiței** și în ALR II 4034 (= „tăiței tăiați în pătrățele; laște”) ne obligă la completarea definiției în sensul : „preparat alimentar în formă de șuvițe lungi și subțiri sau de pătrățele [...]”.

Aprilie 1987

SABIN VLAD

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

CONSIDERAȚII METODOLOGICE PRIVIND CERCETAREA TOPONIMIEI

MARIUS I. OROS

1. De mai bine de un secol un mare număr de lucrări de toponimie au urmărit, în primul rînd, clarificarea unor probleme controversate de istorie. Acest lucru i-a determinat pe unii cercetători să considere toponimia știință auxiliară istoriei¹. Fără a nega importanța numelor topice în cercetările extralingvistice, trebuie să subliniem că, deși ele constituie istoria nescrisă a unui popor, cum pe drept cuvînt afirma Iorgu Iordan, în formularea concluziilor de ordin istoric se cere o deosebită prudență. Multe cercetări de toponimie, care și-au propus ca scop clarificarea problemelor istorice dificile, bazate exclusiv pe numele topice, s-au dovedit a fi insuficient de convingătoare și cu multe greșeli. Concluzii corecte de ordin istoric se pot trage numai prin imbinarea datelor oferite de numele topice cu o documentare istorică foarte temeinică.

1.1. În strînsă concordanță cu scopul programatic al acestor lucrări s-a conturat o altă tendință: subordonarea materialului toponimic unor teze prestabilite. Urmînd acest mod de abordare a studiului numelor topice, unii cercetători comit deliberat două abateri de la metodologia cercetării: extrag din masa de toponime doar pe acelea care se încadrează cît mai bine în tezele urmărite și, totodată, încearcă, adeseori forțat, să încadreze cît mai multe toponime în categoria celor care le permit să-și susțină tezele enunțate sau formulate drept concluzii.

O astfel de impresie lasă pe alocuri amplul și valorosul studiu al lui Dragoș Moldovanu². Nemulțumit de modul cum au tratat și rezolvat numeroși cercetători problema continuității românilor în studiile de toponimie, lingvistul ieșean neagă sau pune sub semnul întrebării rezultatele acestora. Pentru a-și susține afirmațiile, în această polemică de „unul singur cu toți”, D. Moldovanu încearcă, în primul rînd, să dea noi etimologii unui însemnat număr de toponime. În stabilirea unor etimoane conforme cu tezele enunțate, autorul întîmpină serioase dificultăți. Pentru a le putea învinge, el este mult prea des obligat să reconstruiască diferite forme de la care ar proveni toponimele analizate (noi am numărat 56 de asemenea forme). Aceste reconstrucții sînt făcute în: română, v. română, slavă, slavă comună, veche slavă, bulgară, v. bulgară, ucraineană, v. ucraineană, rusă, maghiară și fino-ugrică.

2. Pentru a putea analiza unele etimologii, considerăm necesară o sumară discuție privind o parte din terminologia utilizată de autorul studiului la care ne referim. În virtutea unei inerții greu de înțeles și

de acceptat, în numeroase lucrări de lingvistică, precum și în dicționare (vezi de exemplu DM și DEX), se perpetuează utilizarea improprie sau greșită a unor termeni din domeniul slavisticii. Astfel, ni se propune, de exemplu, ca etimon „slavul” *x*. În DEX la cuvântul *izvor* ni se spune : „din sl. *izvorŭ*”. Termenul „slav” este frecvent utilizat și de către D. Moldovanu. Considerăm că în asemenea context utilizarea lui „slav” este contraindicată, deoarece el este prea vag și nu precizează din ce limbă a fost împrumutat cuvântul analizat³. Ne întrebăm care ar fi reacția cercetătorilor dacă în cazul împrumuturilor din franceză sau italiană s-ar spune : „de la romanicul *x* sau *y*”.

Trebuie precizat că termenii „vechi slav”, „slav vechi” și „slav vechi bisericesc”, utilizați de D. Moldovanu, sint sinonimi și denumesc una din limbile de cultură ale evului mediu european și care a apărut în urma traducerii din greacă a cărților religioase, traduceri făcute de frații Chiril și Metodie. Fiind cea mai veche limbă scrisă a slavilor, ea are o importanță deosebită în studierea comparativ-istorică a limbilor slave, în reconstituirea limbii slave comune.

Formele slave vechi, fiind cele mai vechi atestări scrise, sint utilizate frecvent ca element de referință, de comparație pentru cuvintele reconstituite. Cu se obișnuiește însă să se reconstituie forme „v. sl.”, cum se procedează la p. 385, cu **Várŭl' inŭlŭ*.

2.1. Un mare număr de toponime sint explicate de D. Moldovanu din bulgară și veche bulgară. În istoria acestei limbi lingvistii bulgari disting trei etape : 1. *limba reche bulgară*, împărțită în două perioade : a) perioada anterioară scrierii (până în prima jumătate a secolului al IX-lea) și b) perioada vechilor scrieri (din a doua jumătate a secolului al IX-lea și până la sfârșitul secolului al XI-lea), 2. *medio-bulgara*, cu două perioade : a) timpurie (secolul al XII-lea) și b) târzie (secolele al XIII-lea și al XIV-lea), și 3. *limba bulgară modernă*, divizată și ea în două : a) perioada timpurie (din secolul al XV-lea și până în primul sfert al secolului al XIX-lea), b) perioada noii limbi naționale bulgare (din primul sfert al secolului al XIX-lea și până în zilele noastre)⁴. În studiile etimologice trebuie avute în vedere aceste etape din istoria limbii bulgare, deoarece fiecare perioadă are caracteristici fonetice, morfologice și sintactice specifice.

3. Completind constatarea lui E. Petrovici, că numele de riuri și pîrîie arată că slavii n-au rămas numai în depresiunile mai largi, ci au pătruns adine în văile mai mici ale munților, D. Moldovanu afirmă că nu numai hidronime, ci și oronime sint (într-o mai mică proporție însă) slave (p. 376) și explică etimologia unora dintre ele. Noi ne vom opri numai asupra citorva din etimologiile propuse.

Oronimul *Rîgla* din Munții Lotrului este explicat din bg. **răglja* < *răgam* „a împunge” (p. 377). Propunînd această etimologie, D. Moldovanu nu ne explică cum s-a ajuns la durificarea lui *lj*, cunoscut fiind că, în general, *lj* a devenit *ĭ* în dacoromână : *nevoie* < v. bg. *nerolja*, *sabie* < bg. *sablja*⁵; același tratament este întîlnit și în toponimele de origine bulgară de la noi : *Cozia*, *Cobia* (< *Koblja*) etc.⁶.

Oronimul *Algiu* din Leaota este raportat la rus. *jaglyj* „îute, harnic ; mînos” (p. 377). La nota 40 ni se dau explicații suplimentare, în care se precizează că termenul, prezent în limbile slave de est și în cele baltice⁷, nu pare să le fi fost cunoscut și celor slave de sud. Pentru a nu avea probleme cu repartitia geografică a toponimelor de origine slavă de pe teri-

toriul țării noastre, D. Moldovanu adaugă: „chestiunea limitei sud-vestice a zonei de influență slavă răsăriteană este însă departe de a fi rezolvată” ... (p. 377).

Respingind, în majoritatea cazurilor, originea antroponimică a unor oronime, origine propusă de mulți lingviști, autorul consideră că concordanța semantică și aspectul adjectival limitează mult șansele unei explicații printr-un n. pers., chiar dacă în DOR este înregistrat antroponimul *Algu*. Și în acest caz D. Moldovanu rămâne dator cu o explicație de ordin fonetic, și anume cauza trecerii grupului consonantic *gl* în *lg*.

În cazul oronimului *Tîncavul* < v. bg. * *tînkavŭ* < *tînŭkŭ* „subțire, svelt”; p. 377, forma adjectivală propusă nu poate fi acceptată, deoarece silabisit *tin-ka-vŭ* prima silabă ar fi închisă, iar dacă îl despărțim în silabe *tî-nka-vŭ* apare grupul consonantic *nk*, inexistent în bulgara veche.

Ca etimon al oronimului *Tîrcavul* (p. 381) se propune o formă inexistentă, și anume bg. * *tărkavŭ* „defrișat” < *tărkam* „a rade, a curăța”. Vocala redusă posterioară *ŭ* a început să nu mai fie rostită, în poziție slabă (neintensă), încă din secolul al X-lea⁸, pe cînd *ă* a apărut abia în medio-bulgară (secolele al XIII-lea, al XIV-lea)⁹. Disparația timpurie a lui *ŭ* final este confirmată de inscripția chirilică de la Preslav de la începutul secolului al X-lea. După cum se vede din cele expuse mai sus, sunetele *ă* și *ŭ* nu au existat în aceeași perioadă în limba bulgară, dispariția vocalei reduse posterioare în poziție slabă și apariția vocalei *ă* fiind separate de aproximativ trei secole.

La p. 405 D. Moldovanu consideră că rom. *Căstău* (nume de localitate) nu este decît adaptarea denumirii maghiare, în care recunoaștem un *kesztyŭ*. Numele de localitate *Căstău* nu poate fi derivat nici formal și nici semantic din maghiarul *kesztyŭ* (grupul maghiar *ke* > rom. *k'e*, iar *tyŭ* — *t'eu*). Din informațiile pe care le deținem, în maghiară nu există nici un toponim format de la *kesztyŭ*. Este și greu de presupus ca un nume de localitate să se fi format direct de la cuvîntul *mănușă*.

Toponimul *Căstău* este o adaptare a formei vechi germane *Kastenau* < *kasten* „stejar” + *au* „luncă”; cf. și toponimele săsești *Kastenholz*, *Reicheau* devenite în română *Coșolț* și *Rehău*¹⁰.

În explicarea multor toponime D. Moldovanu este obligat să recurgă la „adevărate tururi de forță”, după propria-i expresie. Iată doar cîteva exemple:

La p. 397 se spune: „Noi credem că la baza lui *Bîhor* (oronim și antroponim) este un sl. com. * *bŭhor'ŭ*, care trebuie să-l fi dublat pe *bŭhor'ŭ* «ceva umflat, de formă rotundă, bășică», dezvoltat de la verbul *buhati* «a se umfla», după cum alături de *duhati* a existat varianta tematică *dyhati* (de la care cu același sufix s-a creat derivativul vechi slav * *dyhor'ŭ* > rom. *dîhor*)”. Această afirmație nu poate fi acceptată, deoarece * *bŭhor'ŭ* nu a putut coexista cu * *bŭhor'ŭ*, forma * *bŭhor'ŭ* fiind o formă slavă comună mai veche decît * *bŭhor'ŭ*, știut fiind faptul că un *ŭ* a trecut în perioada relativ tîrzie a limbii slave comune în *y*.

Explicarea etimologiei toponimului *Abrud* ni se pare simplistă. „Noi credem că *Abrudul* — afirmă D. Moldovanu — (atestat la 1271 ca *terra Obruth* și *Abruth*) este un toponim românesc compus cu vechea prepoziție *a* «la» și *Brud* (reprezentînd varianta ardelenască a lui *brod* «vad» în funcție toponimică, cf. și *brîdină* pentru *bródină*)” (p. 387). Pîriul care curge prin *Abrud* este atît de mic, încît poate fi trecut cu pi-

ciorul fără nici o greutate în orice loc, ceea ce limitează considerabil posibilitatea apariției unui toponim *Brod*. Greoaie și neconvingătoare sînt și explicațiile privind etimologia oronimelor *Varing* și *Parîng*¹¹.

4. Ne surprinde și modul în care D. Moldovanu citează sau interpretează afirmațiile diferiților autori. Astfel, la p. 424, referindu-se la un articol de-al nostru¹², el afirmă „*Ei nu admit că toponimele minore au un caracter schimbător*» (s. n.), pentru că multe dintre ele «rămîn neschimbate secole de-a rîndul» și consideră că «mărimea și importanța diferitelor obiecte geografice sînt destul de relative» (unui bucureștean, de pildă, «Feleacul nu-i sugerează nimic»). Iată citatul complet din articolul menționat: „Unul dintre elementele importante, considerat de mulți cercetători criteriu principal, este stabilitatea numelor de locuri. Acești cercetători pornesc de la faptul că, în general, macrotoponimia este mai stabilă, în timp ce microtoponimia are un caracter schimbător. Este adevărat că macrotoponimele au un caracter mai stabil, dar nu este mai puțin adevărat că și unele microtoponime aflîndu-se de multe ori la periferia marilor transformări social-istorice, rămîn neschimbate secole de-a rîndul” (p. 110—111). Credem că orice comentariu este de prisos.

5. Etimologiile greșite, precum și numărul mare de etimologii forțate, greu de acceptat, pun sub semnul întrebării unele afirmații de ordin teoretic ale lui D. Moldovanu.

NOTE

¹ Vezi discuția teoretică a problemei la W. Taszycki, *Mesto onomastiki sredi drugich humanitarnykh nauk*, în „Voprosy jazykoznanija”, 1961, nr. 2, p. 3—11.

² *Stratificarea genetică a toponimiei românești și problema continuității românilor (I)*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, tomul XXIX, 1983—1984, A. Lingvistică, p. 373—445.

³ Vezi și I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 117—123.

⁴ Cf. Kiril Mirčev, *Istorijska gramatika na bŭlgarskija ezik*, Sofia, 1978, p. 47—64; Stefan Mladenov, *Istorijska gramatika na bŭlgarskija ezik*, Sofia, 1979, p. 21—67.

⁵ Vezi și Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini pînă la începutul secolului al XVIII-lea*. Ediție definitivă, București, 1986, p. 315.

⁶ Vezi și E. Petrovici, *Adjective posesive slave cu -j- ca toponimice pe teritoriul R.P.R.*, în SCL, IV, 1953, p. 63—87.

⁷ Cuvîntul este cunoscut și în limbile slave de vest; în cehă, de exemplu, el are forma *jahla*, pe care V. Machek îl explică din sl. com. **jagla*, de origine necunoscută: Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praga, 1968, p. 215.

⁸ Cf. K. Mirčev, *op. cit.*, p. 123.

⁹ *Ibidem*, p. 112.

¹⁰ Vezi și Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Leipzig, 1929, p. 74.

¹¹ Referitor la aceste toponime vezi observațiile justificate ale prof. Ioan Pătruț din articolul *Evaluare și documentare*, în CL, XXXII, 1987, nr. 1, p. 71—75.

¹² O. Vințeler și M. Oros, *Observații privind delimitarea microtoponimiei de macrotoponimie*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 109—113.

Aprilie 1987

Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

REFERITOR LA ACCENT ÎN ONOMASTICĂ*

IOAN PĂTRUȚ

1. Rîndurile care urmează reprezintă o continuare a notei mele *Evaluare și documentare*, din numărul precedent al revistei noastre.

Plecînd de la observația, neîntemeiată, a lui Dragoș Moldovanu, că n-aș fi acordat atenția cuvenită accentuării lui *Parîng*, e necesar să repet (vezi *On. rom.*, p. 140) că, așa cum rezultă din materialul ALR I și II și al NALR—*Transilvania*, oronimul se accentuează în două feluri: *Parîng* și *Páring*. Care e raportul dintre cele două forme? Înainte de a da un răspuns, mă voi referi la un oiconim cunoscut, a cărui accentuare îmi pare instructivă: *Densuș*, comună, jud. Hunedoara, rostit și accentuat de localnicii vîrstnici *Dimșuș* sau *Dînșuș*, iar de cei tineri *Dénsuș*. Și totuși accentul pe penultima e nou. De unde știm? Ne-o spune etimologia numelui: *Dăms-úș* (vezi NPLR, p. 105—106), care reprezintă un antroponim, derivat cu sufixul *-uș-*, deci cu accentul pe finală (vezi *ibidem*, p. 106—107, cu informații asupra evoluției formei și a tendinței de generare a accentului nou).

După analiza oronimului *Parîng*, pe care îl consider echivalent cu antroponimul derivat din tema *Par-*, cf. *Par* nb, *Paru* nfam, *Para* nb, *Parea* (*On. rom.*, p. 142), menționez că „nu pot da alte lămuriri asupra acestui element sufixal *-îng* (< *-îng?*)” (*ibidem*, p. 143). Adaug că nu-l raportez pe *-îng* la sufixul german *-îng* și că susțin valabilitatea etimologiilor celor patru toponime discutate atunci, inclusiv accentul primelor trei: *Cearîngu*, *Bodringă*, *Țăringă*, *Varîng* (*ibidem*, p. 142). Cred că pot aduce acum informații noi privitoare la proveniența sufixului *-îng/-îng-* și la accentuarea derivatelor respective.

2. Cînd am urmărit sufixele antroponimice caracterizate prin *-g-* (*-ig-*, *-og-*, *-ug-*, *-ag-*, *-eg-*), am căutat și acceptat explicarea provenienței lor în cadrul limbii române: alternanța *c/g* existentă în lexicul comun și extinsă și asupra numelor proprii (NPLR, p. 56—72, în special p. 71—72).

Sufixele *-an-*, *-en-*, *-în-/în-*, *-on-/oan-*, *-un* + sufixul *-c-* formează sufixe compuse:

-anc-: *Bobancu* (*Bob-ânc-u* nfam [Buc.]; cf. *Bob* nfam, *Boba* nfam, *Bobe(a)* nfam, *Bobul*. DOR, p. 205);

-eno-: *Telencă* (*Tel-ênc-ă*; existent în DNFR; cf. *Telenescu*; *Tel* nfam, *Telea* nfam. DOR, p. 127);

-înc-/ (reg.) *-înc-*: *Bojîncă* (*Boj-înc-ă*, reg. *Bojîncă* nfam, cf. *Bojin* nfam; *Boja* nb, *Bojca* nb. DOR, p. 24);

-one-/oane-: *Bosoancă* (*Bos-oânc-ă* nfam [Buc.], cf. *Bos* nb. DOR, p. 211; *Bosa*, *Bosoiu*. DNFR);

-unc- : *Bărbuncă* nfm (Buc.) (= *Bărbunc-ă*; cf. *Bărbuncești*, sat, jud. Buzău; cf. *Barb* nb, *Barba* nfm, *Barbul* nb. DOR, p. 21).

Sufixelex compuse menționate au corespondente diferențiate doar prin sonora -g- :

-ang- : *Cioflang* (*Ciofl-ang*) — explicat, forțat, în DNFR, dintr-un apelativ „*ciofling*, variantă a lui *cioflinc* «pană de fier», «cui de fier»” — e inrudit, într-adevăr (cum rezultă și din indicația din DNFR), cu *Cioflanu* (*Ciofl-ân-u*), sat, jud. Olt, cu *Cioflec* (*Ciofl-ec*) nfm, *Cioflică* (*Ciofl-ic-ă*) nfm (cu alte explicații în DNFR);

-eng- : *Bușulenga* (*Buș-ul-eng-a*; cf. *Bușulescu*, existent în DNFR; cf. *Bușul* nb. DOR, p. 225; *Bușu*. DNFR);

-ong-/ -oang- : *Motoangă* nfm (Buc.) (*Mot-oâng-ă*; cf. *Mota* nfm, *Motu* nb. DOR, p. 161);

-ung- : *Hociung* nfm (DOR, p. 296; DNFR) (*Hoč-ung*; cf. *Hociotă* = *Hoč-ot-ă*; *Hociulea* = *Hoč-ul-ea*, înregistrate în DNFR).

3. Pentru confirmarea sufixului -ing-/ -ing-, în discuție, voi aduce mai multe exemple :

Bădângă nfm (Buc.) (*Băd-ing-ă*; cf. *Bădincă*, *Bădinea* nf. DOR, p. 186, s. v. *bade*; = *Băd-inc-ă/a*; cf. *Bădin* nfm, *ibidem*; DNFR; cf. *Badea* nfm. *On. rom.*, p. 10—12);

în fruntea unui document muntenesc din anul 1506, găsim, în DRH, B, II, p. 92, indicația : „Radu cel Mare voievod întărește lui Stan ocina lui Dragomir < din Ciofringeni >, stabilindu-i hotarele”; în indice se menționează la < *Ciofringeni* > : „sat < Gătejești, j. Vilcea >” (*ibidem*, p. 501); nu cumva indicația din indice e inexactă, avînd în vedere că localitatea *Ciofringeni* se află în județul Argeș? Oricum, *Ciofringeni* corespunde, ca structură, lui *Cearîngeni*, „veche denumire a satului *Cearînganul*, com. Stîngăceaua, jud. Mehedinți”¹; acesta din urmă, *Cearîngeni*, ca și formele paralele *Cearîngani* și *Cerîngani* (vezi nota) reprezintă un derivat față de *Cearîngu*, sat, jud. Mehedinți (vezi *supra*). Prin urmare *Ciofringeni* impune existența unui *Ciofrîngu* (*Ciofrînga*!);

Costîng nu reprezintă o „transciere greșită pentru *Costîng*” (acesta echivalat cu *coșîng* „variantă a lui *coșciug* «sieriu»” [sic]. DNFR), ci un nume real (*Cost-ing*), confirmat, de două ori, ca nfm (Buc.), corelat cu *Costin* prenume și nfm; cf. *Costinea* (*Cost-inc-a*) nfm (DOR, p. 34), la care poate fi raportat *Costinceanu* nfm (nu explicat din „bg. *Kostinko* «românizat» prin adăugarea suf. -eanu” [sic]. DNFR);

Dăringă (*Dăr-ing-ă*) nfm și *Dorîngă* (*Dor-ing-ă*) nfm sint explicate în DOR, ambele, din apelativul *dăringă* „prăjină” (p. 258, vezi și p. 263), iar în DNFR, tot dintr-un apelativ, necunoscut lexicului românesc, ung. *dorong* „ciomag” (din care poate proveni substantivul românesc menționat, *dăringă*, necunoscut mie)². De fapt, avem două antroponime, existente și în București (ca nfm) : *Dărdângă/ Dăringă*, inrudit cu *Darul*, *Dara* nb, *Darea* (atestată în DOR, p. 257); cf. der. (cu suf. -ang-, vezi *supra*) *Daranga* nfm (Buc.) și *Dorîngă*, cf. *Dora*, *Doru* (înregistrate în DNFR);

Halînga (*Hal-ing-a*) nfm (Buc.); cf. der., din aceeași temă *Hal-*, (cu suf. *-ac-*) *Halac* (altfel explicat în DNFR); (cu suf. *-iț-*) *Halîț(ă)* (cu altă etimologie în DNFR), cf. *Halîța*, sat, jud. Iași; (cu suf. *-eș-*) *Haleș*, sat, jud. Buzău (vezi *On. rom.*, p. 145);

printre numeroasele derivate față de *Marin*, cf. *Marinaș*, *Marinică*, *Marinel*, *Mariniciu* (vezi DNFR) și *Marinca* (*Mar-inc-a*) (*ibidem*), există și un *Măringuț* (DNFR, cu o etimologie inacceptabilă: „pol. *Maringe*, cu suf. *-uț*”[?], urmată de o alta, formulată confuz, în locul căreia propun: *Măringuț* presupune existența unui *Maring(a)*/*Maringu*;

Merling (*Merl-ing*) nfm (Buc.) se corelează cu *Merla*, *Merloi*, *Merlușcă*, *Merlescu* (existente în DNFR);

în DNFR apare un *Opring* fără etimologie; analizat *Opr-ing*, se alătură lui *Oprea*, dar mai ales lui *Oprincă* (*Opr-inc-ă*) nfm (DOR, p. 339); pentru tema (de gradul II) *Oprin-*, cf. *Oprină* nb (*ibidem*), *Oprin(a)* (DNFR), *Oprinescu*, *Oprinoiu* (*ibidem*);

pe *Potîngă* (*Pot-ing-ă*), explicat în DNFR din *potîngă* (atestat o singură dată în DLR) „variantă a lui *potîng*”, îl raportează la *Potea* nb (înregistrat în DOR, p. 352), *Potu* nfm (Buc.).

4. Consider că exemplele analizate mai sus, împreună cu cele anterioare (din *On. rom.*, p. 142; vezi *supra*) constituie dovezi suficiente pentru existența sufixului antroponimic *-ing-*, cu varianta regională (după anumite consoane, printre care și *-r-*) *-îng-*, ca în *Parîng*.

Microsistemul derivatelor analizate dovedește, totodată, că ele poartă accentul pe sufix³ (bineînțeles în afara cazurilor cînd intervine un sufix cu accent prioritar, ca în *Măringuț*). Prin urmare, accentuarea veche este *Parîng*⁴ și *Varing*.

N O T E

* Utilizez următoarele abrevieri: Buc. = *Lista abonaților la serviciul telefonic din municipiul București*, București, 1977; DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983; DOR = N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963; DRH, B, II = *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*. Volumul II (1501—1525), îngrijit de Ștefan Ștefănescu și Olimpia Diaconescu, București, 1972; nb = nume de bărbat; nf = nume de femeie; nfm = nume de familie; NPI.R = Ioan Pătruț, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, 1984; *On. rom.* = Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, București, 1980.

¹ Ion Iordan, Petre Găstescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974, p. 102.

În *Indicatorul alfabetic al localităților din Republica Populară Română*, București, 1956, găsim, s. v. *Cearingani*, trimiterea „vezi denumirea oficială *Cearingani*” (p. 182), în loc de *Ceringani* (p. 184).

² SCRIBAN, D. înregistrează pe *doringă*: „Olt. Prăjină pe care se întind rufele și hainele în casă. Părlîngă, cioblrnac” < ung. *dorong*, *durung*, prăjină, rudă” (p. 443).

³ Desinențele sau articolul care urmează sufixului nu determină modificarea accentului (cf. *Bodring-ă*, *Cearling-ul*).

⁴ Pentru a nu rămi ne nici un dubiu asupra existenței, dar și a predominării formei *Parîng*, mai aduc următoarele informații:

În *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia*, vol. V (București, 1984), am găsit oronimul înregistrat în cîteva localități: *Paringu*, în *Magherești*/pct. 912, com. Săcelu (p. XIV); *Scoarta*/915 (p. XIV); *Pojaru*/918, com. Bustuchin (p. XV); *Peșteana-Jiu*/920, com. Bliteni (p. XVII) (toate în județul Gorj); *Păring*, în *Grădiște*/922 (jud. Vâlcea) (p. XVI); *Parîng*, (corelat) *Păring*, în *Bumbești-Jiu*/905 (jud. Gorj) (p. XII).

În urma lecturii prezentei note, M. Homorodean îmi comunică următoarele forme (pentru care îi exprim calde mulțumiri), înregistrate, cu ani în urmă, în anchete efectuate în Valea Jiului: *Parîngu*, în Bumbești (jud. Gorj) (vezi și răspunsul de mai sus), Lonea (încadrată în orașul Petrița, municipiul Petroșani), Livezeni (înglobat în municipiul Petroșani), informatorul I; *Gruți Parîngului*, în Petroșani; *Vîrîu Parîngului*, în Cîmpa (încadrată în orașul Petrița); *Păringu*, în Dîlja Mare (localitate componentă a municipiului Petroșani); *Vîrîu Păringului*, în Livezeni (vezi *supra*), informatorul IV; *Păring*, în Aulnoasa (comună suburbană, municipiul Petroșani), Livezeni (vezi *supra*), informatorul I; *Izvoru Păring*, în Jieț (încadrat în orașul Petrița); *Vîrîu lu Păring*, în Bumbești, același informator de la care a înregistrat și forma *Parîngu* (vezi *supra*); *Păringu*, în Cîmpa (vezi *supra*), alt informator; Livezeni (vezi *supra*) alți informatori.

Aprilie 1987

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia, vol. V, de dr. TEOFIL TEAHA, dr. ION IONICĂ, dr. VALERIU RUSU, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984, XXXVIII + 202 p.

O dată cu apariția celui de-al V-lea volum se încheie publicarea *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia*. NALR — *Ol.* este, astfel, primul din seria noulor atlase lingvistice românești care reușește să valorifice integral, prin publicare, materialul dialectal înregistrat pe teren, constituindu-se într-o „monografie” — cea mai întinsă, sistematică și completă — a graiurilor olteneste de astăzi. S-a impus încă de la primul volum ca o lucrare fundamentală în cercetarea limbii române prin valoare și ținută științifică deosebite, ca o sursă obligatorie de documentare și de referință pentru numeroase cărți, studii, comunicări, ca punct de plecare pentru noi idei și ipoteze legate de diverse aspecte actuale sau istorice ale limbii române. Realizarea și reușita deplină de acum onorează și consolidează recunoscuta tradiție românească în geografia lingvistică. Dar, mai ales, evidențiază valoarea și bogăția cu totul excepționale ale materialului adunat pentru atlasele lingvistice naționale și regionale, confirmă cu putere faptul că acest material e în măsură să ofere noi perspective și argumente pentru istoria limbii și a poporului român, prea importante și serioase pentru ca să ne putem îngădui ușurința de a le nesocoti; demonstrează, alăturându-se WLAD, ALR II și volumelor publicate până acum ale ALR I și NALR, că a devenit o realitate deasupra oricărei îndoieli că astăzi studiul limbii — și nu numai al limbii — nu se poate lipsi de atlasele lingvistice. De aceea, materialul adunat pentru ele cu trudă și grijă, în mare parte redactat și pregătit pentru tipar, se cere neîntârziat pus la îndemna specialiștilor prin grăbirea ritmului de apariție a ALR I și NALR (*Transilvania, Moldova și Bucovina, Banat, Crișana, Maramureș, Muntenia și Dobrogea*): căci, hotărât, tergiversările, ezitățile, calculele de altă natură decât cea științifică nu ne pot fi decât nefavorabile în această privință. Consultarea și valorificarea parțială a materialului constituie doar un paliativ, nu soluția necesară și așteptată. Numai prin publicarea integrală a acestor opere de căpetenie vom avea imaginea sincronă reală, vie, a limbii române în spațiu, cu profunde și semnificative implicații diacronice. Așa încît, în acest context, dar mai cu seamă ținînd seama de valoarea întru totul remarcabilă a realizării ca atare a lucrării, e firesc să apreciem împlinirea de acum a NALR—*Ol.* ca un veritabil eveniment științific, ce înlocuiește o muncă stăruitoare și temeinică de peste douăzeci de ani. Prin cele cinci volume ale NALR—*Ol.* (București, 1967—1984), ca și prin *Texte dialectale. Oltenia* și *Glosar dialectal. Oltenia* (București, 1967), graiurile olteneste dispun de instrumente și posibilități sistematice și depline de studiu.

Ultimul volum al NALR—*Ol.* este consacrat flexiunii verbului. Sub formă de hărți (202, de la 830 la 1031) și material necartografiat, el cuprinde paradigma, completă sau parțială, a 140 de verbe cuvînt-titlu. Față de caracterul declarat lexical (dar, firește, nu numai lexical) al volumelor anterioare, acesta are, deci, un preponderent caracter morfologic. Că repartizarea materialului dialectal pe volume s-a făcut programatic în această idee o dovedește și faptul că, pe parcurs, lângă de chestiuni dedicate morfologiei verbului, au fost lăsate de o parte, pentru a fi incluse în acest ultim volum, altele, privitoare la numeral, pronume, prepoziție etc. (cf., de altfel, și *Prefața* la vol. IV: „ultimul volum [...] va include material referitor la structura gramaticală a graiurilor olteneste, în special *Verbul* [...]”). Din păcate, însă, din nu știm ce motive, ele (chestiunile 1564—1586, 1966—1989, 1994—2000; chiar și cîteva referitoare la verb: 172—174 (*a tăcea*), 223, 224 (*a întreba*), 229 (*a striga*) etc.) nu au mai apărut la locul ce li se rezervase. Cum acestea sînt de real interes atît pentru morfologia graiurilor olteneste, cît și pentru a celor dacoromânești în general, va trebui găsită o modalitate de a le adăuga materialului publicat: eventual ca addenda la o posibilă anexă ce ar cuprinde un foarte util indice general al lucrării, anunțat și el ca intenție, dar nerealizat încă.

Un număr mare de verbe a fost inclus și în cuprinsul tuturor celorlalte volume, unde, împreună cu alte părți de vorbire (substantive în primul rînd), ele conturează și împlinesc firesc diferite cîmpuri semantice. Prezența lor rezumîndu-se acolo la o singură formă (de obicei pers. 1 sau 3 ind. prez.), multe au fost relegate aici (cu trîmțurile de rigoare, între care însă unele omisiuni: de la h. 907, 908, 909 la planșa 10 din vol. I, de la h. 941, 988 la pl. 32, 55 din vol. II, de la h. 963, 970 la h. 502, pl. 90 din vol. III etc.), completîndu-li-se paradigma cu forme programate de *Chestionarul NALR*. Chiar dacă pentru numele unor acțiuni apare și o oarecare variație lexicală în spațiul lingvistic oltenesc (cf. h. 852 VOMEZ (*oårs, deburdez, vomit*), h. 869 STRĂNUT (*străfig, strănut*), h. 894 ARUNC (*arunc, azolr, dau*) etc.), preg-

nantă rămâne tocmai remarcabila unitate lexicală a verbelor. Această caracteristică este, desigur, una din premisele preponderenței caracterului morfologic al volumului al V-lea, ca înlesnind posibilitatea de comparație a realizării formelor paradigmatic ale verbului în diferite graiuri. De aceea, în conformitate cu criteriul gramatical, care a fost adoptat la alcătuirea volumului, gruparea verbelor pe conjugări era mai indicată decât înregistrarea lor în succesiunea numărului de ordine al întrebării; după cum, însă, redările grupate a paradigmei fiecărui verb trebuie să-i recunoaștem și evidente facilități la consultare.

În contextul amintitei unități lexicale, diferențierile între formele verbale, de la un grai oltenesc la altul, se realizează mai ales prin mijloace fonetice și morfologice. Accentul, de pildă, fie alături graiurile oltenesti în întregimea lor unor arii dacoromânești conservatoare (h. 993: *măsór, mäsúr*; h. 850: *mirás*; etc.), fie le divizează în arii diferite (h. 995: *blásdám, blésám* și *blésém*; h. 945: *strecór, strácór, stricór* și *strdeur*; h. 944: *járál* și *járál*; etc.); în unele graiuri, în formele de pers. 1 și 2 pl. ale prezentului indicativ și conjunctiv și de pers. 2 pl. ale imperativului afirmativ, se deplasează analogic de pe radical pe flectiv (h. 853, 857: (*sá*) *spuném, (sá)* *spunéji*; h. 873, 875: (*sá ne*) *ridém, (sá ná)* *ridéji*; h. 920: *gemém, geméji*; h. 1007: *mergém, mergéji*; b. 1018: *fácém, fáceji*; etc.; cf. și FD, VII, 1971, p. 159—165), confirmând o tendință nu numai românească, ci și general romanică. De asemenea, prezența formelor „iotacizate” în estul Olteniei e atestată și în hărțile acestui volum (h. 834: *oáz*; h. 847: *auz*; etc.), în timp ce alte variante fonetice conturează arii mai mari sau mai mici ori alternează mai puțin regulat în spațiu (h. 988: *rádíc* și *ridic, ridíc*; *ibidem* MN: *scop* și *scáp*; h. 867: *sughit* și *sughji*; h. 910—912: *durmim* și *dormim, durmeam* și *dormeam, dormii* și *dormii*; etc.). Ca notă generală se poate reține că o varietate fonetică mai mare caracterizează graiurile din nord-vest. Dacă la unele verbe e generală forma cu sufixul -ez (h. 961: *lucrez*) sau cea fără el (h. 904, 905: *șchioapát, ingenunchi* și, numai sporadic, *șchioapáteș, șchioapeș* și *ingenunchesh*), la altele, forme mai răspândite, cu sufix (-ez și -esh), i se opune, în nord-vest, forma fără sufix, care face arie comună cu graiurile bănățene din vecinătate (h. 949: *grápez* și *gráp, grap*; h. 971 MN: *sá cineș* și *sá cine*; h. 1009 MN: *inmirtesh* și *inmirt*). Aceeași continuitate cu Banatul se constată, în arii mai mici, și când e vorba de condițional-optativ cu auxiliarul *ureăș* (h. 934 MN: *ureăș cînla*; h. 958 MN: *ureăș cesh*; etc.), de imperativ negativ cu formă lungă (h. 851: *nu mirosareji, nu mirosariji, nu mirosiriji*; h. 982 MN: *nu cumpáreșji, nu cumpárariji*; etc.) sau de conjunctiv perfect cu auxiliarul acordat cu subiectul (h. 865 MN: *sá fii tușit*; h. 891 MN: *sá fii ținul*; h. 954 MN: *sá fii cesh*; etc.; era bine ca, în asemenea cazuri, să se înregistreze formele la toate persoanele). Poate mai mult decât ne-am așteptat apar la pers. 3 pl. a imperfectului formele cu desinența -u, și nu în primul rând în aria vecină cu subdialectul bănățean, ci mai ales în sudul Olteniei (h. 845: (ei) *plínea* și (ei) *plíngeau*; h. 942 MN: (ei) *táiu* și (ei) *táiau*; etc.). Confirmând stăruia vitalitate în graiurile oltenesti, perfectul simplu acoperă întreaga arie, fără excepție, cu forme pentru toate persoanele: la fel și mai mult ca perfectul, căruia aici li sînt proprii numai formele sintetice. I.a. viitor, în schimb, formele sînt variate (h. 982: *am să cumpár* — cea mai răspîdită, o *sá cumpár, (v)oi cumpára, cumpár* — prezent cu valoare de viitor care, dacă totuși a fost inclus în hartă, trebuia marcat ca atare; mențiunea de sub III apare cu inconsecvență; etc.), unele configurînd arii, altele alterînd în spațiu. Contururi variabile de la un verb la altul prezintă aria, întotdeauna din jumătatea nordică, a gerunziului fără -d sau cu -d aforizat (h. 866 MN: *tușin, tușina*; h. 934 MN: *cîntîn, cîntina*; etc.). Sau, în sfîrșit, surprinzător de mare apare frecvența formelor cu *u*, concurîndu-le pe cele cu *i*, la indicativ prezent, ale verbului *a fi*: *sunt* (1, 6), *suntem, sunteji* (h. 1027). Etc.

Modalitatea de prezentare a realității lingvistice diferă față de cea din volumele anterioare. Locul hărților analitice (integrale) al celor interpretative este luat, aici, de o hartă ce a rezultat din combinarea celor două, hartă ce rămîne, în esență, analitică, pentru că înregistrează totalitatea formelor în transcriere fonetică, dar, grupîndu-le în arii, primește și valențe interpretative. Ceea ce nu exclude, atunci cînd e cazul, consemnarea formelor particulare în dreptul cifrei punctului cartografic. Faptul care a dat posibilitatea să se recurgă la această modalitate de redactare e, desigur, aceeași, invocată deja, unitate lexicală. Iar avantajele unei asemenea hărți sînt de netăgăduit: economie de muncă și de timp la cartografiere, accesibilitate și eficiență în consultare. Realizarea ca atare, însă, dovedește o insuficiență ce are urmări tocmai asupra interpretării corecte a realității lingvistice în spațiu: lipsa unei diferențieri grafice a izoformelor, izomorfelor și a izoglosovelor; aceeași linie continuă delimitează și opune, în cadrul aceluiași hărți, fără deosebire, arii fonetice, morfologice sau, mai rar, lexicale. Văzute simultan, acestea nu stau pe același plan. Uneori se adaugă și scăpări sau neglijențe, care complică și mai mult lucrurile: de pildă, în h. 851, formele de imperativ negativ *nu mirosá*; ~ *sáji* sînt despărțite, nejustificat, în două arii învecinate, cînd, în fapt, ele formează o arie compactă întinsă; ori, tot așa, în h. 892 s-au trasat două arii vecine cu exact aceleași răspunsuri: *aș ține*; *ai* ~ *ar* ~ [3, 6]; etc. Cititorul avizat și atent va reuși pînă la urmă să aprecieze corect și nuanțat asemenea situații, dar era bine ca ele să fi fost gîndite și realizate astfel de la început.

O mare parte a materialului este redată sub formă necartografiată, dar nu pe planșe speciale plasate la sfârșitul volumului (ca în volumele anterioare), ci pe chiar aceeași pagină cu harta, paradigma unui verb completându-se, de cele mai multe ori, grupat, putând fi cercetată cu ușurință.

Se publică în acest volum (p. XI—XXXV) și datele despre localități și informatori, obținute prin primele 57 de întrebări ale *Chestionarului NALR*. Redactate concis, conținând informații cu caracter istoric, demografic, etnografic etc., ele pot furniza puncte de reper importante în descifrarea, înțelegerea și aprecierea unor fapte lingvistice. În câteva cazuri, însă, vom remarca un anumit echivoc, datele părând să se refere la comuna de care ține localitatea anchetată și nu la aceasta: pct. ctg. 922, 926, 959. Între informațiile cuprinse aici deosebit de interesante și utile sînt, desigur, listele de toponime și antroponime. Sumare în general, ele completează datele lingvistice, unele fiind chiar în măsură să sugereze sau să confirme explicații și fapte în perspectiva istoriei. La numele de familie se enumeră adesea forma colectivă, menționându-se, însă, și forma originală (vezi, de ex., pct. ctg. 951, 960, 967, 974, 975, 979, 981 etc.); cînd, mai rar, această formă originală nu este consemnată, reconstituirea ei e dificilă și nesigură: *Trailești* (= *Trăilă* sau *Trăilescu*?), *Iacobști* (= *Iacob* sau *Iacobescu*?) (936), *Frățilești, Argintărești* (937), *Păunești, Iliești* (964). Oricum, datele despre localități și informatori se dovedesc necesare și bine venite nu numai pentru cel interesat de graiul unei localități oarecare, ci, în egală măsură, și pentru cel ce studiază graiurile oltenesti în ansamblu, oferindu-le prețioase sugestii și argumente în analiza faptelor de limbă.

NALR—*Olfen* este una dintre lucrările de lingvistică cele mai importante realizate în anii din urmă. Se înșiruie, firesc și cu cînstă, între operele de valoare inestimabilă și pentru totdeauna ale limbii române.

Aprilie 1987

Eugen Beltechi

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

MIOARA AVRAM. *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1986, 414 p.

După cum rezultă din titlu și din *Cuvînt înainte*, scopul pe care autoarea l-a avut în vedere la elaborarea lucrării a fost, în primul rînd, practic: „*Gramatica pentru toți* a fost scrisă cu gîndul la cei care — dintr-un motiv sau altul — nu știu sau nu mai știu gramatică, dar doresc să se cultive, la cei care nu se simt bine în inferioritatea de exprimare, de cultură lingvistică și care reacționează la risul celor din jur nu prin indiferență sau chiar răzbunare, ci prin instruire” (p. 5). Prin urmare, „*Gramatica de față* nu este o descriere completă, exhaustivă, a structurii gramaticale românești și nu reprezintă o contribuție teoretică originală în studiul acesteia. Normativă și corectivă, ea folosește un cadru descriptiv redus la strictul necesar pentru înțelegerea recomandărilor și interdicțiilor formulate în conformitate cu normele oficiale în vigoare” (p. 6).

După această caracterizare făcută chiar de autoare, ne-am aștepta să găsim în *Gramatica pentru toți* reguli și norme ale limbii române literare, cu mulțime de exemple, care să arate concret cum se poate realiza o exprimare corectă și îngrijită. Un astfel de volum nu ar fi surprins, căci Mioara Avram este bine cunoscută publicului larg, din emisiunile de radio și dintr-o serie de articole dedicate de-a lungul anilor folosirii corecte a limbii. Însă *Gramatica pentru toți* depășește intențiile afirmate în *Cuvînt înainte* și în *Introducere* privind caracterul de cultivare a limbii pe care îl are lucrarea, punându-i pe specialiști față în față cu cercetătoarea exigentă Mioara Avram, unul dintre autorii de bază ai *Gramaticii Academiei* și ai *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*.

După *Introducere*, în care autoarea lămurește ce este gramatica și care sînt părțile constitutive ale acesteia, explică modul în care funcționează norma gramaticală în strînsă legătură cu caracterul sistematic al structurii gramaticale, arătînd că „normele gramaticale trebuie respectate, în interesul unității limbii literare și al prestigului ei” (p. 15), ajungem la cele două părți de bază ale lucrării: *Morfologia* și *Sintaxa*.

Încunoaștem de la început dificultatea întocmirii unei astfel de lucrări, cu atît mai mult cu cît în zilele noastre asistăm la presiuni pe care cuvintele noi le fac asupra sistemului morfologic în primul rînd. De aceea, raportul dintre numărul paginilor consacrate morfologiei (219) și cel al paginilor consacrate sintaxei (150) ne apare justificat. În plus, morfologia impune mai multe reguli particulare, care sînt adesea încălcate; deci materialul care se cere corectat este mai bogat, el nelimitîndu-se la structurile morfologice, ci cuprinzînd, pe de o parte, și o serie

de aspecte ortografice și ortoepice sau referitoare la formarea cuvintelor: pe de altă parte, au fost tratate tot aici și aspectele sintactice aflătoare în strinsă legătură cu cele morfologice.

Atență observatoare a vorbirii actuale, Mioara Avram amendează orice exprimare care ar putea slăbi confuzii, fie chiar și atunci când nu se încalcă neapărat o regulă gramaticală. De exemplu, autoarea arată de ce nu trebuie încurajată tendința de folosire a pronumelui demonstrativ *acesta* în locul pronumelui personal *el* (p. 136). Greșelile de înțelinit în folosirea adjectivelor pronominale de întărire sînt ușor de înlăturat după ce cititorul află explicația modalității de formare a acestor adjective pronominale și-și dă seama implicit de ce sînt greșite forme ca *eu însuși*, *noi însăși*, *ele înșele* sau de ce trebuie evitate pleonasmul datorate folosirii în aceeași construcție a unui pronume de întărire și a unui element de insistență sinonim (*eu însumi personal*, *chiar el însuși*, p. 131). Perfectul simplu, fiind un timp mai puțin cunoscut majorității vorbitorilor, pune mai multe probleme de folosire corectă. Unii vorbitori înlocuiesc perfectul compus cu perfectul simplu, fără să aibă în vedere restricțiile de nuanță stilistică și semantică (p. 178). Viitorul anterior, un timp învechit și livresc, este înlocuit în limba vorbită prin viitor. Pentru timpul viitor, autoarea recomandă folosirea construcțiilor cu auxiliarul invariabil *o* și conjunctivul prezent al verbului de conjugat sau cu prezentul indicativ al auxiliarului *a avea* și conjunctivul prezent al verbului de conjugat — forme considerate în *Gramatica Academiei* (vol. I, p. 270) ca specifice limbii vorbite și familiare sau regionale — declarînd construcția cu *a avea* + infinitivul nerecomandabilă și deci inadecvată stilistic în exprimarea orală (p. 183). Aceași atitudine de rezervă sau chiar de dezaprobare manifestă autoarea și față de folosirea propozițiilor complete, în anumele împrejurări, în dialog (p. 253). Chiar dacă aceste recomandări sînt făcute în funcție de cerințele anumitor stiluri, ele pot surprinde și dezorienta puțin pe cititor. De altfel, se vede permanent această preocupare pentru calificarea stilistică și circumscrierea unor formule și construcții categorice: „învechite”, „populare”, „regionale”, „familiare”, „argotice” sau celor specifice unor stiluri ale limbii literare.

Bine observă autoarea că stabilitatea structurii gramaticale — compartiment al limbii ce evoluează mai lent decît altele — nu înscamnă și pietrificarea unor forme și construcții. Evoluția acestora determină existența în același timp a unor forme și construcții cu caracter învechit și a altora cu caracter de inovație, fiecare avîndu-și regula adecvată. Se observă, spre exemplu, extinderea folosirii pasivului cu *a fi* în special în lucrările științifice și în publicistică, în timp ce popular și familiar se folosește reflexivul pasiv. Numărul adjectivelor invariabile (ca *antîsoac*, *bej*, *ecosez*, *șic*, *uni*) este în creștere în limba actuală. La grudele de comparație este pus în evidență un procedeu, înțelinit azi din ce în ce mai frecvent, de obținere a superlativului prin derivarea cu prefixe, mai ales neologice (*arhi-*, *extra-*, *hiper-*, *super-*, *supra-*, *ultra-*).

În prezentarea sistemului românesc de plural al unor substantive este inclusă și „o desinență străină neobișnuită -s, admisă în cuvinte ca *cruzeiro* — pl. *cruzeiros*, *peso* — pl. *pesas*” (p. 40). În ce ne privește credem că nu se poate vorbi de o astfel de desinență, ci de cuvintele în cauză intrate la noi cu forma de plural din limba de origine. Cel mult, putem considera că unii vorbitori le analizează greșit ca forme de singular, de unde și pluralul *cruzeiroși*, *pesoși*, în care avem de a face cu obișnuita desinență românească de plural masculin -i. S-ar fi putut cuprinde aici și forma *hipiși*, înțelesă ca plural obișnuit al lui *hipis* (= engl. *hippies*), aceasta greșit socotită de vorbitori drept formă de singular.

Mulțimea problemelor discutate în *Gramatica pentru toți* prin prisma de îndreptar practic sau de ghid gramatical nu permite nici măcar enumerarea lor aici, fie ele oricît de strîns grupate. Ele pot fi urmărite, însă, cu mare profit de cei interesați, în cartea însăși, grație unei riguroase structurări pe capitole și paragrafe și, de asemenea, unei foarte clare expunerii; exemplele ilustrative sînt însă date cu mare zgîrcenie. Definițiile — altfel ale părților de vorbire, cît și ale categoriilor acestora — sînt precise, clare și complete, conținînd adesea termeni de specialitate, care sînt definiți, la rîndul lor, în foarte utilul *Indice-glosar* de la sfîrșit.

Pentru specialiști și pentru toți aceia care se ocupă de limba română, parcurgerea *Gramaticii pentru toți* este un bun prilej de confruntare cu concepția gramaticală a Mioarei Avram, unul dintre reputații cercetători ai gramaticii românești. Chiar dacă autoarea și-a declinat în *Cuvînt înainte* contribuția teoretică originală, elementele de acest fel nu lipsesc. Semnalăm, cu titlu de exemplificare, tratarea diferită față de *Gramatica Academiei* a raportului de coordonare, în sensul desprinderii, de către autoare, din coordonarea disjunctivă a coordonării alternative, realizată prin aceleași conjuncții cu relația disjunctivă: *sau*, *ori*, *fie* și prin adverbele *perechi aci...*, *aci*; *acum...*, *acum*; *ba...*, *ba*; *cînd...*, *cînd*, considerate elemente specifice acestui nou raport (p. 331). Tot în acest sens relevăm adăugarea genului și a cazului la categoriile verbului, cu limitare la modul participiu și, implicit, la dlateza pasivă cu *a fi* (p. 150, 169, 197). Se știe că gruparea modurilor în personale și nepersonale atrage după sine și gruparea în predicative și, respectiv, nepredicative. Ultima grupă este alcătuită din infinitiv, participiu, gerunziu și supin. *Gramatica Academiei* admite ca excepție infinitivul cu valoare de imperativ, și astfel, predicativ: *a nu se coborî din mers*. Autoarea adaugă, tot cu caracter predicativ datorat

valorii de imperativ, supinul: *De reținut acest lucru*, unde, în ultimă analiză, se presupune o elipsă a verbului *a fi*: *E de reținut* (p. 264).

În domeniul elementelor de relație, autoarea preia ideea (sau numai formularea?) din *Gramatica Academiei* cu privire la constituirea elementelor introductive ale diverselor subordonate din adverbe relative sau pronume relativ-interogative precedate de prepoziții. Așa, probabil, trebuie să înțelegem următoarele: „ca însoțitoare a unui pronume sau adverb relativ prepoziția poate apărea ca mijloc — secundar — de legătură între propoziții (s.n.), legind o subordonată de regenta ei (*Merg cu cine vreau*)” (p. 209), cu atât mai mult cu cât autoarea definește prepoziția ca „parte de vorbire neflexibilă cu rol de cuvânt ajutător care exprimă raporturi de determinare între părți de propoziție” (s.n.) (p. 209). Ar fi fost mai justă și în interesul unei mai bune sistematizări a cunoștințelor despre natura relațiilor gramaticale considerarea acestor construcții drept locuțiuni conjuncționale, în ideea expusă chiar de autoare la p. 227.

Chiar și din referirea la cele câteva probleme selectate de noi aici din *Gramatica pentru toți* se poate constata că lucrarea este o gramatică pentru acela care vor să-și perfecționeze și să-și nuanțeze cunoștințele aflate deja la un nivel peste mediu.

Putem spune că *Gramatica pentru toți* a Mioarei Avram tinde să cultive la cititor gustul pentru o exprimare care să întrunească toate calitățile estetice expuse în *Înceierea lucrării*: claritate, variație, simetrie, naturalitate, cursivitate, eufonie.

Aprilie 1987

Sabina Teiuș

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

G. G. NEAMȚU, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, 232 p.

O. Cartea lui G. G. Neamțu este o pledoarie pentru *predicatul verbal*, ca unicul existent. Așa-zisul *predicat nominal* este contestat ca parte de propoziție unitară, demonstrându-se caracterul său bifuncțional. În consecință, într-o propoziție ca *El este harnic*, există un predicat verbal (*este*), adjectivul *harnic* îndeplinind o funcție extrapredicativă, numită de autor *adjunct verbal primar*.

Acastă interpretare nu apare aici în premieră absolută, ea însuindu-se în lingvistica românească cu aproximativ două decenii în urmă, prin formulări mai mult sau mai puțin explicate ale unor lingviști ca D. D. Drașoveanu, Elena Neagoe, Valeria Guțu Homalo, Vasile Șerban, Petru Zugun. G. G. Neamțu, care s-a numărat de la bun început printre susținătorii ideii, își asumă în acest volum curajul tratării monografice, tranșante și exhaustive. Nu este vorba de asamblarea unor argumente preexistente, ci de o demonstrație originală, bazată pe un riguros examen critic al bibliografiei de profil și mai ales pe analiza aprofundată, până la detaliu, la faptelor de limbă.

1. Demersul autorului, derulat după o strategie foarte abil concepută, debutează cu un capitol de *Considerații generale*, care își propune, în principal, elucidarea conceptului de predicat. Acesta este echivalat cu verbul la mod personal, singurul capabil să realizeze predicția. Purificând-l de elementele care nu-i aparțin, G. G. Neamțu exclude din structura predicatului unități lexicale ca adverbul de negație *nu* și pronumele reflexiv care însoțesc verbul, chiar și atunci când acesta este nedetășabil (ex. *a se căi*, *a se cuveni* — p. 25). Interjecția predicativă, prin echivalență cu verbul, reprezintă un predicat verbal. Nu sînt acceptate predicatele adverbiale (adverbele „predicative” fiind de fapt „adverbe propoziționale” — p. 32). Nu sînt admise seniauxiliarele (modale, aspectuale), acestea fiind considerate verbe predicative obișnuite (p. 43). În consecință, este respins predicatul verbal complex, așa cum nu se recunoaște predicatul nominal ca poziție monofuncțională. Există un singur tip de predicat — *verbal*, totdeauna monolexic.

Desigur, toate aceste aserțiuni, unele destul de îndrăznețe, sînt sprijinite pe discuții minuțioase, pe argumente convingătoare.

2. Prima secțiune a lucrării (*Caracterul bifuncțional al predicatului nominal*) conține esența noii teorii despre predicatul nominal. Cheia de boltă este predicativitatea lui *a fi*. Capul de serie al „copulativelor” nu mai este tratat ca un verb asemant, ci ca unul cu un conținut lexical foarte abstract, care „afirmă existența unei caracteristici (trăsături) a subiectului” (p. 81).

Se înțelege că autorul a avut aici de înfruntat o tradiție bine consolidată pe poziții opuse, de aceea își desfășoară argumentația concentric, pe parcursul multor pagini (două capitole), cu o știință a demonstrației care îl impresionează pe cititor și îl câștigă treptat în favoarea tezei susținute. Faptul că nu ocolește aspectele dificile, nici măcar pe cele care par a-l defavoriza (ex. inexistența unei întrebări pentru *a fi*), sporește impresia de siguranță și inspiră încrederea în soluțiile propuse.

În aceeași notă de exactitate, vervă argumentativă și rigoare interpretativă sînt motivate funcția și denumirea de *adjunct verbal primar* (pentru „numele predicativ”), se definește clasa verbelor cu adjunct verbal primar („copulative”), stabilindu-se, pe baza unui criteriu ferm și consecvent, lista verbelor din categoria amintită, o listă finită, fără obișnuitul „etc”.

3. Partea a doua a lucrării (*Determinanții*) are un pronunțat caracter practic-aplicativ. Interpretarea bifuncțională a „predicativului nominal” impune — ca o consecință — repartizarea determinanților ce apar pe lângă acest grup (verb + adjunct verbal primar) la cîte un singur regent. Sarcina aceasta — extrem de dificilă în multe cazuri — este asumată de autor cu același curaj, cu aceeași competență.

Apelînd la teza „relațiilor condiționale” și la procedee adecvate scopului propus (ex. „transpoziția structurilor”), G. G. Neamțu reușește să ducă la bun sfîrșit operația începută, oferindu-ne prima cercelare de sinteză de acest fel, extinsă pe parcursul multor pagini (126—151) și fixată într-un tabel sinoptic cuprinzător (p. 127—128).

Din descrierea făcută rezultă că cea mai complicată situație — din punctul de vedere al stabilirii regentului — se iese atunci cînd adjunctul verbal primar este adjectiv sau adverb de mod, iar determinantul este un complement. Din această cauză, în lucrare sînt avute în vedere mai ales asemenea structuri, fără a se neglija însă alte aspecte dificile (expresii de tipul *mi-e dor*, *mi-e jenă*, *mi-e sefe*, urmate de un determinant introdus prin prepoziția *de*: *mi-e dor de țară* etc.).

Cititorul găsește aici, la tot pasul, interpretări noi, foarte interesante, motivate de fiecare dată nu printr-un argument, două, ci prin seturi succesive, preîntîmpinîndu-se astfel și cele mai neînsemnate obiecții virtuale.

G. G. Neamțu nu și-a propus să se oprească și asupra cazurilor în care adjunctul verbal primar se realizează prin subordonata corespondentă („predicativă” din interpretările tradiționale). Deși cu aceasta s-ar fi depășit nivelul intrapropozițional, considerăm că „testul predicativei” i-ar fi slujit autorului în repartizarea unor determinanți cu regent incert. Un singur exemplu: *De meserie, gusații erau olari* (p. 151), unde substantivul *de* pe prima poziție este interpretat ca atribut al adjunctului verbal primar (*olari*). Aplicînd testul sugerat mai sus, s-ar constata că predicativă „nu la eu sine”, nu încorporează acest „atribut”, deoarece el nu este subordonat „numelui predicativ”: *De meserie, gusații erau [ce fuseseră și părinții lor]*. Rămîne ca *de meserie* să fie analizat ca un complement limitativ al verbului *a fi*. Aceasta înseamnă că în tabelul sinoptic de la pagina 127, la poziția 6 (complement circumstanțial de relație: $T_1 = a fi$), semnul X („nu are ca regent . . .”) poate fi înlocuit cu semnul + („are ca regent . . .”). Firește, s-ar mai putea propune și alte „rectificări” (la pozițiile 5, 11, 15, de pildă), aplicînd proba amintită sau altele, iar aceasta nu ar diminua meritul autorului, ci ar confirma principiul regentului unic, susținut de el, precum și eficiența, viabilitatea concepției sale.

4. Cele șase Anexe ale lucrării iau în discuție probleme strîns legate de categoria predicativului, de aceea apariția lor înainte de *Concluzii* este pe deplin justificată. Evidențiem mai ales *Anexa 1 (Construcția „a trebui + participiu”)*, nu numai pentru că rezolvă excelent problema interpretării acestor structuri, ci și pentru că reabilitează participiul ca formă verbală. În cele două secțiuni anterioare, G. G. Neamțu acceptase cu prea mare ușurință ideea echivalenței totale participiu — adjectiv („adjectiv participial” — p. 83), absolutizînd calitățile „adjectivale (și, implicit, neverbale) ale participiului” (p. 81). Aici, în *Anexa 1* (fericită inconsecvență!), i se recunoaște participiului statutul de mod verbal nepersonal, care, spre deosebire de adjectiv, poate intra în relație cu un subiect, în anumite construcții, „asemenea celorlalte moduri nepersonale” (p. 159).

5. Volumul mai cuprinde un amnuns rezumat în limba franceză, oportun în cel mai înalt grad. Teoria predicativului, cu problemele aferente, este îmbogățită în carte cu idei care depășesc sfera de interes a limbii române, încadrîndu-se în sintaxa generală. Specialiștii străini, cei francofoni, vor putea lua cunoștință, prin acest rezumat, de contribuția cercetătorului român într-un domeniu de importanță majoră, existînd astfel șansa unei circulații mai largi a soluțiilor propuse.

6. *Predicatul în limba română*, după cum sugerează și subtitlul (*O reconsiderare a predicativului nominal*), l-a obligat pe G. G. Neamțu la o pronunțată atitudine critică. Subliniem că această polemică deschisă este purtată cu maturitate, în termeni cumpăniti, chiar cu eleganță și finețe, ocolînd, de regulă, formulările sentențioase. Punctele de vedere ale diferiților autori sînt prezentate cu rigoare și fidelitate, într-un sistem de referințe ireproșabil.

Lucrarea evidențiază calitățile de cercetător, de profesionist ale lui G. G. Neamțu: informare, spirit critic și selectiv-combinativ, inteligență, spirit analitic pătrunzător, deschidere spre modernitate. Stilul este alert, antrenant, completînd fericit calitățile unei cărți bine structurate, de o înaltă ținută științifică.

Noiembrie 1986

G. Gruișă

Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

GRÎȘU DASCĂLU, *Dialectica limbajului poetic*, Timișoara, Pacla, 1986, 224 p.

Cartea lui Grîșu Dascălu reprezintă, fără îndoială, o realizare excepțională în timpul cercetărilor actuale de poetică românească. Fără a încerca, în cadrul acestei recenzii, o evaluare sistematică a tuturor contribuțiilor de ansamblu și de detaliu ale acestei cărți, se pot releva, totuși, câteva aspecte fundamentale care fac din lucrarea cercetătorului timișorean un moment de referință în contextul eforturilor actuale de reconstrucție teoretică a poeziei.

Autorul propune o refundamentare a conceptului de *limbaj poetic*, pornind din interiorul paradigmei teoretice structuraliste (cf. și mărturisirea din „La cîlător”, p. 7), dar printr-o viguroasă reelaborare dialectică a acestui concept, bazată pe asimilarea profundă și valorificarea nuanțată, la nivelul de relevanță specifică, a unor premise generale din Hegel și clasiicii filozofiei marxiste (cf. mai ales, p. 32, 116) și din critica filozofică a structuralismului mecanicist (Garaudy — cf. p. 127, 129; Wald — cf. p. 57), îmbinate fericit cu adoptarea unei viziuni hermeneutice, anti-pozitiviste, de extracție românească (Marino — mai ales 60, 64), asupra naturii specifice a sensului poetic. Intemeindu-se pe asemenea premise de principiu, Grîșu Dascălu își înscrie explorarea teoretică și faptică în perspectiva unei înțelegeri profunde a limbajului ca „activitate transformatoare” sau „eveniment” și a limbajului poetic ca realitate *esențial dinamică*, „a căruia unică modalitate de a fi este cea *procesuală*” (p. 18). La nivelul cel mai general, aportul teoretic al acestei lucrări echivalează, de fapt, cu o subminare și depășire (= negare dialectică) a principiilor fundamentale ale abordării (lingvistice și) poetice structuraliste: „Punerea între paranteze a procesualității *limbajului poetic* nu este posibilă [...] pentru simplul motiv că procesualitatea constituie însuși modul lui de a exista” (p. 57). Pornind de la teza că „expresia deplină a procesualității este *contradicția*”, autorul schițează, astfel, liniile mari ale unei concepții „dialectice” asupra limbajului poetic, aproximativ ca „un proces cu natură profund contradictorie”, a căruia finalitate fundamentală, constitutivă, este „crearea de semnificații” (în special, p. 18—19, 56—58). Coordonatele esențiale ale conceptului central de „semnificație”, în acest context, apar schițate prin raportarea la strategia generală a abordării semiotice propuse de Ch. Morris: se argumentează, cu deplină justete, în această perspectivă, că „limbajului poetic, ca procesualitate, nu-i pot fi proprii decât *semnificațiile sintactice*, adică tocmai acelea care se constituie în timpul lecturii” (p. 59). Grîșu Dascălu accede, în acest fel, la o perspectivă teoretică asupra limbajului poetic, care — deși se înscrie în prelungirea unor cunoscute anticipații din poetica școlii pragheze (Mukačovsky) sau în precajma unor aproximații similare din teoria poetică actuală (ex. Kristeva — v. p. 18, 43 ș.a.; Lotman — v. p. 31, 57) — iar la noi, în direcție diferită, I. Coteanu) — va fi dezvoltată și elaborată, în această carte, într-un mod propriu, cu remarcabile contribuții originale.

Strategia specifică a acestei lucrări se constituie ca o construcție sistematică pornind de la reformularea, în contextul schițat, a celebrei formule jakobsoniene ce definea funcția poetică a limbajului prin „proiecția principiului echivalenței de pe axa selecției pe axa combinării”. Grîșu Dascălu observă, cu dreptate, că această formulă restringe principiul poetic la „proiectarea disjuncției din paradigmatic în sintagmatic”, neglijînd aspectul complementar de „proiectare a conjuncției din sintagmatic în paradigmatic” și interzicîndu-și, prin aceasta, accesul la dinamica fundamentală a fenomenului poetic, întrucît cele două aspecte contradictorii reprezintă „două laturi ale unui proces unic” (p. 40, 108, 129). Această obiecție crucială a fost formulată, de fapt, și de alți cercetători¹, dar, independent de aceștia, G. Dascălu își dezvoltă argumentația cu mijloace proprii, iar soluția pe care o va propune, pentru a depăși impasul poeziei structuraliste, conține, în mai multe privințe, elemente originale. Poeticianul nostru reformulează principiul poetic fundamental în termenii unui „proces *contradictoriu* în care cele două planuri se presupun și se neagă simultan” sau, mai simplu, ca o „*dialectică a sintagmatizării*”. Fenomenul nuclear al acestei dialectici este circumscris de autor prin conceptul de „TEXTUALIZARE”, concept prin care se definește, în ultimă instanță, dimensiunea

„matrică” a construirii „paradigmei” (sau „semnificației”) poetice. Partea centrală și cea mai dezvoltată a lucrării (p. 56—173) este dedicată, în întregime, aprofundării teoretice și ilustrării aplicative a fenomenului textualizării în limbajul poetic românesc. Într-o primă secțiune, acest proces este urmărit în spațiul intraparadigmatic, prin definirea diverselor tipuri de relații între termenii paradigmelor semantice textualizate în poezia română (sinonimie, antonimie, cohiponimie, inconimie, hiponimie și hiperonimie — p. 84—143), precum și a modalităților semantice de constituire a paradigmei (anularea, tranzitivitatea, comutarea, gradația și succesiunea, medierea, unificarea — p. 144—159). Într-o a doua secțiune a acestei părți se urmăresc, mult mai succint, câteva tipuri de relații interparadigmatice, insistându-se în special asupra mărcilor sintactice care „semnalează” aceste relații, precum și asupra relației dintre coerența textului și „densitatea paradigmatică” (p. 160—173). În toate aceste pagini, Crișu Dascălu formulează numeroase soluții teoretice și descriptive noi, bazate pe o analiză pătrunzătoare, precum și pe o temeinică stăpânire a întregului cîmp faptic al limbajului poetic românesc. Avem certitudinea că discoperirile propuse în această carte își vor dovedi fecunditatea și valoarea în perspectiva sintezelor viitoare asupra limbajului poetic românesc.

Lucrarea ridică, desigur, și o serie de probleme, de principiu și aplicative, care ar merita o dezbateră mult mai aprofundată. Perspectiva teoretică avansată în această carte ar putea fi evaluată mai exact și circumscrisă, în limitele ei inerente, prin situarea consecventă într-un plan discursiv-textual și confruntarea cu o posibilă abordare *generală* a procesului creației de sens. Din acest unghi, chiar unele dintre dimensiunile centrale ale conceptului de „textualizare” propus de Crișu Dascălu — ca, de ex.: relația dintre „paradigma lingvistică” și „paradigma poetică”; modul de înțelegere a procesului de construcție a arhiseimemului (cf. p. 115); delimitarea semnificației paradigmatică de sensul textual (p. 127); raportul dintre textualizare și procesul metaforic (p. 58) — ar putea fi reformulate și elaborate pe baze diferite. În interiorul propriei perspective, rămân să fie dezvoltate, pe de altă parte, aspectele complementare ale contextualizării și transtextualizării, care apar schițate, doar, într-un stadiu embrionar, în finalul cărții (p. 174—183). Dincolo de toate acestea, însă, lucrarea constituie, fără îndoială, o remarcabilă izbîndă a poeziei noastre actuale.

N O T E

¹ Cf. E. Hjelmslev, *Jakobson ou le structuralisme phénoménologique*, Paris, 1974, p. 179; E. Stankiewicz, *Poetics and Verbal Art*, în T. A. Sebeok (ed.), *A Persuasion of Signs*, Bloomington, Indiana, 1977, p. 69; L. R. Waugh, *The Poetic Function and the Nature of Language*, în R. Jakobson, *Verbal Art, Verbal Sign, Verbal Time* (ed. K. Pomorska, S. Rudy), Minneapolis, University of Minnesota Press, 1985, p. 151.

Aprilie 1987

Mircea Boreică

*Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31*

ELENA SLAVE. *Metaforele limbii române*, București, Universitatea din București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, 1986, 338 p.

Rod al unor preocupări constante desfășurate de-a lungul a zece de ani (vezi *Cumîntul înainte* al autoarei), cartea de față își propune să illustreze modul de organizare a metaforelor limbii române și să demonstreze că sursele limbajului figurat folosit în mod curent sînt mult mai numeroase și mai complexe decît s-ar crede.

Pornind de la analiza exhaustivă a materialului lexical oferit de *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958 și de *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975 (circa 80 000 de cuvinte), autoarea a organizat întreg vocabularul metaforic (peste 6 000 de cuvinte) în cîmpuri și serii semantice, evidențiind structuri riguroase întemeliate în cadrul tuturor celor trei părți de vorbire care supraordonează lexiconul figurat prezentat: substantivul, verbul și adjectivul.

De interes în egală măsură teoretic și practic, lucrarea pornește de la o succintă, dar esențială sinteză a *Metaforei ca unitate* (capitolul I, p. 7—18).

Organizată în trei subcapitole: 1. *Structura semantică a metaforei*, 2. *Conotații metaforice* și 3. *Distribuția metaforei*. Această parte a lucrării se referă la principalele discipline și la cliiva dintre autorii de primă importanță interesați de problemele metaforei, oprindu-se la discuția mai adâncită a aspectelor lingvistice și a metodelor de analiză, în primul rând, structurală.

Analiza detaliată a conotației pe tipuri, nivele de limbă și stiluri funcționale, ca și după gradul de generalitate, contribuie la lămurirea structurii metaforice a cuvintelor, diferită de noțiunea de sens figurat, aflându-se în permanente raporturi sintagmatice.

Distribuția metaforei este discutată în legătură directă cu apartenența sau neapartenența la un anumit context și cu detalierea noțiunilor de mediu și evocare definite de Ch. Bally, toate evidențiind mecanismul expresivității prin contrast atât la nivel textual, cât și la nivelul enunțului figurat minimal.

Capitolul II, *Structuri metaforice* (pag. 25—47), prezintă scopul cercetării, ca și principiile și criteriile de clasificare a materialului, modul de dispunere a acestuia în funcție de structura semantică a lexicului. Titlurile celor șase subcapitole: 1. *Convergențe metaforice*, 2. *Distanța dintre termenul propriu și cel figurat*, 3. *Concret și abstract*, 4. *Natura conotației*, 5. *Conotația contextuală*, 6. *Formarea cuvintelor* constituie, de fapt, grilele pe baza cărora este interpretat, la sfârșitul fiecărui capitol, lexicul figurat analizat. Convergențele metaforice constau în posibilitatea de structurare a metaforelor în funcție de existența cimpurilor semantice la propriu și a seriilor correlative, la figurat.

Pornind de la postularea, de către Tudor Vianu, a funcției unificatoare a metaforei, autoarea constată, pe baza analizei întregului material lexical oferit de DLRM și DEN, că tendința fundamentală a organizării limbajului figurat este convergența sensurilor proprii spre un număr redus de sensuri figurate, formând întregi serii endocentrice. Serii correlative figurate probează puterea de derivare sinonimică a limbii române, noțiune aprofundată de Iorgu Iordan în analiza termenilor figurați paraleli.

Potențarea efectului expresiv al metaforei este direct proporțională cu creșterea distanței dintre termenul propriu și cel figurat, implicit cu gradul de încălcare a compatibilităților contextuale, fenomene determinate de una dintre trăsăturile fundamentale ale limbajului — redundanța.

În relația concret — abstract, analiza metaforelor limbii curente arată că în măsura în care un cuvânt e mai concret la propriu poate spune mai mult, din punct de vedere informațional, la figurat, metafora exprimând, în numeroase cazuri, prin elemente concrete, noțiuni abstracte.

Cît privește natura conotației, între termenul propriu și cel figurat se instituie toate combinațiile posibile de conotații: favorabile, neutre, nefavorabile; aparținind limbajului curent, familiar sau literar ș.a., contrastul contextual sau opozițiile din cadrul sistemului sporind expresivitatea metaforică.

Un alt tip de convergență metaforică se realizează prin transferul metasememelor și la termenii derivați ai cuvintului-bază, autoarea urmărind, în toate cele trei capitole aplicative, gradul de productivitate a lexicului figurat și în ceea ce privește formarea cuvintelor.

Ultimele capitole: III. *Substantivul* (p. 49—164); IV. *Verbul* (p. 165—252) și V. *Adjectivul* (p. 253—294) sînt structurate relativ unitar, pe cît posibil în cimpuri semantice identice — *Natura, Vegetale, Viețuitoare, Omul, Obiecte, Tehnica curentă* — sau apropiate: *Instrucție științifică, Religie, mituri; Relații—ocupații; Acțiuni curente; Acțiuni tehnice; Cultură—relații*.

Analiza comparativă a metaforei pe clase morfologice a dus la concluzia formulată, de altfel, și de alte studii citate de autoare — că metafora verbală este mult mai complexă decît cea substantivă, deoarece structura verbului implică corelarea sa cu factorii contextului (p. 165). Se insistă asupra acestei concluzii, întrucît, de obicei, cînd se vorbește de metafore se iau în considerare, în primul rând, cele substantivale, în timp ce verbele cu valori figurate, raportate la totalul verbelor din limbă, reprezintă o proporție mult mai ridicată față de cea a substantivelor, fapt cu atât mai important cu cît numărul total al lexemelor verbale folosite figurat (2535) se apropie de cel al metaforelor substantivale (2711) (p. 249).

Printre concluziile generale, se semnalează unele deosebiri între limba curentă și limba literaturii artistice. Astfel, în limba curentă se observă o predominanță netă a metasememelor negative: tot aici se stabilește că există o tendință generală de antropomorfizare a limbajului metaforic în ansamblu (p. 295), iar limbajele specializate oferă serii întregi de imagini sugestive, de nuanțe conotative inedite, dezvoltînd domeniul limbajului figurat. Dacă în limba curentă apare o apropiere cantitativă între lexicul figurat substantival și cel verbal, adjectivul fiind mult mai puțin reprezentat, în limbajul literar numărul adjectivelor metaforice este mai mare în comparație cu substantivul și verbul (p. 293).

Raportînd numărul total al unităților metasememice excerptate — 6041 — la vocabularul curent al unui om instruit — circa 25 000 de cuvinte —, se constată că aproximativ 25 % din lexicul curent al unui vorbitor posedă valențe metaforice.

Cifra de 10% unități metasemantice în limba română actuală (p. 296) s-ar fi modificat sensibil dacă ar fi fost incluse în liste și metaforele denominative, neluate aici în considerare „deoarece sînt lexicalizate” (p. 161). Sintem de părere că este destul de dificil de stabilit cînd se atinge pragul lexicalizării, că acest moment se aproximează destul de subiectiv și că multe dintre metaforele incluse în lucrare implică o componentă denominativă, fapt ce pledează pentru lărgirea criteriilor de excerptare a metaforelor limbii române.

În domeniul lexicului și, în special, al celui figurat, evaluările cantitative sînt relative și orientative. Tehnici lexicografice diferite, ca și momente distanțate în timp ale analizei vor evidenția, fără îndoială, un număr sporit de metafore propriu unei limbi cu un potențial creativ ridicat.

Organizarea și interpretarea pe care Elena Slave le oferă metaforelor limbii române, prezentarea acestora într-un cadru bine delimitat atît morfologic cît și semantic reprezintă contribuții de o însemnătate deosebită la cunoașterea limbii române în privința expresivității și creativității sale, constituie prețioase resurse de material lingvistic, a căror valorificare din multiple unghiuri va duce la pași însemnați în semantica aplicată a limbii române.

Martie 1987

Ileana Mureșanu

Universitatea din Cluj-Napoca
Centrul de Științe Sociale
Str. Republicii, 9

Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea (coordonor: dr. CRIȘU DASCĂLU), Timișoara, 1986, 186 p. (multiplicat)

Structurat în capitole corespunzătoare figurilor investigate — *Metafora, Comparația, Epitetul, Figurile sintactice* —, volumul *Imaginea în stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea* (elaborat de Sectorul de Poetică de la Centrul de Științe Sociale al Universității din Timișoara) vizează o descriere sistematică, la nivel formal, semantic și funcțional a stilurilor științifice, publicistice și juridico-administrative, adesea prin raportare la stilul artistic. Lucrarea pornește de la premisa că, în abordarea unei astfel de teme, se impune cu necesitate definirea riguroasă atît a figurii, cît și a stilului în scopul delimitării clare a obiectului cercetării. Astfel, figura se definește ca un raport între doi termeni, „o realitate relațională, cu particularități sintactice și semantice specifice”. Delimitarea figurii de nonfigură — în tipare sintactice identice — se realizează prin aplicarea criteriului semantic. Demersul are ca finalitate directă degajarea „comportamentului specific” fiecărei figuri în stilurile nonartistice ale secolului trecut și, indirect, contribuie la caracterizarea detaliată, precisă, riguroasă și realistă a stilurilor investigate.

Pe baza unui bogat material ilustrativ, Olimpia Berca și Smaranda Vultur examinează tipurile de *metafora* din punctul de vedere al formei; structurile metaforice simple (coalescente și implicate), ca și structurile metaforice complexe se împun și în stilurile nonartistice. La nivelul structurii semantice paralelismul între *metafora* stilului artistic și aceea din stilurile nonartistice se prelungește: fenomenele de proliferare a sensului (contaminare și acumulare semantică) și cele de transfer (personificare, depersonificare, transfer ontologic) sînt comune. Ceea ce individualizează *metafora* stilului nonartistic este referențialitatea pronunțată: de aici se desprind și tipurile specifice: *metafora-definiție* — proprie stilului științific, *metafora-concept* — prezentă în registrul filozofic, *metafora rezumativă* — frecventă în stilul publicistic. Evidențierea caracteristicilor structurale și funcționale ale metaforei constituie un pas spre stabilirea unei posibile tipologii a acestora. În ceea ce privește funcția textuală a metaforei, studiul propune cîteva jaloane pentru stabilirea acțiunii structurante a acestei figuri la nivelul stilului publicistic și științific.

Tot sub raport formal și semantic este examinată *comparația* de către Livius Bercea și Ionel Funeriu. Autorii au în vedere cele patru elemente componente ale comparației: *comparatul* (aproape în exclusivitate substantiv în stilurile nonartistice); *copula* sau „marca indubitabilă a figurii” (reprezentată prin ea în proporție de 65% în stilurile nonartistice; sînt remarcabile disocierile de finețe referitoare la funcționarea și rolul ei în stilul publicistic, administrativ-juridic și științific); *semnul comun*, lînt între comparat și comparant (prezent în text în special ca adjectiv); *comparantul* (caracterizat stilistic prin putere de evocare) structurează comparația în: *comparație-imagi*ne, *comparație-paradigmă*, *comparație-parabolă*. Structura semantică a comparației se raportează la comparat și comparant: primul, selectat din sfera terminologiilor de specialitate (mai puțin în stilul publicistic), este, de obicei, elementul neologic; al doilea termen, *comparantul* — purtătorul sporului de nouitate, al identitului semantic —, își

afără sursă, atât pentru stilul artistic, cât și pentru cele nonartistice, în aceleași timpuri semantice: umanul, vegetalul, animalierul, acvaticul, pircul, mitologicul etc.

Epitetul — studiul Doinei Bogdan Dascălu și al lui Crișu Dascălu —, definit ca figura compusă din cel puțin două elemente (de unde și termenul bloc epitet), este apreciat ca un caz particular al relației determinat — determinant. În funcție de natura determinatului, la nivel sintactic, blocul epitet are ca grup nominal sau grup verbal. Definindu-l ca un caz special al determinării, autorii justifică importanța acordată criteriilor de identificare a epitetului. Determinarea epitetă are ca suport determinatul — în majoritatea cazurilor substantiv selectat, după necesitățile fiecărui stil, din straturile vechi, populare sau neologice ale limbii; astfel, în secolul al XIX-lea, arhaismul apare ca specific stilului administrativ-juridic, iar neologismul, celui publicistic. Determinantul care actualizează sensul metaforic este epitet. Relația epitetă și cea determinativă, confundabile la nivel formal, se diferențiază la alte niveluri. Sondarea prin intermediul epitetului a stilurilor nonartistice facilitează desprinderea trăsăturilor prin care acestea se apropie sau se distanțază, punându-se la contribuție perspectiva statistică (frecvența faptelor investigate), semantică (analiza diferitelor paradigme) și funcționalistă.

Studiul *figurilor sintactice*, întreprins de Maria Foață și Dumitru Vlăduț, vizează funcția retorică, evidențiată la nivelul formei (retorica textului) și al conținutului (retorica participării). Sunt analizate în detaliu figurile textului — realizate prin permutare (inversiunea, tmeza, hiperbatul), prin repetiție și adjonctie (paralelism, anaforă, amplificare, enumerare, paranteze, incidente, expletivi, semne grafice) și prin suprimare (zeugma și asidentul) — care contribuie la caracterizarea globală sau individuală a stilurilor nonartistice, stabilindu-se utilizarea definitorie a fiecărei figuri în parte. Autorii descifrează, la nivelul textelor scrise, figuri retorice proprii situațiilor vii, aplicând, în cercetarea stilurilor nonartistice ale secolului trecut, metode semiotice moderne legate de cercetarea actelor de limbaj.

Remarcabilă prin unitate metodologică și efortul de caracterizare sistematică a stilurilor nonartistice, mai puțin studiate de specialiști, lucrarea impune și prin volumul impresionant al materialului investigat (trei stiluri funcționale din intervalul unui secol). Aportul valoros la cercetarea istoriei limbii literare, lucrarea (fructificând preocupări statornice ale autorilor) constituie o etapă în elaborarea unui studiu integral al evoluției stilurilor nonartistice.

Aprilie 1987

Victoria Moldovan

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

MIRCEA HOMORODEAN, *Introducere în lingvistica romanică*, vol. II. *Limbile romanice*, Universitatea din Cluj-Napoca, 1986, 121 p. (multiplicat)

Lucrarea constituie o continuare a cursului cu același titlu (*Introducere în lingvistica romanică*), apărut la Cluj-Napoca în 1978. Autorul a considerat util ca, după tratarea aspectelor mai importante legate de originea limbilor romanice și de procesul concret de transformare a latinei în limbile romanice, să ne ofere, în completare, și o prezentare monografică a acestor limbi.

După clasificarea limbilor romanice (clasificare ce reprezintă — vezi p. 4—5 — o îmbinare a celei făcute de Tagliavini cu cele, asemănătoare, ale lui P. Bec, L. Renzi și B. Mancarella), sunt sintetizate, competent și instructiv, cadrul etnico-geografic în care s-a dezvoltat fiecare limbă romanică, structura dialectală, cele mai vechi atestări și crearea aspectului literar (unde este cazul), principalele caracteristici fonetice, morfosintactice și lexicale. Este important faptul că autorul stabilește, pe baza faptelor de limbă extrase din bibliografia largă pe care a asimilat-o și folosit-o, locul pe care îl ocupă fiecare dintre limbile prezentate în timpul romanic. Ultimele două capitole, utile și interesante, prezintă zonele pierdute pentru romanitate („Romania pierdută”) și expansiunea limbilor romanice în alte teritorii („Romania nouă”).

În loc important în acest valoros curs universitar îl ocupă *limba română*. Autorul s-a dovedit un bun cunoscător al problemelor fundamentale legate de etnogeneza românilor, discutând cu multă competență cadrul etnico-geografic, structura dialectală, formarea limbii literare. O atenție deosebită s-a acordat definirii individualității limbii române între celelalte limbi romanice, precizându-se atât corespondențele, cât și particularitățile specifice.

S-a subliniat faptul că studiul limbii române prezintă un interes deosebit pentru lingvistica romanică, în special, dar și pentru lingvistica generală. Prin caracterul popular al fondului său latin română servește, în numeroase cazuri, drept criteriu de recunoaștere a ceea ce limbile romanice apusene, îndeosebi italiana, au moștenit direct din latina populară de ceea ce au împrumutat ulterior din latina literară. Prin evoluția ei limba română prezintă o deosebită importanță pentru lingvistica generală, mai ales pentru studiul limbilor în contact. Observațiile

generale asupra locului limbii române între limbile romanice demonstrează informarea bogată a autorului, care se dovedește un bun cunoscător nu numai al problemelor de romanistică, ci și de istorie a limbii române.

Concepția generală a lucrării demonstrează maturitatea autorului, care dispune de o îndelungată experiență universitară, preocupările constante pentru lingvistica romanică ducând la o înțelegere a lumii romanice cu tot ce are ea specific. Volumul de față înseamnă o contribuție importantă la cunoașterea și aprofundarea diverselor limbi romanice sub aspect comparativ. Cursul, de o valoare didactică ridicată, se adresează, deopotrivă, filologilor și istoricilor, dar și tuturor acelor care doresc să cunoască problemele generale ale limbilor romanice, inclusiv ale limbii române.

Aprilie 1987

Viorica Pamfil

Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

ROLAND ELUERD, *La pragmatique linguistique*, Paris, Nathan Université, 1985, 204 p.

Lucrarea profesorului R. Eluierd de la Universitatea Paris — Sorbonne 3 își propune, cu modestie, niște obiective pur didactice: să prezinte mai întâi limitele analizelor lingvistice postsaussureene, apoi metodele și primele rezultate ale cercetărilor de pragmatică, începând cu luarea în considerare a subiecților vorbitori și a contextului enunțiativ și până la abordarea așa-numitelor „usages ordinaires du langage”. Acestea sînt de fapt și elementele care îi servesc autorului drept criterii pentru delimitarea pragmaticii, „analyse linguistique du IIIe type”, de ceea ce el numește „analyses linguistiques du IIe et du Ier type”, adică de analiza discursului și de lingvistica saussureană. Tot acestea sînt și elementele care fac obiectul (și titlul) celor trei capitole centrale ale cărții, care, prin amploarea sintezei teoretice și caracterul ei polemic, își depășește net condiția impusă de autor, aceea a unei simple „inițieri în pragmatică”.

Capitolele 1 și 2 introduc pe cititor în ampla problematică a acestui domeniu de cercetare, care s-a impus relativ recent, dar care are de fapt vîrsta lingvisticii, avînd în vedere că Ch. Peirce și F. de Saussure au fost contemporani. R. Eluierd reconfirmă, la rîndul său, aportul primordial în această privință al cercetărilor efectuate de americanul Peirce și de austriacul Wittgenstein.

Definiția termenului *pragmatic*, -ă, cu care debutează primul capitol, este raportată firesc la pragmatismul filozofic. De aici definirea pragmaticii lingvistice ca studiu al utilizării limbajului în discurs, precum și al „mărcilor specifice care, la nivelul limbii, atestă vocația sa discursivă”.

Capitolul 3, intitulat *La prise en compte des sujets parlants ordinaires*, trasează evoluția dispozitivului „langue/parole” și a conceptului de subiectivitate în limbaj de la Saussure la Benveniste și de la Benveniste la Peirce.

Dacă analizele de tip saussurean exclud vorbirea și pe subiecții vorbitori din timpul cercetării, postulînd autonomia limbii ca sistem immanent, abstract și obiectiv, analizele discursului bazate pe teoria enunțării lui Benveniste încearcă să ofere un răspuns la întrebarea: „Ce separă limba de discurs, adică ce face ca la un moment dat limba să intre în acțiune ca discurs?”

După ce trece în revistă definiția dată de E. Benveniste conceptului de „enunțare”, precum și cele două definiții, una extensivă și alta restrictivă, formulate de C. Kerbrat-Orecchioni în *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage*, Paris, 1981, R. Eluierd expune „teoria provizorie” propusă de această autoare, plecînd de la teoria nepragmatică a lui R. Jakobson. Din moment ce pentru Benveniste limba înainte de enunțare nu este decît „posibilitatea limbii”, schema jakobsoniană, devenită săracă și unidimensională, trebuie revăzută. Noua schemă, care își are și ea limitele ei, oferă autoarei elementele fundamentale ale unei adevărate „cărți pentru teoria (provizorie) a analizelor lingvistice de tipul II”.

Expunînd apoi tezele fundamentale ale lui Charles Peirce, autorul consemnează saltul realizat în această privință de la lingvistica enunțării la pragmatica lingvistică, unde limba se naște din chiar procesul comunicării, înglobînd „toate semnele acestea, inclusiv pe vorbitori ca semne particulare”.

Rezumîndu-l pe Peirce, autorul semnalează două erori supărătoare comise de unii lingviști. Mai întâi, celebrul triumf al lui Ogden-Richards, considerat ca vizualizare a concepției triadice atestă de fapt o concepție didactică asupra semnului lingvistic, compus dintr-un simbol și o referință. Mai degrabă cea a lui Ch. Peirce este o concepție triadică, semnul fiind relația dintre *Representant*, *Obiect* (Referent) și *Interpretant*, relație ce nu se poate descompune în mai multe relații diadice. O a doua eroare este cea comisă de Ch. Morris, care, definind pragmatica drept raportul dintre semne și utilizatorii lor, confundă de fapt interpretantul (imagine mentală avînd

o semnificație determinată ce orientează interpretarea) cu *interpretul* (persoana ce interpretează semnul). În concepția lui Peirce relația pragmatică este aceea în care semnul este privit în raport cu interpretantul. Autorul nu pierde prilejul de a semnaliza improprietatea comisă de R. Jakobson atunci când propune denumirea de simbol-index, cu totul ilocică în sistemul peircian, în care deicticele sînt semne pur indiciale.

Analiza triadică a semnului propusă de Peirce demontează dispozitivul „limbă/vorbire”: rolul acordat interpretantului redistribuie rolurile respective ale interpretelor. În locul unei limbi-cod plasate între vorbitori și deci în afara lor (ca în analizele lingvistice de primul tip) sau în locul a două coduri interiorizate în competențele fiecărui vorbitor și deci separate una de alta (ca în analizele de tipul doi), pragmatica lingvistică ne oferă imaginea limbii născute din însuși procesul de comunicare și înglobind ca atare toate semnele comunicării, printre care, ca semne aparte, și pe vorbitori.

Capitolul 4 poartă titlul *La prise en compte du contexte ordinaire mondain*, în el discutându-se chestiunea nivelului de integrare a pragmaticii, a nivelului de intervenție a contextului „ordinaire mondain” în producerea sensului global. „Unde și cum își găsește loc lumea în limbile naturale?”

R. Eluird trece în revistă trei moduri de integrare a contextului, trei nivele succesive de intrare în acțiune a acestuia la O. Ducrot, J. Searle, A. Culioli.

Pentru O. Ducrot conceptul de „*présupposition*” este nu o condiție de utilizare a enunțului, ci un element de conținut. Nivelul de intervenție al acestuia în discurs, mai cu seamă în constituirea sensului enunțului, este cel al însăși organizării sale interne. Cu toate că punctul său de vedere a suferit ușoare modificări ulterioare, pragmatica rămîne, atît în *Dire et ne pas dire*, cît și în *Le dire et le dit*, organic integrată semanticii, așa cum subliniază însuși Ducrot la sfîrșitul unui articol din 1979: „Am numit, retorică, componenta care pune în acțiune legile discursului și lingvistică pe cea care decodifică fraza”.

Prin analiza pe care o dă sintagmelor nominale definite, numite de el „*descriptions définies*”, cunoscutul semantician plasează punctul de inserție al contextului monden chiar la nivelul componentei lingvistice.

La J. Searle, componenta lingvistică a sensului sau „sensul literal” este determinat(ă) de un întreg „sistem de presupunții d'arrière-plan”, ceea ce plasează punctul de inserție al contextului monden într-un stadiu primar de producere a sensului, adică chiar la nivelul condițiilor de formare și de utilizare a enunțului.

A. Culioli își edifică sistemul teoretic pornind de la conceptul de *lexis*. Acesta e o „schemă vidă ce leagă un termen sursă de un termen țel prin intermediul unui operator: suită de operații pe care Culioli o numește *référenciation*”. Este vorba de trei operații fundamentale: de actualizare la nivelul instanței discursive, de organizare potrivit constrîngerilor impuse de predicție și de situația de enunțare. Acestea din urmă, adică operațiile „*predicative*” și „*enunțiatives*”, sînt cele care ne interesează aici. R. Eluird subliniază că la Culioli ele nu sînt succesive, ci concomitente și correlative.

În capitolul 5, intitulat *La prise en compte des usages ordinaires de la langue*, R. Eluird ne oferă o prezentare detaliată a teoriei lui John Austin, sub genericul *pragmatica actelor de limbaj* (I), urmată de *pragmatica actelor de limbaj* (II), sub care expune teoria lui John Searle. Refuzînd disocierea (admisă de Austin) între sensul descriptiv și sensul pragmatic, Searle postulează principiul „*exprimabilității*” pe temelul integrării discursului în limbă, condiție *sine qua non* a teoriei lingvistice. După R. Eluird, demersul lui Searle se înscrie astfel la confluența dintre o teorie a limbajului și o teorie a acțiunii, așa cum reiese și din „forma canonică a actului ilocuționar” care, în formula lui Searle, F(p), unifică conceptele de propoziție și de act ilocuționar. La Searle, forța ilocuționară și semnificația fac corp comun, dar distincția pe care o stabilește între reguli normative și reguli constitutive nu se justifică întru totul, după opinia autorului și a altor lingviști. Teoria elaborată de Searle conduce, din păcate, arată R. Eluird, la excluderea în mare parte tocmai a acestor „*usages ordinaires du langage*” pe care trebuie să le includă orice lingvistică de tipul 3.

Nici taxinomia actelor ilocuționare propusă de Searle, în contradicție cu tezele lui Wittgenstein, nu ia în considerare rolul propriu-zis al vorbitorilor, rămînînd o lingvistică a locutorului, în care interlocutorul intervine doar cu titlu de auditor. Taxinomia lui J. Searle nu aparține, așadar, conchide R. Eluird, unei lingvistici cu adevărat pragmatice.

Sub genericul *pragmatica actelor de limbaj* (III), autorul plasează discuția privind „actele de limbaj indirecte”, cum le numește Searle, sau „*derivate*”, cum le numește O. Ducrot.

Pentru J. Searle, mecanismul actelor indirecte rezidă în trecerea de la o „enunțare literală” la una „nonliterală” printr-o întrecăgă „strategie inferențială” care, pornind de la premisa că scopul literal diferă de scopul ilocuționar primar, urmărește să stabilească care este acesta din urmă.

După F. Récanati (*Les énoncés performatifs*, Paris, 1981), diferența între actele directe și cele indirecte rezidă în concordanța sau neconcordanța dintre actul săvîrșit și potențialul de forță ilocuționară al frazei, decurgînd din modalitatea de enunțare. Prin act indirect el nu

Înțelege același lucru ca J. Searle. Pentru Récanati, o anumită inferență intervine totdeauna în interpretarea vorbirii, chiar și a vorbirii explicite. Respingând „mitul vorbirii explicite”, el substituie analizei în termeni de decodaj o analiză în termeni de inferență. F. Récanati tratează cu oarecare rezerve posibilitatea clasificării actelor de limbaj, dar face mai mult loc decît Searle acelor „usages ordinaires du langage” ce constituie linia de demarcație între lingvisticile de tipul I și II, pe de o parte, și pragmatica lingvistică, pe de altă.

Pentru A. Berendonner, „Quand dire c'est ne rien faire” rezumă punctul de plecare al analizei și criticii pe care le face actului ilocutionar definit de la Austin încoace prin „Quand dire c'est faire”. Teoria „I. substitution”, care face din limbaj un substitut al acțiunii, duce la o concepție „representaționalistă” asupra limbii, complet străină pragmaticii.

Toate acestea arată, spune H. Eluird în încheiere, că discuțiile privind metodele de cercetare sînt inseparabile de cele privind teoriile comunicării ce stau la baza metodelor. Lingvisticile de primul tip pornesc de la o comunicare concepută ca mijloc de transmitere a informației de la vorbitor la ascultător. Lingvisticile de tipul II pornesc de la o comunicare concepută ca spațiu de confruntare și exprimare a subiectivităților. Pragmatica, o lingvistică de tipul III, pornește de la o comunicare concepută ca „tentative d'ajustement” în jocul rolurilor și actelor „par quoi les interlocuteurs se reconnaissent comme tels, agissent tels et fondent ainsi des communautés linguistiques dans un monde humain”.

Aprilie 1986

Ligia Stela Florea
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

OSWALD DUCROT, *Le dire et le dit*, Paris, Les Éditions du Minuit, 1984, 237 p.

Relativ recenta lucrare a lui Oswald Ducrot reprezintă o culegere de studii, articole, comunicări sau conferințe, remaniate în vederea publicării în volum, pe teme constante ale cercetării autorului în domeniul lingvisticii vorbirii, ca: presupozitia, legile discursului, enunțarea, argumentația sau polifonia. Un exemplu concludent l-ar putea constitui studiul, care ni se pare reprezentativ pentru acest volum, intitulat *Esquisse d'une théorie polyphonique de l'énonciation* (p. 171—232), care are la bază două articole, *La notion de sujet* și *Polyphonie*, publicate în diverse locuri, dar nici celelalte capitole nu fac excepție, sub aspectul reconsiderării materialelor de bază.

Întrucît prima parte a volumului cuprinde studii publicate începînd din 1969 pînă în 1979, ca: *Présupposés et sous-entendus* (p. 13—31), *La description sémantique en linguistique* (p. 47—66), *Structuralisme, énonciation et sémantique* (p. 67—94), *Les lois de discours* (p. 95—115), și deci cunoscute publicului specialist, ne vom opri la partea a doua a volumului, intitulată *Énonciation*, care reunește, pe lângă studiul amintit mai sus, altele două: *Langage, métalangage et performatifs* (p. 117—148) și *L'argumentation par autorité* (p. 150—189) și care prezintă o anume fuzionare a ideilor de la un studiu la altul, ceea ce conduce la o unitate deosebită a acestei secvențe a volumului.

Ideea de bază a acestei părți e că altul în filozofia limbajului, cît și în lingvistica vorbirii conceptele cu care s-a operat suportă încă precizări, detalieri, nuanțări în ideea unei benefice probității și înțînțifice a cercetărilor din aceste domenii. Spre exemplu, studiul *Langage, métalangage et performatifs* pune problema instrumentelor lingvistului în interpretarea unor enunțuri, instrumente care să confere limbii calitatea ei logicizantă, după expresia lui E. Benveniste. În mod de a realiza această calitate îl reprezintă *delocutivitatea* (termen introdus de același E. Benveniste) sau relectura delocutivă ce „fabrică” proprietăți generice, deci metalimba unor enunțuri concrete, în trecerea lor, de exemplu, de la vorbirea directă la cea indirectă liberă.

O. Ducrot observă aceeași glisare între limbaj și metalimbaj în domeniul actelor de vorbire. Alți enunțurile concrete cu performativele: *a promise, a permite, a ordona, a interzice* etc., cît și metalimbajul referitor la aceste acte operează cu aceleași expresii, singur lingvistul avînd posibilitatea de a desemna, prin ridicarea la un anume grad de abstractizare, *tipul de act* în care se include enunțul respectiv. Adoptînd ipoteza delocutivă, se subliniază identitatea semantică inițială între verbul *a promise* din *Promis că...* și *El a promis că...*

Celelalte două studii vehiculează fie distincția dintre locutor și enunțiator, fiind în felul acesta o extindere lingvistică a cercetării lui M. Bachtin, fie cea dintre enunț și frază, ce e fundamentală pentru lingvistica vorbirii.

Ceea ce constituie generalizarea proprie autorului volumului e că orice enunț aduce cu el calificarea enunțării sale, calificare ce reprezintă totodată sensul enunțului (p. 174). Prin urmare, enunțul e observabil, e un *hic et nunc* al frazel. Fraza, la rîndul ei, e un obiect teoretic

și nu aparține domeniului observabilului, fiind o invenție a gramaticii. *Discursul*, o suită li-
neară de enunțuri, e, de asemenea, un fenomen observabil. În consecință, sensul enunțului e
strâns legat de enunțarea sa. În timp ce fraza operează cu semnificații. De exemplu, în enun-
țurile exclamative sau în interjecții, enunțarea e descrisă ca o reacție declanșată de repre-
zentarea unei situații și modul cum enunțul arată enunțarea e similar cu modul în care inter-
jecția arată sentimentul pe care-l exprimă.

Relativ la prima distincție amintită mai sus, între locutor și enunțiator, putem afirma
că O. Ducrot consideră subiectul vorbitor ca unic autor al enunțului și responsabil de ceea ce
e zis în enunț (p. 189). Totuși, prin subiect el înțelege atât locutorul cit și enunțiatorul, aici
validându-se teoria polifoniei.

Locutorul e ființă responsabilă de conținutul enunțului, dar poate fi diferită de producă-
torul empiric al enunțului. Prezența mărcilor de persoană I denunță enunțarea ca imputabilă
unui locutor asimilat la o persoană. Din punct de vedere empiric, enunțarea e opera unui
singur vorbitor, dar imaginea unui enunț ca acesta : „P zice : « J mi-a spus : « Voi veni ! » ” e de
tipul dialogului. De aceea se poate confunda locutorul — o ficțiune discursivă — cu subiectul
vorbitor, care e un element al experienței.

Locutorul, însă, mai e văzut fie ca I., fie ca λ., adică fie ca responsabil al enunțării, fie
ca o persoană completă, care e la originea enunțului, amândouă putând coexista în discurs,
dar metodologic diferite de subiectul vorbitor. Deosebirea dintre I. și λ. e ca între enunțul cu
interjecție ce aparține lui I. și enunțul declarativ de felul „Sint trist” ce aparține lui λ.

În structura discursului narativ (spre comparație se iau studiile lui G. Genette), locu-
torul e asimilat naratorului — ființă fictivă —, iar autorul, producătorul efectiv al operei, poate
fi refuzat.

Enunțiatorul e subiectul actelor ilocutionare marcate prin structura frazelor, iar din
punct de vedere narativ corespunde personajului. În felul acesta, structura polifonică e demon-
strat nu numai la nivelul ficțiunii, ca la Bahtin, ci și la cel al vorbirii curente.

Reunind studii de pragmatică lingvistică, volumul prezentat mai sus realizează câteva
disocieri necesare nu numai pentru formele generice ale comunicării, ci și pentru cele derivate,
cum ar fi comunicarea de tip literar.

Octombrie 1986

Elena Dragoș
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

CORNEL SĂTEANU

(1927–1987)

În ziua de 21 februarie a.c., în urma unei grave suferințe, s-a stins din viață, în vârstă de 60 de ani, conf. dr. Cornel Săteanu.

S-a născut la 29 ianuarie 1927, în com. Pișcolț (jud. Satu Mare). În 1947 termină cursurile Liceului teoretic din Oradea. În același an se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, luându-și licența în 1951. Timp de un an școlar, funcționează ca profesor de limba română la Liceul nr. 6 din Oradea. Între 1952 și 1958 lucrează ca activist la Consiliul Central al Sindicatelor din învățământ.

Carierea de cadru didactic universitar și-o începe în 1958, când este numit asistent la Catedra de limbă română a Facultății de Filologie din Cluj. În 1962 devine lector, iar în 1971, conferențiar la aceeași catedră.

Între 1971 și 1974 a funcționat ca lector de limba română la Universitatea din München, unde a desfășurat o bogată activitate didactică, culturală și științifică. Merită să fie menționat, de asemenea, faptul că a fost primul lector de limbă română al lectoratului de la Universitatea din Regensburg (R. F. Germania).

Cursurile sale de limbă română contemporană, limbă literară, istoria limbii române și de semantică s-au distins printr-o aleasă înuță științifică. Ilustrative sînt, în acest sens, cursurile sale litografiate: *Limba română*, Cluj, vol. I, II, 1964; *Fonetica limbii române*, Cluj-Napoca, 1978, și *Semantica lexicală*, Cluj-Napoca, 1981.

Domeniul de predilecție al cercetării sale științifice îl constituie cel al morfosintaxei. Este vorba, propriu-zis, de sintagmatica limbii, unde Cornel Săteanu a adus importante contribuții în studii ca *Sintagma, cea mai mică unitate relațională* (Cl., VI, 1961, nr. 2, p. 353–382), *Sintagme ca indicator al originii* (StUBB, XI, 1966, nr. 1, p. 47–52), *Microstructura Vm + V în grupul verbo-adverbial* (StUBB, XV, 1970, nr. 1, p. 43–55) etc. Pe drept cuvînt se poate spune că lucrarea sa *Timp și temporalitate în limba română contemporană* (București 1980; la origine, subiectul tezei sale de doctorat) reprezintă un izvor de referință indispensabil pentru oricine se ocupă de timpul gramatical în limba română.

O altă latură a activității sale științifice privește sintaxa limbii române, domeniul în care, prin studii ca *Subiect sau complement sociativ?* (StUBB, IX, 1964, nr. 1, p. 113–121), *Coordonarea explicativă* („Limbă și literatură”, XII, 1966, p. 99–106), *Predicatul compus* (Cl., XI, 1966, nr. 2, p. 245–253) etc., a adus numeroase precizări într-o serie de categorii în discuție.

Semantica este domeniul unde a contribuit la lămurirea unor importante concepte: sugestive în acest sens sînt studiile *O problemă de onomasiologie. Mononimie și polinimie* (StUBB IX, 1964, nr. 1, p. 99–106) și *Sensul referențial, condiție a decodării sensurilor asociative* (StUBB XXII, 1977, nr. 2, p. 33–38).

Prin moartea sa prematură, învățămîntul universitar clujean și lingvistica românească au pierdut un inimos dascăl și un devotat slujitor al științei.

MIRCEA HOMORODEAN
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

INDICE DE MATERII

A

ACCENT: ~ul în graiurile oltenesti 153; ~ul în onomastică 148—151
 ACT: ~ul de comunicare 59; ~ul de discurs 58—60, 164—166; ~ul de limbaj 58, 59, 165; narativul ca ~ de discurs 60; clasificarea ~elor de limbaj 165; pragmatica ~elor de limbaj 164; taxinomia ~elor ilocutionare 164
 ADJECTIV: ~ele pronominale de întărire 155; categoria stării și ~ul în rusă 105, 107; ~ul în română 155
 ADVERB: ~e negative în rusă 105; ~e nehotărâte în rusă 105; ~e predicative în rusă 104; categoria stării și ~ul în rusă 105—107
 AMERICAN: distribuționalismul ~ 60
 ANALIZĂ: ~a discursului 63—70
 ANTERIORITATE: ~ nedefinită 97; ~ precizată 97; raport de ~ 97—98
 ANTROPONIMIE: ~a și toponimia 146
 ASPECT: ~ul infectum 17; ~ul perfectum 17
 ATLAS: ~e lingvistice 152—154

B

BILINGVISM: ~ul slavo-român 71
 BULGARĂ: limba ~ modernă 145; limba veche ~ 145; medio ~ 145

C

CALC: ~ lingvistic 82
 CANTITATIV: numeralul ~ 21, 23, 24
 CATEGORIE: ~a stării în rusă 104—108; ~a stării și adjectivul în rusă 105, 107; ~a stării și adverbul în rusă 105—107; ~a stării și substantivul în rusă 105, 107; ~a stării și verbul în rusă 106, 107; sensul cuvintelor ~i stării 105
 CIRCULARITATE: principiul ~ii în semantică 109
 COERENȚĂ: ~a în lingvistica românească 79; ~a textului 79
 COEZIUNE: ~a în „Baltagul” 80; ~a în lingvistica românească 79; ~a textului 79
 COGNITIV: dimensiunile stilistice ~e și social-psihologice ale discursului 67
 COMPARAȚIE: ~a în stilurile nonartistice 161; structura semantică a ~ii 161
 COMPETENȚĂ: ~ lexico-semantică 109

COMUNICARE 110; actul de ~ 59; ~ verbală 114
 CONDIȚIONAL-OPTATIV: ~ul în graiurile bănălene și oltenesti 153
 CONECTIV 27: ~e temporale interpropoziționale în engleză și română 95—103; sintaxa ~elor englezești 101
 CONOTAȚIE: ~ contextuală 160; ~ii metaforice 160
 CONSTRUCȚIE: ~i temporale nepersonale în română 100
 CONTACT LINGVISTIC: ~e ~e româno-ucrainene 41—49
 CONTEXT 114, 164
 CONTEXTUAL: conotație ~ă 160; osmoză semică ~ă 110; valori ~e 113
 CONTEXTUALIZARE 159
 CONTIGUITATE: ~ semantică 110
 CONTRAGERIE: ~ile participiale, gerunziale și infinitivale românești 100
 CONVENȚIE: ~ discursivă 57, 58; ~ lingvistică 57
 COORDONARE: raportul de ~ în română 155
 CREATIVITATE: ~a limbajului 110, 114; polisemie și ~ 109—115
 CULTIVAREA LIMBII române 154—156
 CUVÎNT: formarea ~elor 160; sensul ~elor categoriei stării 105; sensul figurat al ~elor 160

D

DELOCUTIVITATE 165
 DENOTATIV: ~sens ~ 114
 DERIVARE: ~a cu prefixe în română 155; ~a cu sufixe în română 36—48; ~ sinonimică în limba română 160
 DIMINUTIVAL: valoarea ~ă a sufixului -or 45
 DISCURS: actul de ~ 58—60, 164—166; analiza ~ului 63—70; dimensiunile stilistice cognitive și social-psihologice ale ~ului 67; legile ~ului 165; ~ul literar 56—62; narativul ca act de ~ 60; procesul ~ului 64; semiotica ~ului 60
 DISCURSIV: convenție ~ă 57, 58; formațiune ~ă 56; intenționalitate ~ă 57; practică ~ă 56—58; proces ~ 56
 DISJUNCȚIE 60
 DISTRIBUȚIE: ~a metaforei 160
 DISTRIBUȚIONALISM: ~ul american 60

ENGLEZĂ; conectivele temporale interpoziționale în ~ și română 95-103; forme verbale nepersonale în ~ 100; predicatul subordonatelor în ~ 98; temporală în ~ 100; viitorul în ~ 99, 100

ENGLEZESC; sintaxa conectivelor englezești 101

ENUNȚ 164; ~uri bimembre 80-81; ~uri monomembre 80-81

ENUNȚARE 165

EPITET 161; ~ul în stilurile nonartistice 162

ETIMOLOGIC; note ~e 30-35, 72-75, 116-143, 145

ETNOGRAFIE; ~a vorbirii 64, 68

EXPRESIE; ~a poetică 110

EXPRESIVITATE; ~a metaforică 160

EXPRIMARE; tăcerea ca formă de ~ 80

F

FEMININ; moliunea substantivelor ~-nume de păsări în graiurile limbii române 36-40

FIGURAT; sensul ~ al cuvintelor 160; sursele limbajului ~ 159; termen ~ 114

FLEXIUNE; ~a verbului 152-154

FONEM; ~ele limbii ruse 84-85

FONOLOGIC; sistemul ~ al limbii ruse 84

FONOLOGIE; ~ paradigmatică 85; ~ sintagmatică 84

FRANCEZ; sufixul ~-esque 76

FRANCEZĂ; imperfectul în ~ 13-20

FUNCȚIE; ~a poetică a limbajului 57; ~a textuală a metaforei 161

FUNCȚIONAL; caracteristicile structurale și ~e ale metaforei 161

FUNCȚIONALISM; ~ul praghez 81

FUTURIC; prezentul ~ în română 100

G

GEOGRAFIE LINGVISTICĂ românească 56-57

GERUNZIAL; contragerile participiale, ~e și infinitivale românești 100

GERUNZIU 153

GRAI; ~urile bănățene 153; ~urile oltenesti 152-154; accentul în ~urile oltenesti 153; condițional-optativul în ~urile bănățene și oltenesti 153; imperativul în ~urile oltenesti și bănățene 153; imperfectul în ~urile oltenesti și bănățene 153; moliunea substantivelor feminine-nume de păsări în ~urile limbii române 36-40; perfectul simplu în ~urile oltenesti 155; viitorul în ~urile oltenesti și bănățene 153

GRAMATICAL; normele ~e 154, 155; relațiile ~e 156

GRAMATICĂ; ~ românească 154-156; ~a textului 66; ~a transfratică 66

ILOCUTIONAR; taxinomia actelor ~e 164

IMPERATIV; ~ul în graiurile oltenesti și bănățene 153

IMPERFECT; ~ul în franceză 13-20; ~ul în graiurile oltenesti și bănățene 153

IMPERSONAL; verbe ~e 104

INFECTUM; aspectul ~ 17

INFINITIVAL; contragerile participiale, gerunziale și ~e românești 100

INTERPROPOZIȚIONAL; conective temporale ~e în engleză și română 95-103

ITALIAN; sufixul ~-esco 76

J

IMPRUMUT; ~uri românești de origine slavă 71

L

LEXICAL; note ~e 30-35, 116-143

LEXICOGRAFIC; inventare ~e 100

LIMBAJ; actul de ~ 58, 59, 165; clasificarea actelor de ~ 165; creativitatea ~ului 110, 114; filozofia ~ului 185; funcția poetică a ~ului 57; pragmatica actelor de ~ 164; redundanță în ~ 160; sursele ~ului figurat 159; textualizarea în ~ul poetic 158-159; ~ul poetic 158-159; ~ul științific 60

LIMBĂ 60; ~a română curentă 160; ~a română între ~ile romanice 162; cultivarea ~ii române 154-156; derivarea sinonimică în ~a română 160; fonemele ~ii ruse 84-85; metaforele ~ii române 159-161; metasememele în ~a română 160; sistemul fonologic al ~ii ruse 84; stilurile nonartistice ale ~ii române literare 161-163; teoria ~ii 78-79; vocabularul metaforic al ~ii române 159

LINGVISTIC; acțiune ~ă 56-57; atlase ~e 152-154; calc ~ 82; contacte ~e româno-ucrainene 41-49; convenție ~ă 57; pragmatică ~ă 163-165

LINGVISTICĂ; ~ romanică 162-163; ~a textului 66-67; ~a vorbirii 165; coerența și coeziunea în ~a românească 79

M

METAFORĂ 111, 114, 161; ~a-definiție 161; ~a-concept 161; ~a-rezumativă 161; ~a în stilurile nonartistice 161; ~a pe clase morfologice 160; ~a poetică 114; caracteristicile structurale și funcționale ale ~ei 161; distribuția ~ei 160; ~ele limbii române 159-161; funcția textuală a ~ei 161; ~a pe clase morfologice 160; structura semantică a ~ei 160

METAFORIC; conotații ~e 160; expresivitate ~ă 160; polisemie ~ă 109-115; sens ~ 114; structuri ~e 160, 161; vocabularul ~ al limbii române 159

METALIMBAJ 165

METASEMIEM; ~ele în limba curentă 160
MOD; ~urile predicative în română 155–156
MODERN; limba bulgară ~ 145
MORFOLOGIC; metafora pe clase ~e 160
MORFOSINTAXĂ; ~a numeralului 26–27
MOȚIONAL; valoarea ~ă a sufixului -oc 46
MOȚIUNE; ~a substantivelor feminine-
 nume de păsări în graiurile limbii române
 36–40

N

NARATIV; ~ul ca act de discurs 60; textul
 ~ 80
NEDEFINIT; anterioritate ~ă 97
NEGATIV; adverbe ~e în rusă 105
NEHOTĂRÎT; adverbe ~e în rusă 105
NEPERSONAL; construcții temporale ~e
 în română 100; forme verbale ~e în
 engleză 100
NOMINAL; predicatul ~ 156–158; sin-
 tagmă ~ă 164
NONARTISTIC; comparația în stilurile ~e
 161; epitetul în stilurile ~e 162; stilurile
 ~e ale limbii române literare 161–163
NORMĂ; ~ele gramaticale 154, 155
NUME; moțiunea substantivelor feminine-
 ~ de păsări în graiurile limbii române
 36–40
NUMERAL; ~ul cantitativ 21, 23, 24; ~ul
 de identificare 21–24; ~ul ordinal 21,
 24; ~ul românesc 21–29; morfosintaxa
 ~ului 26–27

O

ONOMASTICĂ; accentul în ~ 148–151
ORDINAL; numeralul ~ 21, 24

P

PARADIGMATIC; fonologie ~ă 85
PARTICIPIAL; contragerile ~e, gerunziale
 și infinitivale românești 100
PERFECT SIMPLU; ~ul ~ în graiurile
 oltenesti 155
PERFECTUM; aspectul ~ 17
PLEONASM; evitarea ~elor 155
PLURAL; sistemul românesc de ~ 155
POETIC; expresia ~ă 110; funcția ~ă a
 limbajului 57; limbajul ~ 158–159;
 metafora ~ă 114; textualizarea în limba-
 jul ~ 158–159
POLISEMIE 111, 113; ~ metaforică 109;
 ~și creativitate 109–115
POSTERIORITATE; ~ imediată 98–99;
 ~ nedeterminată 98–99; raport de ~
 98–99
PRAGMATICĂ; ~a actelor de limbaj 164;
 ~ lingvistică 163–165

PRECIZAT; anterioritate ~ă 97; interval
 temporal ~ 95

PREDICAT; conceptul de ~ 156; ~ul no-
 minal în română 156–158; ~ul subordo-
 natei în engleză 98

PREDICATIV; adverbe ~e în rusă 104;
 modurile ~e în română 155–156

PREFIX; derivarea cu ~e în română 155
PREZENT; ~ul futuric în română 100

PRONOMINAL; adjectivale ~e de întărire
 155

PROPOZIȚIONAL; structuri ~e 66

R

RAPORT; ~de anterioritate 97–98; ~de
 posterioritate 98–99; ~de simultaneitate
 96; ~ul de coordonare în română 155

REDUNDANȚĂ; ~ în limbaj 160

RELATIE; ~ile gramaticale 156; ~i tempo-
 rale 95–103

ROMANIC; clasificarea limbilor ~e 162;
 limba română între limbile ~e 162; lingvis-
 tică ~ă 162–163

ROMANISTICĂ 162–163

ROMÂN; bilingvismul slavo-~ 71; contacte
 lingvistice ~o-ucrainene 41–49

ROMÂNĂ; adjectival în ~ 155; conectivele
 temporale interpropoziționale în engleză
 și ~ 95–103; construcții temporale ne-
 personale în ~ 100; cultivarea limbii ~e
 154–156; derivarea cu prefixe în ~ 155;
 derivarea cu sufixe în ~ 36–48; derivarea
 sinonimică în limba ~ 160; limba ~
 curentă 160; limba ~ă între limbile
 romanice 162; metaforele limbii ~e 159–
 161; modurile predicative în ~ 155–156;
 moțiunea substantivelor feminine-nume de
 păsări în graiurile limbii ~e 36–40;
 predicatul nominal în ~ 156–158; pre-
 zentul futuric în ~ 100; raportul de
 coordonare în ~ 155; stilurile nonartis-
 tice ale limbii ~e literare 161–163;
 vocabularul metaforic al limbii ~e 159

ROMÂNESC; coerența și coeziunea în lingvis-
 tica ~ească 79; contragerile participiale,
 gerunziale și infinitivale ~ești 100; ge-
 ografie lingvistică ~ească 56–57; gramat-
 ică ~ească 154–156; împrumuturi ~ești
 de origine slavă 71; numeralul ~ 21–29;
 sistemul ~ de plural 155; sufixul ~-esc
 76–78

RUSĂ; adverbe negative în ~ 105; adverbe
 nehotărâte în ~ 105; adverbe predicative
 în ~ 104; categoria stării în ~ 104–108;
 categoria stării și adjectivalul în ~ 105,
 107; categoria stării și adverbul în ~
 105–107; categoria stării și substantivul
 în ~ 105, 107; categoria stării și verbul
 în ~ 106–107; fonemele limbii ~e 84–
 ~85; sistemul fonologic al limbii ~e 84

SEMANTIC; competență lexico-~ă 109; contiguitate ~ă 110; structura ~ă a comparației 161; structura ~ă a metaforei 160

SEMANTICĂ 112, 114; principiul circulației în ~ 109

SEMEM 110–112

SEMIC; osmoză ~ă contextuală 110

SEMIOTIC; practică ~ă 58

SEMIOTICĂ; ~a discursului 60; ~ teoretică și aplicată 88

SENS 110–112; ~ul cuvintelor categoriei stării 105; ~ denotativ 114; ~ul figurat al cuvintelor 160; ~ metaforic 114; ~ propriu 160

SIMULTANEITATE; raport de ~ 96

SINONIMIC; derivarea ~ă în limba română 160

SINTACTIC; figurile ~e 161, 162

SINTAGMATIC; fonologie ~ă 84

SINTAGMĂ; ~ nominală 164

SINTAXĂ; ~a conectivelor englezești 101

SISTEM; ~ul onologic al limbii ruse 84; ~ul românesc de plural 155

SLAV; bilingvismul ~o-român 71; împrumuturi românești de origine ~ă 71

SOCIOLOGIE; ~a vorbirii 64

SPANIOL; sufixul ~-esco 76

STARE; categoria ~ii în rusă 104–108; categoria ~ii și adjectivul în rusă 105–107; categoria ~ii și adverbul în rusă 105–107; categoria ~ii și substantivul în rusă 105, 107; categoria ~il și verbul în rusă 106–107; sensul cuvintelor categoriei ~il 105

STIL; comparația în ~urile nonartistice 161; epitetul în ~urile nonartistice 162; figurile de ~ 88; metafora în ~urile nonartistice 161; ~urile nonartistice ale limbii române literare 161–163

STILISTIC; analiza ~ă 79; dimensiunile ~e și social-psihologice ale discursului 67

STRUCTURAL; caracteristicile ~e și funcționale ale metaforei 161

STRUCTURALISM 60, 78–79

STRUCTURĂ; ~a semantică a comparației 161; ~a semantică a metaforei 160; ~i metaforice 160–161; ~i propoziționale 66; ~i transfractice 66

SUBDIALECT; sufixul -oc în ~ul maramureșean 41–49

SUBORDONATĂ; predicatul ~elor în engleză 98

SUBSTANTIV; categoria stării și ~ul în rusă 105, 107; moștenirea ~elor feminine-nume de păsări în graiurile limbii române 36–40

SUFIX; derivarea cu ~e în română 36–48; ~ul francez -esque 76; ~ul italian -esco 76; ~ul spaniol -esco 76; ~ul românesc -esc 76–78; ~ul -oc în subdialectul maramureșean 41–49; valoarea diminutivă a ~ului -oc 45

T

TEMPORAL; conective ~e interpropoziționale în engleză și română 95–103; construcții ~e nepersonale în română 100; durata ~ă nedefinită 95; interval ~prezental 95; relații ~e 95–103

TEMPORALĂ; ~a în engleză 100

TERMEN; ~ figurat 114

TEXT; coerența și coeziunea ~ului 79; conceptul de ~ 79, 88–89; figurile ~ului 162; gramatica ~ului 66; lingvistica ~ului 66–67; organizarea ~ului 79; producerea ~elor 69; receptarea ~elor 69; ~ul literar 60; ~ul narativ 80

TEXTUAL; funcția ~ă a metaforei 161

TEXTUALITATE 88–89

TEXTUALIZARE; conceptul de ~ 158–159; ~a în limbajul poetic 158–159

TIMP; utilizarea ~urilor verbale 155

TOPONIMIE; ~a Țării Lăpușului 50–55; antroponimia și ~a 146; metodologia cercetării ~i 144–147; stratificarea ~i 71–75; ~a și istoria 144

TRANSFRACȚIE; gramatica ~ă 66; structuri ~e 66

TRANSTEXTUALIZARE 159

U

UCRAINEAN; contacte lingvistice române-~e 41–49

V

VECHI; limba ~e bulgară 145

VERB; ~e impersonale 104; categoria stării și ~ul în rusă 106, 107; flexiunea ~ului 152–154

VERBAL; adjunct ~ primar 157; comunicare ~ă 114; forme ~e nepersonale în engleză 100; utilizarea timpurilor ~e 155

VIITOR; ~ul în engleză 99, 100; ~ul în graiurile olteneste și bănățene 153

VOCABULAR; ~ul metaforic al limbii române 159

VORBIRE 60, 64, 68, 165

INDICE DE AUTORI*

A

Alexi, T. 116
 Allén, S. 170
 André, Jacques 122
 Anghel, Ioana 116-117
 Angh. Ștefan 88
 Anscombre, Jean Claude 61
 Antonescu, Georgeta 79
 Apostolescu, Carmen 88
 Arvinte, V. 86, 87
 Austin, J. L. 61, 164
 108, [154-156]
 Avram, Mioua 28, 101, 102, 108,
 [154-156]

B

Babeu, Dolna 87
 Băclu, Ioan 5-12
 Bacovia, G. 114
 Bahtin, M. 165
 Bara, Marianna 86, 87
 Barbu, Ion 89
 Barclanu, S. Pop- 116
 Bar-Hillel, Y. 82
 Bazin, H. 7, 9
 Băcescu, M. 35, 121, 122
 Bărbulescu, Ilie 71
 Beaugrande, Robert de 67, 70
 Beaumarchais, Jean Pierre de
 60
 Bec, P. 162
 Belay, V. 47
 Beltechi, Eugen 117-123,
 152-154
 Benveniste, É. 70, 163, 165
 Berea, Olimpia 161
 Bercea, Livius 161
 Berendonner, A. 165
 Bidlan, V. 30-35, 123-128
 Birlea, I. 46, 48
 Birleanu, Ion-Horia 86
 Björkman, Sven [76-78]
 Blaga, L. 89
 Blondin, A. 9
 Boboc, Al. 88
 Bodzel, Stygismund 41-49
 Bogdan Dascălu, Dolna 162
 Borellă, Mircea 61, 63-70,
 88-89, 158-159
 Bosco, H. 6, 7
 Bot, Ioana 89
 Boulanger, D. 8
 Bourget, P. 10
 Bower, G. H. 65
 Brăncuș, Gr. 86, 122-123

Burstein, M. 65
 Butor, M. 7, 8
 Buysens, E. 59
 Bühler, K. 61
 Byck, J. 28

C

Calotă, Ion 86
 Candrea, G. 116
 Candrea, I.-A. 118, 121, 123,
 136, 138
 Capidan, Th. 118, 122
 Carabulea, Elena 28
 Caracostea, D. 114
 Carpoș, Maria 61
 Carrière, J. 6, 7
 Cazacu, Boris 86, 89
 Călărășu, Cristina 87
 Câmpănu, Eugen 88
 Cănușescu-Moraru, Mihaela 87
 Cehov, A. P. 104
 Céline, L.-F. 9, 11
 Charles, Michel 61
 Chauxit, Jean Louis 13-20
 Chelaru, V. Gr. 87
 Chioreanu, Margareta 87
 Chirilă 145
 Chirilă, F. 87
 Chivu, Gh. 87
 Clăușanu, Gh. F. 139
 Cleourel 65
 Cluac, A. de 139, 140
 Ciomoș, Al. 88
 Cloranescu, A. 123
 Clpariu, T. 28
 Clrilo, R. K. 65
 Clavel, B. 7
 Conea, Ion 73
 Corneille, P. 11
 Corsaro, W. A. 64
 Coseriu, E. 67, 70
 Costin, L. 121
 Coteanu, Ion 28, 88, 89, 121,
 158
 Couty, Daniel 60
 Creangă, I. 73
 Cristea, Teodora 60
 Cristureanu, Al. 87
 Cristureanu, Anu 87
 Culloli, A. 164
 Curme, George 102

D

Dal', V. 48
 Dalametra, I. 122

* Cifrele tipărite cu caractere aldine indică autorii de articole publicate în revistă în anul 1987; cifrele puse între paranteze drepte indică autorii recenzați sau discutați în articole speciale; celelalte cifre trimit la autorii citați.

Damé, Fr. 118, 140
 Dard, F. 10
 Dascălu, Crișu [158—159],
 [161—163]
 Deboveanu Terpu, Elena 87
 Densușianu, Ovid 139
 Derrida, J. 79
 Diaconescu, Olimpia 150
 Dijk, T. A. 60—62, [63—70],
 102
 Dillon, G. L. 70
 Dumitrenko, S. N. [84—85]
 Dobroliubov, N. A. 106
 Dorcescu, Eugen 114
 Doyle, C. 102
 Dragoș, Elena 56—62, 79, 88,
 165—166
 Drăsoveanu, D. D. 27, 28, 101,
 102, 156
 Dressler, Wolfgang 69, 70
 Duerot, Oswald 61, [165—
 166]
 Duhamel, G. 11
 Dumitrăcel, Șt. 86, 87
 Dumitrașcu, P. 102
 Dumitrescu, Ana 28
 Durantl, A. 68

E

Ellade Rădulescu, I. 28
 Eluerd, Roland [163—165]
 Eminescu, M. 114
 Enkvist, N. E. 70

F

Faieine, I. 86—88
 Ferrara, A. 69
 Fillimon, N. 79
 Florea, Ion A. 86
 Florea, Ligla Stela 163—165
 Florea, Vlădica 28
 Foarță, Marin 162
 Fodor 102
 Forna, P. 88
 Foucault, M. 56
 Fournier, A. 9
 France, A. 7
 Frățilă, V. 87
 Frîncu, T. 116, 138
 Fuchs, C. 56, 60
 Fundolanu, B. 114
 Funerlu, Ionel 161

G

Garaudy, R. 158
 Gămulescu, Dorin 87, 122, 134
 Găstescu, Petre 150
 Genette, G. 166
 Georgiev, Vladimir [91]
 Gheran, Nicolae 122
 Gherman, Mihai 78—79

Ghefle, Ion 116
 Glosu, Șt. 87
 Giraudoux, J. 9
 Goga, N. 89
 Goleu, Vlădica 87
 Goudet, J. 17, 18, 20
 Graur, Al. 76, 102
 Grecu, Dolna 87, 128—133
 Grecu, V. 86
 Greenbaum, S. 102
 Gregor, Ferenc 92
 Greimas, A. J. 79
 Greville, M. 10, 11, 12
 Grulă, G. 21—29, 156—158
 Grulă, Marianna 95—103
 Guțu Romulo, Valeria 28, 156
 Güllch, E. 65

H

Hadrovics, László 92
 Haileova 81, 82
 Haldenwang, Sigrid 87
 Halliday, M. A. K. 68
 Hardy, T. 102
 Hasden, B. P. 86, 121, 123
 Hasselrot, Bengt 78
 Hazy, Ștefan 102
 Hegel, G. W. F. 158
 Heinämäki, O. 102
 Helenstein, E. 159
 Herodot 138
 Hecke, Martin 122
 Homorodean, Mircea 50—55,
 86, 87, 90, 141, 151, [162—
 163], 167
 Horálek, K. 82
 Hristea, Th. 40
 Hynes, Dell 68, 70

I

Iancu, V. 86
 Ilescu, M. 47
 Illoane, C. 88
 Ionescu, I. 141
 Ionescu-Ruxăndolu Liliana
 86
 Ionelă, Ion [152—154]
 Ionță, Vasile C. 87
 Iordan, Ion 150
 Iordan, Iorgu 28, 47, 53, 54,
 75, [90], 102, 144, 160
 Irimile, I. 88
 Istrate, Gavril 87
 Ivanov, A. 87
 Ivanov, V. V. 84, 85
 Ivănescu, G. [78—79]
 Ivănescu, Mircea 84

J

Jacques, Francis 61
 Jakobson, R. 159, 164
 Jespersen, Otto 102
 Joddy, P. 47

K

Kálman, Béla 92
Karttunen, Lauri 102
Katz 102
Kerbrat-Orecchioni, C. 163
Kintsch, W. 65
Kirschner 82
Kisch, Gustav 147
Kiss, S. 12
Klima, E. 102
Kobrina, N. A. 102
Korneyeva, E. A. 102
Kristeva, J. 158
Kroumova, Y. 11
Kuentz, Pierre 61
Kuroda, S. Y. 62

L

Lahovary, N. 122
Lakoff, Robin 102
Landowski, Eric 61
Laurian, A. T. 121
Le Clézio, J. M. G. 6, 9
Leech, G. 102
Lenghel-Izanu, P. 42, 48
Leviçchi, Leon 102
Lindholm, James 102
Lombard, Alf 76—78
Lomtev, T. P. 85
Loşonji, D. 30—35, 87, 123—128
Lotman, J. M. 62, 158

M

Maček, Václav 147
Mac Orlan, P. 7
Magdu, Margareta 87
Malgueneau, Dominique 60
Maldidier, Denise 57, 60—62
Mancarella, B. 162
Mancuş, Mihaela 88, 89
Marandin, J. M. 61
Mareş, Lucreţia 87
Marian, N. 122
Marian, Rodica 83, 88
Marin, Maria 87
Marinescu, Bogdan 86
Marino, A. 158
Martinet, A. 85
Marty, Anton 80
Massini, I. C. 121
Mathesius, W. 80
Mauger, G. 11
Maupassant, Guy de 7
Maurer, Ute 87
Măgureanu, Anca 61, 62
Mărgărit, Iulia 87
Măril, I. 87, 133—138
McJain, Richard 61
Metodile 145
Mielău, Paul 88, 89
Mieu Klein, Samuil 116

Mighetto, D. 76
Mihalevski, M. 88
Mihăilă, Gh. 87
Mihăilă, Rodica 60
Mihăilă-Scărlătoiu, Elena 122
Miklosich, Fr. 139
Mircev, Kiril 147
Mişan, Andrei 104—108
Mittwoch, Anita 102
Mladenov, Ştefan 147
Modola, Dolna 88
Moldovan, Victoria 80, 88, 161—162
Moldovanu, D. [71—74], [144—147], [148]
Molnár, Nándor [82—83], 92
Morariu, M. Em. 88
Morris, Ch. 158, 163
Mukařovský, J. 158
Munkácsi, Bernát 92
Munteanu, Şt. 86, 87
Mureşanu, Elena 109—115, 159—161

N

Nasr, Raja T. 92
Neagoe, Elena 156
Neamţu, G. G. [156—158]
Nef, Frédéric 61
Nelescu, Petru 86
Neş, Mariana 88
Nieu-Oprolu, Heana 87
Normand, Claudine 60
Nuţă, I. 86

O

Oancea, D. I. 150
Ogden, K. 163
Ohmann, R. 61
Olteanu, Şt. 89
Oros, Marius I. 144—147
Orza, Rodica 36—40

P

Pagnini, Marcello 62
Pamfil, Carmen-Mihaela [78—79]
Pamfil, Viorica 162—163
Panenova 82
Papahagi, M. 88
Papahagi, T. 43, 44, 48, 122, 142
Papp, Ferenc 92
Parret, Herman 59, 61, 62
Pascu, G. 41, 48, 122
Pascu, Şt. 54, 116
Paul, Hermann 78
Pavel, Eugen 87
Păcală, V. 122
Pătruş, Ioan 53, 71—75, 77, 91, 147, 148—151
Pêcheux, M. 60

Peiree, Ch. 163, 164
 Péntek, János 87
 Petöfl, J. S. 70
 Petrescu, Ioana Em. 79, 89
 Petrovici, Emil 71—75, 134,
 136, 137, 145, 147
 Philippide, Alexandru [78 —
 79]
 Pietreanu, Marica 87
 Pinget, B. 9
 Pleter, T. 87
 Pogorelov, I. 82
 Pollzu, G. A. 140
 Pomorska, K. 159
 Pop, Gh. 86, 87
 Pop, Ionel 88
 Pop, Liann 88
 Pop, Sever 73, 118, 123, 127,
 134
 Popa, Eleonora 40
 Popescu, Radu Sp. 87
 Posea, Grigore 54
 Pratt, Mary Louise 61
 Prodan, D. 51, 54
 Puşcaru, S. 41, 47, 48, 121,
 122, 141
 Puşkin, A. S. 106

Q

Quasthoff, U. M. 65
 Quinet, E. 7
 Quirk, R. 102

R

Radu, Gh. 86
 Rădulescu-Codin, C. 140, 141
 Rebreanu, Liviu 118, 122, 139
 Récanati, François 80, 81, 164,
 165
 Reiter, Norbert 92
 Renzi, L. 62
 Rey, Alain 60
 Richards, I. A. 163
 Rieger, B. 70
 Rizescu, I. 47, 83
 Robin, Régine 80
 Robinson, W. P. 64
 Rosengren, P. 78
 Rosetti, Al. 28, 40, 77, 122,
 147
 Roşca, Al. 114
 Roventja-Frumuşani, Daniela
 80
 Rozeoş, P. 87
 Rudy, S. 159
 Rumelhart, D. 65
 Russu, I. I. 122, 139
 Rusu, Gr. 30—35, 123—128
 Rusu, Valeriu 92, [152—154]
 Ruxândolu, Pavel 86

S

Sadovenanu, Mihail 62, 80, 87,
 89
 Salu, Marius 86
 Saramandu, Nicolae 87
 Sarraute, N. 9
 Sarrazin, A. 6, 10
 Saussure, F. de 16, 61, 163
 Sădenu, F. 47
 Sălişteanu, Oana 88
 Săteanu, C. 80—81, 87, [167]
 Schank, R. 65
 Scheludko, D. 122
 Schiller, Erlea 41—49
 Schmidt, S. 67
 Schuchardt, H. 123
 Schvelger, P. 81—82, 82—83
 Seorojitu, Radu 87
 Serban, A. 121, 138, 140
 Seurtu, V. 41
 Searle, John 61, 164, 165
 Sebeok, T. A. 159
 Seche, Lulza 28, 140
 Seche, M. 140
 Segre, Cesare 59—62
 Semëynsky, S. V. 41, 48
 Sgall, P. 81, 82
 Slennerth, Ştefan 87
 Silişte, Murlu 87
 Slama-Cazacu, Tatiana 87
 Slave, Elena 114, [159—161]
 Smith, S. 102
 Spiridon, Monica 60, 62, 89
 Spiro, Rand J. 70
 Stan, I. T. 84—85
 Stankiewicz, E. 159
 Suciu, C. 50, 52—54
 Sufleţel, Rodica 87
 Svartvik, J. 102
 Szabó, Zoltán 79, 88
 Szlanyel, József 32

Ş

Şerban, Feliela 79—80, 88
 Şerban, Valentina 138—139
 Şerban, Vasile 156
 Şculeanu, D. 88
 Ştefănoescu, Ştefan 150

T

Tagliavini, C. 162
 Tamás, L. 118
 Tardy, T. 102
 Taszycki, W. 147
 Teaba, T. 87, [152—154]
 Teuş, Sabina 154—156
 Teodorescu, Vasile 28
 Tiklin, H. 140
 Todoran, Romulus 140—142
 Tohăneanu, G. I. 89

Tomescu, M. 138
Tompá, József 92
Topirceanu, G. 89
Tufescu, Mariana 88

T

Țăranu, Ecaterina 87
Țăra, Vasile 87
Țiplea, Al. 43, 48

U

Udrescu, D. 139
Ulrich, Miorița [80—81], 92
Urțescu, Dorin 87

V

Vasilă, Em. 86
Vătășelu, Cătălina 122
Vescu, V. 87
Vianu, Tudor 160
Vielu, A. 116
Vignaux, G. 61
Vildruc, R. 11
Vințeler, O. 147
Vlorel, Elena 87
Vlad, Carmen 61, [79—80],
88—89

Vlad, Sabina 142—143
Vlahuță, Al. 141
Vlăduț, Dumitru 162
Vlăduțiu, I. 86
Vodă Căpușan, Maria 79, 88
Vossler, Karl 78
Vulpe, Magdalena 86, 101, 103
Vultur, Smaranda 88, 89, 161

W

Wald, L. 158
Warburg, W. von 10—12
Waugh, L. R. 159
Welgand, G. 87, 118
Wittgenstein, L. 164

X

Xenopol, A. D. 78

Z

Zafiu, Rodica 89
Zandvoort, R. W. 102
Zdrenghea, Mircea 28, 87, 102
Zinder, L. R. 85
Zola, Émile 9, 10, 61
Zuber, Ryszard 61
Zugun, Petru 156
Zumthor, P. 10, 11, 12

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ

bardhash 121
bardhë 121, 122
bardhosh 121
barx 122

BULGARĂ

gora 74
-k- 73, 74
-l-kû 73
Koblja 145
Kostinko 149
nevolja 145
o 73
obløk 73
pàrog 73
*Pàrong 73
*ràgam 145
*ràglja 145
sablja 145
tàrkam 146
*tàrkavû 146
*tìnkavû 146
tìnkû 146
-ù'l' 73
variti 73
*Vàrù'l'ìnkû 73

FRANCEZĂ

-ais 76
caméléonesque 76
chatesque 76
ciné-feuilletonesque 77
comme(nt) 5—12
dantesque 76
-eis 76
-esque 76
-esquement 77
fais (je~) 13
faisais (je ~) 13
fis (je ~) 13
gigantesque 76
grotesque 76
livresque 76
moresque 76
-ois 76
ordonner 139
pittoresque 76
romanesque 76
sultanesque 76
troubadouresque 76

GERMANĂ

au 146
-ing 148
-isk 76
kasten 146
Kastenaü 146

Kastenholz 146
Reicheau 146
Stollen 51

ITALIANĂ

bagno 51
Brunelleschi 76
canguresco 77
-escamente 77
-esco 76
francesco 76
Francesco 76
gattesco 76
gigantesco 76
ordinare 139
ottocentesco 76
petrarchesco 77
signoresco 76
tedesco 76

LATINĂ

balneum 51
cognoscere 83
cum 11, 12
dolia 141
dolum 141
-ënsis 76
faciebam 13
facio 13
feci 13
follis 50
-iscus 76
linguam 91
-ocus 41
quattuor 91
quid 91
quomodo 11, 12
sanguem 91
secare 52

MAGHIARĂ

Aranyos 72
bodor 73
Bodorog 73
Budrig 73
Budrug 73
Cohpatak 50
*csirikló 32
csirikol 32
Debreczen 52, 53
Dobriczel 52
Dobriczinás 52
Dobrocse 52
dorong 149, 150
durung 150
Fehérvár 72
fiók 42
kecske 50

képmutató 83
kesztyű 146
Kisdebrecen 52
Kis-Debrecen 52, 53
Kohópatak 50—52
Kohpataka 50—52
Kõh Pataka 50
koménymag 42
Kopataka 50
Kõpataka 50
Koppataka 50
Kõzpataka 50
Kükülõ 72
Machkamezew 53
Machyka Mezeõ 53
Macskamezew 53
Macskamezõ 53, 55
Máská 53
Maszka 53
Matsku Mezõ 53
Maxskamezõ 53
Oláh-Debreczen 52, 53
örökös 116
plesóka 42
Sebes 72
vágás 52
Valle Debreczen 52, 53

ROMÂNĂ

DIALECTUL AROMÂN

bardz 121
bardzu 122

DIALECTUL DACOROMÂN

A

a 146
Abrud 146
Abruth 146
-ac 33, 47
-ac- 150
acesta 155
actor 77
actoricesc 77
adine 74, 83
-ag 47
-ag- 148
-aic 39
alés 123
aléze 123
Algiu 145
Algu 146
-an 34
-an- 148
-anc- 148
-ang- 149
-anie 39
antişoc 155

-ar 32, 34
 Argintărești 154
 arihi- 155
 aripă 116
 -ăriță 39, 40
 arunc 152
 aruncătoare 130
 ascăld 136
 aspru 113, 115
 -aș(i) 53, 55
 auz 153
 azvîrl 152
 azvîrlitoare 130

A

-ă 37, 39, 40
 -ălău 127
 -ăli 137
 -ăniță 39
 -ăriță 39, 127

B

bade 149
 Badea 149
 balaur 91
 Baňa (~ de Coase) 51
 barabete 30
 baradoș 121
 Barb 149
 Barba 149
 Barbul 149
 bardas 117
 bardas 117, 121—123
 bardia 121
 bardoș 117, 118, 121—123
 barduș 118, 121
 barđ 117, 120
 bardas 117
 bardos 118
 barduș 118
 bardză 122
 bardzu 122
 Bartoc 41
 Bartok 41
 Bartu 41
 barz, -ă 36, 37, 91, 117—123
 Barza 118
 barzaón 30
 barzas 121
 barzos(ă) 118
 Barzu 118, 120, 122
 bătcă 123
 bătiță 123
 Bădăngă 149
 Bădin 149
 Bădinca 149
 Bădincă 149
 Băi (Izvoru ~lor) 54
 bălat 77
 băiețesc 77
 Bălgrad 72
 Bălteni 53
 Bălținașul 53
 băndăone 30

băndăr 30
 băndăune 30
 băndăure 30
 bărbăte 30
 bărbăcu 123
 bărbat 77
 bărbătesc 77
 bărbăluș 37
 bărbînóc 42
 Bărbuncă 149
 Bărbuncești 149
 bărdaș 121
 bărdăun 30
 bărdăune 30
 bărduș 121, 123
 bărnăoi 30
 bărgan(ă) 118
 bărzar 36
 bărzat, -ă 119, 120
 bărzăune 30
 bărzoaică 37, 117
 bărzoahe 118
 bărzoii 36
 Bărzon 120
 bărzuchița 118
 băteală 123
 bălân 30
 băzgăun 30
 băzgăune 30
 bej 155
 Benloaca 45, 46
 Bențoc 45, 46
 Bertoc 41
 Bertok 41
 berzică 118
 beznă 83
 bezumie 83
 bibliotecă 77
 Bihor 146
 -bil 47
 biliță 123—124
 bilță 123
 Birta 41
 Birtoc 41
 Birtok 41
 Bistra 72
 bindăon 30
 bindăr 30
 bingoi 31, 32
 binzăr 31
 binzoi 31
 binzoi rău 31
 bîrdăon 30
 bîrdăune 30
 bîrzán 31
 bîrzăun 30
 bîrzăune 30
 bîrzioană 31
 biț 42
 bițán 30
 bițoață 45
 bițóc 42
 biză 31
 bizălău 31
 bizăon 31

blzgan 31, 32
 bizgaón 30
 bizgár 31
 bizgáon 31
 bizgáun 30
 blzgói 31
 blástám 153
 Bledca 45, 47
 Bledioc 47
 Bled'oc 45
 Blediu(ă) 47
 Bled'uc 45
 bléstem 153
 blestém 153
 Bliduț 54
 blind, 43, 45
 blindóc 43, 45
 blnduc 45
 boandă 31
 boanză 31
 boárnă 31, 32
 boárnă mare 31
 boárză 31
 boárză de mușni 31
 boárză mare 31
 Bob 148
 Boba 148
 Bobáncu 148
 Bobe(a) 148
 boboc 41
 Bobul 148
 Bodirsok 41
 bodirjóc 42
 Bodrea 73
 Bodringă 73, 148, 150
 Bodru 73
 bo(i)erenaș 53
 Boja 148
 Bojen 148
 Bojin 148
 Bojincă 148
 Bojincă 148
 bojoc 41
 boloboc 42
 bornbár 31
 bondaláu 32
 bondar 32
 bondău 32
 bonoc 41
 bongár 32
 bongáu 32
 bongói 32
 bordei 50
 Bordeia 50
 Hordeie 50
 bornár 32
 bórna 31
 bornál 31
 bórzá 31
 bórzá máre 31
 Bos 148
 Bosa 148

Bosoancă 148
 Bosoiu 148
 Botrișoș 41
 brabete 30, 37, 38
 brăbete 30, 37, 38
 brăbețoaică 38
 brăbițoaică 38
 brăduț 127
 brădușcă 127
 bribet 37, 38
 bribețoaică 38
 brin(d)ză 43
 brin(d)zoc 43, 46
 brinză 91
 brod 146
 Brod 147
 brodină 146
 broșchiță 130
 Brud 146
 brudină 146
 București 76
 budarău 124
 buduroi 124
 buigău 124
 bul(d)z 43
 bul(d)zoc 42, 43
 bumbăr 31
 bundăr 30
 bungói 32
 bunzăr 32
 burduc 127
 burduf 127
 burduh 127
 burdușcă 127
 burlească 77
 burlesc 77
 burlescă 77
 busuioc 44
 Bușu 149
 Bușul 149
 Bușulenga 149
 Bușulescu 149
 buțală 123
 buzgân 32
 buzgăr 31
 buzgói 31
 Byrthok 41

C

-c- 148
 cal 41
 calică 124
 canău 43, 45
 cancioc 43, 45, 46
 canțoc 45
 Carpinti (~ Grighii) 52
 catapóid 130
 cazacioc 41
 -că 39
 căflee 32
 căi (a se ~) 156
 călăscă 124
 căloc 41

cămărinoc 42
 căpriorii (~cășii) 135
 căptan 124
 căptană 124
 căstău 146
 ce 91
 Cearingani 149, 150
 cearingeni 149
 Cearingeni(l) 73, 148, 149, 150
 cer 77
 cerceel 116
 cerească 77
 cereșe 76, 77
 ceringani 149, 150
 ceringanul 149
 chiminoc 42
 chinez 77
 chinezesc 76, 77
 chipernic 140
 Chișcheșu (~ Cufoli) 50
 chitcan 33
 chihurez 37
 cicili 141
 cili 141
 cine (să ~) 153
 cineze (să ~) 153
 ciofl- 149
 cioflană 149
 cioflanu 149
 cioflec 149
 cioflică 149
 cioflinc 149
 ciofling 149
 Clofringa 149
 clofringeni 149
 Clofringu 149
 clopóc 42
 ciovică 36
 cirip 32
 ciripi (a ~) 32
 ciripoaică 32
 ciripói 32
 cluf 37, 38
 clufoaică 38
 cluhurează 39
 cluhureță 39
 cluhurete 37, 39
 cluhurez 38, 39
 cluhurezoaică 38
 cluhurezoale 38
 cluhuroaică 38
 cluhuroaie 38
 Clungii (~ Lungi; ~ Scurți) 52
 cluriclău 32
 clurlica (a ~) 32
 cline 86
 Clmpu (~ Coșerelor) 51
 clntin(d) 153
 clrețói 32, 33
 cirtitță 33
 cirtitói 32
 cleștăr 124
 clócă 124
 cloncan 37, 39

cloncancă 39
 cloțan 32
 clupă 124
 clupță 124
 cluscă 124
 clușcă 124
 clúică 124
 coarbă 39
 cobăl 37, 38
 cobăloaică 38
 Cobia 145
 cocăstire 117
 cocăstire 117
 cociică 132
 cociei 132
 cocistire 117
 cocoară 36, 37, 39
 cocoareă 39
 cocobardă 117, 118
 cocor 36-39
 cocoreasă 39
 cocoriță 38
 cocoriscă 39
 cocoroaică 36, 37
 cocoroi 37
 cocostire 117, 118
 cocostire 37, 38, 117, 118, 120-122
 cocostireă 39
 cocostircoaică 37
 cocostircoale 38
 cocostirg 37-39
 cocostirgoaică 38
 Codrea 41
 Codrioc 41
 cojoc 41
 colle 141
 collie 141
 Coloniș (Jgheabu ~) 50
 comarnic 51
 Comarnic (I.a ~) 51
 comhér 124
 comhér 124
 corb 37-39
 corbărită 39
 corbiță 38
 corboaică 38
 corboale 38
 corbullă 39
 corcan 37, 39
 corcănecă 39
 Costin 149
 Costinca 149
 Costinceanu 140
 Costing 149
 Costiug 149
 cōșcă 132
 coșciug 149
 coșer 51
 Coșere (Clmpul ~lor) 51
 Coșolț 146
 cōtcă 132
 cōtóc 43, 46
 cotoi 43
 cotrov 127
 cotrăb 127

cotrâmb 127
 cotrâv 127
 cozâc 33
 Cozia 145
 cozoroc 41
 crici 124
 Criș 72
 cruscă 125
 cruzeiroși 155
 ctitor 77
 ctitoricesc 77
 cu 50
 cuc 39
 cucă 39
 cucăniță 39
 cucăriță 39
 cucilă 38
 cucoaică 38
 cucoale 38
 cucostire 117
 cuculiță 38
 cucustire 117
 Cucuți (Muchea ~lor) 50
 Cufoaia 50, 52, 55
 Cufoi (Cheiu ~; Chișcheșu ~; Valea ~) 50—51
 cumebért 124
 cumpăra [(v)oi] 153
 cunoaște (a ~) 83
 cuscă 124—125
 cuveni (a se ~) 156

D

Dara 149
 Daranga 149
 Darea 149
 Darul 149
 dator 140
 datornic 140
 Dâmș-uș 148
 Dărăngă 149
 dăringă 149
 Dăringă 149
 Deal (Valea ~ului) 54
 Debrek 52
 delniță 51
 Delniță (Pe ~) 51
 Densuș 148
 dihor 146
 Dinsuș 148
 dilbină 125
 dîmb 43, 45
 dîmboc 42, 43, 45, 46
 dîmbuc 45, 46
 Dîmșuș 148
 doaie 141
 dobitoc 41
 doblîrjóc 42
 Dobric 52, 53
 Dobricel 53
 dobrițan(i) 53
 Dobrițel 52, 53, 55
 Dobrițeni 53, 55

Dobrișin 52, 53, 55
 Dobrișinaș(i) 52, 53, 55
 Dobrocsél 52
 doi 141
 dor 140
 Dora 149
 D'ord'e 45
 D'ord'oc 45
 D'ord'uc 45
 Doringă 149
 doringă 150
 Doringă 149
 dormi (a ~) 113
 dornic 140
 Doru 149
 dos 140
 dosnic 140
 drimoc 41
 Dumbrava 52
 Dumbravă (În ~) 52

E

-ean(u) 53, 55, 149
 -easă 39
 -ească 77
 -ec 47
 ecosez 155
 -eg 47
 -eg- 148
 el 155
 -en- 148
 -enc- 148
 -eng- 149
 -eni 53, 55
 -esc 76, 77
 -eș- 150
 -ește 77
 extra- 155
 -ez 153

F

facéli 153
 fată 41
 făcém 153
 fătăloc 41
 fătoc 41
 femeiușcă 37
 ferestrau 137
 fi (a ~) 153, 156, 157
 ficiór (~ de pópă) 32
 ficiórul (~ pópîi) 32
 fióc 42
 fire 77
 firească 77
 firesc 76, 77
 firezârie 137
 firhóc 42
 firiz 137
 fintină (~ în gheață) 125
 fluierar 37, 39
 fluierăriță 39

foaie 83
 foale 50
 foi 50, 83
 foisor 83
 frățesc 77
 Frățilești 154
 frișcă 130
 frișcăli (a ~) 130
 fugar 140
 fugarnic 140
 Fundu (~ Staurelor) 51

G

-g- 148
 galbin 43, 45
 galbinoc 45
 galbinuc 45
 gangor 37—39
 gangoră 39
 gangoriță 38
 gangur 37—39
 gangură 39
 ganguriță 38
 Gard (După ~) 51
 gâlbînóc 43, 46
 gâlbînuc 46
 gâlîțcă 124
 galiță 124
 gângoriță 38
 gângoroaie 38
 gânguriță 38
 gânguroaie 38
 gemém 153
 geméli 153
 gherelúș 125
 ghigean 38
 ghigenoaică 38
 ghiortúș 125
 ghiulea 132
 gildan 125
 gildău 125
 gîrgălauă 39
 gîrgăldău 37, 39
 giscan 120
 giscă 120
 gleangor 37, 38
 glengoroaie 38
 goangă 32
 golimb 37, 38
 golimbiță 38
 golumb 37—39
 golumbă 39
 golumbiță 38
 golumboaie 38
 gongar 32
 gongói 33
 Gorani 75
 Goranul 75
 Gorănești 75
 Gorea 75
 Gorjiul 75
 Gorul 74
 gozác 33
 gozán 33
 gangor 38

grangore 37, 38
 grangoriță 38
 grangoroaie 38
 grangur 37, 38
 grangure 37
 granguriță 38
 graor 37, 38
 grap 153
 graur 37, 38
 graure 37, 38
 grauroaică 38
 grăieruș 125
 grăngoroaie 38
 grănguriță 38
 grănguroaică 37
 grăorici 125
 grăoriță 38
 grăorūș 125
 grăp 153
 grăpez 153
 grăurici 125
 grăuriță 38
 grăuroaică 38
 grăuroaie 38
 grăurūș 125
 greiciuș 125
 greier 125
 greieruș 125
 greieruș 125
 greolūș 125
 greorūș 125
 greulūș 125
 greunāș 125
 greunūș 125
 gréur 125
 greurici 125
 greurūș 125
 grier 125
 grioară 38
 grior 37, 39
 griurici 125
 griurūș 125
 grotesc 77
 grotescă 77
 grumaz 91
 gug 74
 Gugu 74
 guguștiuc 37
 guguștiucă 39
 gulă 132
 guleă 132
 gurzunoi 33
 guz 33
 guzác 33
 guzán 33
 guzgán 33
 guzói 33
 guzui 33
 guzuilură 33
 guzunoi 33
 guzurói 33

H

Hal- 150
 Halac 150

Hales 150
 Halinga 150
 Hali(ă) 150
 hamóc 42
 hapic 133
 hapúc 133
 hapúci 133
 harc 130
 hărăbete 33
 hiper- 155
 hipiși 155
 hiriz 43, 45
 hirizoc 43, 45
 hircióg 34
 hlzóc 42
 Hociolă 149
 Hociulea 149
 Hociung 149
 hohurează 39
 hohurez 37, 39
 holda 50
 Hlor- 74
 Hlora 74
 Hlorincea 75
 Hlorul 74
 Hlorincea 47
 Hlorincioe 47
 Hlorinciuc(ă) 47
 huci 52
 Huciu (~ Florilor) 52
 huhurează 39
 huhurez 36—39
 huhureziță 38
 huhurezoaică 37
 huhurezoaie 36, 38
 huhurezoi 36
 huhuroaică 37, 38
 hultan 37
 hultur 37, 38
 hulturoaică 38
 hulub 37, 38
 hulubiță 38
 huluboaică 38
 hurlub 37, 38
 hurlubiță 38
 hurlup 37, 38
 hurlupiță 38

I

Iacob 154
 Iacobescu 154
 Iacobești 154
 iarmaroncă 45
 iarmaróc 42
 -ic 47
 -ic- 74, 77
 -ică 39, 136
 -ie 137
 ied 43
 iedóc 43, 46
 iepure 43
 iepuróc 43, 46
 ieróc 42
 -ig 47
 -ig- 148

-in- 148
 -inc- 148
 -ing 148
 -ing- 148—150
 Ionul pópui 33
 -ișcă 142
 -iț- 74, 150
 -iță 38, 40, 126
 iubească 77
 izini (a se ~) 140
 izvor 145
 Izvoru (~ Băilor) 54

I

Impărătesc 77
 Improscătoare 129
 -In- 148
 -Inc- 148
 (In)chirci (a se ~) 140
 Indărătnic 140
 Indărătnici 140
 -Ing- 73
 Ingenunchez 153
 Ingenunchi 153
 Ingheta 111
 Insenina 112, 115
 Intirsóc 42
 Invirt 153
 Invirtesc 153
 (In)vrednici 140
 -Iscă 39

J

Jgheabu (~ Coloniș) 50
 Jgheabu (~ Corinți) 50
 jmolóc 42
 joagăr 137
 josenăși 53

K

Kuffoja 50
 Kufoje 50

L

lăbdă 132
 lanț 43, 45
 lăptă 132
 lapte 132
 laz 52
 Laz (Părău ~ului) 52
 lăntóc 43, 45
 lăntuc 45
 lătoci 42
 lemnărie 137
 leșér 125
 leșetău 125
 leșeteu 125
 leșeu 125
 leșitcu 125
 leșnic 125
 leșteu 125
 libiță 124

limbă 91
lingură 125
lingură 125
livresc 77
livrescă 77
loaptă 133
lôptă 133
lotoacă 42, 45
lucrez 153
Lunca (~ Mișului) 53, 55
Luncile (~ de Sus) 53
luptă 133

M

Macicu 53
maiamulă 26
maiemucă 126
maiemulă 126
măimă 126
maimuță 126
mal 91
mamă 126
mamulă 126
marc 41, 91
Marin 150
Marinaș 150
Marinca 150
Marinel 150
Marin(a) 150
Maringu 150
Marinică 150
Mariniciu 150
Mașca 53, 55
mazăre 91
măciucă 130
măiemucă 126
măiemulă 126
măimucă 126
mălai 142
mălăieșcă 142
mălăiește 142
măligă 141
mămăligă 141
mănuică 126
mănuică 126
mămuie 126
mămuieșcă 126
mănuie 74
mănuieșcă 43
mănuieșcă 43
mănușă 146
Măringuț 150
măroc 41
mășor 153
mășor 153
mergăm 153
mergeli 153
Merla 150
Merlescu 150
Merling 150
Merloi 150
Merlușcă 150
metoc 41
micicula (a se ~) 140
micie 132

mierlă 37
mierloi 37
mîge 132
Mihoc 41
Mihu 41
Mija 73
milere 51
Milere (La ~; Părăul ~lor) 51
mînce 132
mînge 132
mîngie 132
mîngină 132
mirós 153
mirosirli (nu ~) 153
mititel 43, 44, 46
mit'it'el 44, 46
mit'it'oc 43, 46
Micioaca 46
micioc 43, 46
Micioc 46
mîcroc 46
mîninăl 43, 45, 46
mîninăoacă 45
mîninăoc 43, 45, 46
mînz 43, 45, 46, 91
mînzocă 45, 46
mînzoc 43, 45, 46
mînzuc 46
mîl 43, 45, 46
Mîl (Lunca ~ului, Părău ~ului; Poiana ~ului) 55
Mîl(u) (~eni) 54
mîlă 44
mîlăoacă 43, 45, 46
mîlăoc 43, 45, 46
mîluc 45, 46
moșoc 44
moimă 126
moimulă 126
mojér 142
momie 126
momie 126
momulă 126
monah 77
monahicesc 77
mormoloc 41
moșoc 42
moșuț 130
Mota 149
Motoangă 149
moloc 42
Motu 149
mugure 91
mumulă 126
mumuiulă 126
Muntele 74
Mureș 72
muscán (~ märe) 34
muscar 32
muscă 32, 34
muscoacă 34
mușurói 33, 35

N

năplrstoc 41, 42
năplrstoč 45
năltng 44
năltntoc 44
neam 76
nebuie 83
nevoie 145
-nic 140
noian 91
noroc 41

O

-oacă 34, 43, 44
-oalcă 37, 39, 40
-oalc 38—40
-oan- 148
-oanc- 148
-oang- 149
oblnoc 73, 74
oblón (~ in gheală) 126
oboroc 41
obraznic 140
obraznici 140
Obruth 146
-oc 41—49
ochi 126
-oci 137
-og 47
-og- 148
-oi 33, 34, 37
ol 126
olt 126
Olt 72
-on- 148
-onc- 148
-ong- 149
Oprea 150
Oprin(a) 150
Oprină 150
Oprineă 150
Oprinescu 150
Opring 150
Oprinoiu 150
ordinare 138
orichisă 116
Orla 74
Orul 74
-os 137

P

pace 140
pallău 135
pamačoc 44
Par- 148
Para 148
Părău (~ Mișului) 53, 55
Parea 148
Parng 72, 73, 147, 148, 151
Paru 148
păsăre cîcăioasă 32, 34
păsăre de casă 34
păsăre de grîu 34

pásăre de șură 34
 pásăre șurăriță 34
 pásăre ligănească 34
 pásăre urită 34
 pásărea griului 34
 pásărea șurii 34, 35
 pascoi 129
 pașnic 140
 patru 91
 Pădurea (~ Milerelor) 51
 păhun 37, 38
 pânine 50
 Pânincea 50
 Pâninci(le) 50
 părăscuță 130
 pârîntesc 77
 păsăroi clocăcios 34
 păsăroi de casă 34
 păsăroi de griu 34
 păsăroi de șură 34
 păsăroi urit 34
 pătrug 127
 păun 37—39
 păunariță 39, 40
 păună 39
 păune 37
 păuneasă 39
 Păunești 154
 păunică 39
 păuniță 37, 38, 40
 păunoaică 38
 păunoaie 38
 peredoc 42
 peridoc 42
 perină 44, 45
 perinoacă 44
 perinoc 44, 45
 pesoși 155
 Petrescu 76
 peun 37—39
 peună 39
 peune 37, 38
 peunică 39
 peuniță 38
 peunoaică 38
 picioac 42
 piédin 142
 piesă 77
 Pinte (Blidu ~ii, Casa lu ~:
 Flintna lu ~: Flintna
 ~ii; Piatra ~ii; Șatra
 ~ii; Tlîtna ~ii; Vîrlu
 ~ii) 53—55
 pipălăc 37—39
 pipălăcă 39
 pipălăcoaică 38
 piper 140
 pipernic 140—141
 piperniceală 140, 141
 pipernici (a ~) 140—141
 pipernicie 140
 pipernicire 140
 pipernicit, -ă 140, 141
 piptălăc 37
 pirnici 141
 pisicesc 70

pistol (~ de soc) 128
 piștrăne 131
 piștrinic 131
 pitic 44
 pit'il'el 44, 46
 pit'il'oacă 45
 pit'il'oc 44, 46
 pitorească 77
 pitpălăc 37—39
 pitpălăcă 37, 39
 pitpălăciță 38
 pitpălăcoaică 38
 pițigaie 39
 pițigan 37, 38
 pițigane 37, 38
 pițigoaică 38
 pițigoaică 37, 38
 pițigoi 36—39
 pițigoiasă 39
 pițiguș 36—39
 pițigușă 39
 pițigușoaică 36, 38
 pițigușoi 36
 pline 86
 plină 102
 pliplălăc 39
 piptălăcă 39
 pitpăriță (~ pruncească) 130
 plstncl 131
 pitpălăc 37
 pitplădac 37, 39
 pitplădacă 39
 plăscă 129
 plată 140
 platnic 140
 plêscă 129
 plîșcoacă 128
 plîșcoici 128
 plînge (a ~) 113
 plîngea (ei ~) 153
 plîngeau (ei ~) 153
 plumb 110, 114
 pluti (a ~) 112, 114
 poampă (~ de soc) 128
 poápă 130
 poărcă 132
 Poarta (~ Țarinii) 51
 počlnóc 42
 počlnóg 42
 podlnă 44
 pod'lnóc 44
 podrúv 127
 poiană 52
 Poiana Bodii 52
 Poiana cea Mare 54
 Poiana Rusului 52
 Poieni (Pe ~) 52
 pojmoacă 45
 pojmoac 42
 pojmotóc 42
 polmă 132
 polobóc 42
 pominóc 42
 pomnóc 44
 pomnoaică 44
 pomnoác 44

pómăpă 128
 pop 130
 popa furnicilor 128
 popă 126
 popic 132
 poponeață 142
 poponet 142
 popor 76
 porlumb 37, 38
 porlumbel 37, 39
 porlumbiță 38, 39
 porumb 37—39
 porumbă 39
 porumbel 37, 38
 porumbică 39
 porumbiță 37, 38, 40
 porumboaică 38
 porumboaie 38
 porumbóc 44
 pošindoc 41
 pošmóc 42
 pošmotóc 42
 potă 142
 potcân 34
 potcă 142
 Potea 150
 potegă 135
 potling 150
 potlingă 150
 Potlingă 150
 potroacă 45
 potrúh 127
 potrumb 127
 potrúv 127
 Potu 150
 prăscă 130
 prășche 129
 prășchie 129
 praște 130
 prădúf 127
 prădúv 127
 prăștie 129
 pre- 47
 preluță 52
 Preluci 52
 preoțesc 77
 prepeliță 37
 prezncl 131
 priboc 41
 priboi 41
 prinsoare 130
 Prisaca 52
 prisnalice 130
 prisnilic 130
 pristăni 131
 pristeni 131
 prișcă 130
 prișcăli 130
 priștin 131
 prizări (a se ~) 140
 priznă 131
 priznăr 131
 prizncl 131
 priznilic 131
 priznilic 130, 131
 prizntr 131

prlnjél 131
 prlsnél 131
 prlzneric 131
 proáscă 128
 proáscă 128, 130
 proáscă 128
 produh 127
 prodúl 127
 prodúscă 127
 prodúv 127
 proľáp 130
 pruslnél 131
 púlma 132
 púrec 131
 purceă 132
 purdúl 127
 púrec 131
 púric 131
 púrice 131
 puşcă 128
 puşcăviľă 128
 puşcă cu apă 129, 130
 puşcă de apă 129, 130
 puşcă de gumă 129, 130
 puşcă de soc 129, 130
 puşcă mică 129, 130
 puşcăli 128
 puşcăliľă 129
 puşcătoare 129
 puşcălor 129
 puşcoaie (~ cu dop) 129
 puşcoci 129
 puşcói 129
 puşculiľă 129
 puşculă (~ de apă) 129
 putere 140
 puternic 140

R

rar 44
 raľă 44
 rădic 153
 răroc 44, 46
 răsări (a ~) 112, 114
 răscitoare 131
 răľoacă 44, 46
 răľóc 44, 46
 Răzoare 53
 Rehău 146
 ridie 153
 rldie 153
 Rlgla 145
 rlnză 91
 roăľă (~ de păr) 131, 132
 roman 77
 romanescă 77
 român 77
 românească 77
 romănesc 76, 77
 Ruinea 50
 ruín 50

S

sabie 145
 samel 133
 samurasľă 133
 samurast 133
 samurástă 133
 samurástru 133
 saplic 133
 sarma 133
 Sas 45
 saur (~ flesnit) 133—134
 sácătură 52
 Sácătură (Părău ~ii) 52
 Sácăturiľă 52
 ságeac 134
 sáľiac 134
 sájac 134
 sáľmăjac 134
 sámărman 134
 sámurást 133
 sámurástă 133
 sámurástru 133
 sáľpăľugă 134
 Sásoc 45
 Sásuc 45
 Scafă 136
 scam (eu ~) 137
 scamă 134, 137
 scamn 135
 scámnă 135
 scámľă 135
 scap 153
 scară 135, 136
 scaun 134
 scăľică 36
 scăľiľă 136
 scăľán 136
 scăľda 136
 scăľdare 136
 scăľmă 137
 scăľmălesc 137
 scăľmăľ 137
 scăľp 153
 scăľpa 137
 scăľpóce 137
 scăľpóci 137
 scăľpós 137
 scăľriľă 135, 136
 scăľuda (a ~) 136
 scăľudăre 136
 scăľndură 137
 scăľndurie 137
 scăľpa 137
 scăľpăľui (a ~) 138
 Scăľpeľ (La ~) 54
 scăľia(re) 87
 scăľie(re) 87
 scăľipa 137
 seca 52
 selipet 54
 sfriji (a se ~) 140
 silnic 140

silnic 140
 siminoc 41
 sínge 91
 sístloc 44, 46
 Sliveiul 73
 slugarnic 140
 slugárnici 140
 soból 33
 sobolán 34
 sobolár 34
 sobolľ 34
 sobolitúrá 34
 sobór 34
 solmojac 134
 sómol 133
 sormojac 134
 Splreioaca 46
 Splreioac 46
 Splreioaca 45
 Splrčóc 45
 springhél 131
 sprnten 132
 spuném (să ~) 153
 spunéľi (să ~) 153
 Stanľste (După ~; ~a lui
 Doroftei, Vlrvu ~ii) 51
 stanóc 42
 stanóg 42
 staur (~ul oilor) 51
 stănoágă 42
 stľc 117, 118
 Stľlcea 45
 Stľlcioc 45, 47
 stľlciuc 45
 Stľlciucă 47
 stľre 117—118, 120, 121
 stoból 34
 stol 115
 străcór 153
 străcur 153
 străľfig 152
 strănut 152
 streecór 153
 stricór 153
 strimt 44
 strimľoc 44, 46
 stropitoare 129
 studenľesc 76, 77
 sturz 37
 sturzoaică 37
 sughít 153
 sughľľ 153
 sunt 153
 suntem 153
 sunteľi 153
 super- 155
 supra- 155
 sur 74
 surcel 132
 surdúcă 133
 Suru 74
 susai 44
 susenaşi 53
 sverhóc 42

şăs 44
 şchioapăt 153
 şchiopătez 153
 şchiopez 153
 şic 155
 şiştăvi (a se ~) 140
 şmotóc 42
 şoarec(e) 127
 şoból 34
 şobolán (~ de pămînt) 34
 şofran 37, 38
 şofrăniţă 38
 şoricărlă 127
 şovar 50
 şpriţ 129
 şpriţoli (a ~) 129
 ştioluri 51
 ştiubăroc 124
 ştiubei 124
 ştiuburoáie 127
 ştiuburói 127
 şumurói 35
 şurdeu 134
 şúriţă 35
 şuriţoi 34
 şuverea 50
 şverhóc 42

T

tabacioc 41
 taieţele 143
 talcioc 41
 tăbălloc 41
 tăia (ei ~) 153
 tăiau (ei ~) 153
 tăieţei 142
 tăiţei 142, 143
 tăiţel 143
 tărlnuş 35
 tău 141
 Tău (~ Bozghii) 54
 tehnic 77
 tehniceşte 77
 Tel 148
 Telea 148
 Telencă 148
 Telenescu 148
 temeinici 140
 Tima 41
 Timiş 72
 Timoc 41, 47
 Timu 41
 tindă 41
 tindoc 41
 titireţ 131
 titirez 131
 Tincavul 146
 tindală 87
 tindăli 87

tîrboc 41
 Tîrcavul 146
 tîrcăvi (a se ~) 140
 Tîrnava 72
 tîrsă 44
 tîrsoc 44
 toaie 141
 toi 141
 topă 132
 topeă 132
 topliţă 127
 torcăitoare 131
 torcăitoare 132
 torcător 132
 Trăilă 154
 Trăilescu 154
 Trăileşti 154
 Trecufoi(le) 50
 Trîmpotele (Valea ~lor) 54
 -tură 33, 34
 tuşin(ă) 153
 tuşit (să fiu ~) 153

T

ţap 44, 45
 Țară 73
 Țarlîngă 73
 Țaru(l) 73
 țăpóc 44, 45
 țărîgă 73
 țărînă 35
 Țărîngă 148
 țărînuş 35
 țărîmur(e) 35
 țărîmuruş 35
 țăsal 153
 țăsal 153
 țigănă 35
 țigăncușă 35
 țigănuş 35
 țigănușă 35
 țighilean 37—39
 țighileană 39
 țighilenomie 38
 țimărman 134
 țiligoaică 38
 țiligoai 37, 38
 Țilie 45
 Țil'loc 45
 Țil'liuc 45
 Țiple 45
 Țipl'oc 45, 47
 Țipliuc 47
 Țipl'uc 45
 Țipoc 42, 44
 Țipou 44
 Țirli (a ~) 111, 112, 115
 Țistgășe 135
 Țiță 44, 45
 Țițnă 44
 Țițnóc 44, 47
 Țițoáca 45
 Țițoc 44, 45, 47
 Țițoc 45

-uc 45—47
 -ug 47, 148
 -uliță 39
 ultra- 155
 -un 148
 -unc- 149
 -ung- 140
 uni 155
 urdin (pe ~) 138
 urdina (a ~) 138—139
 urdinare 138—139
 urdinat 138
 urdină (pre ~) 138
 urdinătură 138
 urdineală 138
 urdiniş 138—139
 ureche 116
 urechişă 116
 urechiță 116
 urechiușă 116
 uric 117
 uricaş 116
 uricesc 117
 urichiş 116
 urichişă 116
 uricel (a ~) 116—117
 uricul (a ~) 117
 uriculesc 117
 urs 44
 ursoc 44, 46
 -uş 35, 148
 -uț 150
 -uță 126

V

văbrie 35
 vad 127
 Vanhoc 41
 Vancioc 41
 Vărlnc 74
 Vărlîng 73, 147, 150
 *Vărlînnic 73, 74
 Varu(l) 73
 Vasa 41
 Vasinc 74
 Vasoc 41, 42, 47
 Vasu 41
 văbrói 35
 vădălău 127
 văgaş 52
 Văgaş 52
 vălenași 53
 Văleni 53
 Vălinași 53
 vărăbete 33, 35
 vârs 152
 vâz 153
 verşoc 41
 viteaz 77
 vitejesc 77
 vîjăitoare 130
 Vîjoc 47

Vljuc 47
vltan 37, 39
vltană 39
vltoriță 38
vltur 37, 38
vlturoaică 38
Vltstoăca 45, 46
Vltstoc 45, 46
vltșă 44, 45
vltșoc 44, 45
Vlttea 41
Vlttoc 41
voinic 140
vomez 152
vomit 152
vrabie 35, 37, 40
vrăbiu 35
vrăbele 35
vrăbioară 35
vrăbioi 35, 37, 40
vrăbiônț 35
vrăbiôr 35
vrăbiuț 35
vrăbiuță 35
vrăbôi 35
vreas (~ cînta : ~ cost) 153
vrednic 140
vultoare 128
vultôr 37, 38
vultoră 39
vultoriță 38
vultur 37—39
vulturică 39
vulturiță 38
vulturoaică 38
vulturoaică 38

Z

Zagra 75
zbăngăi 130
zbîlîță 124
zbîngă 130
zbîngăi 130
zbîngăitoare 130
zbîngi 130
zblrnăitoare 130
zblrnoaică 130
zburătoare 130
zglrei (a se ~) 140
zglăvoc 41

Zlaști 72
zobol 34
zoroboc 42
zvrlăitoare 130
zvrlitoare 130
zvrlnăitoare 130

RUSĂ

bessnežno 105
bezljudno 105
bezoblačno 105
doždliivo 105
dremotno 105
jaglyj 145
ljudno 105
lunno 105
maloljudno 105
mnogoljudno 105
morožno 105
solnečno 105
sovestno 105
velreno 105
zvědno 105

SLAVĂ

bezdnna 83
buhati 146
búhor'i 146
*byhor'i 146
dyhati 146
*dyhor'i 146
gora 74, 75
gor'nica 83
-iskû 76
izvorû 145
*jagla 147
liceměrѣ 83
-ok 41
-ŭkû 41, 46
Várûl'Inkû 145
znati 83

SPANIOLĂ

caballeresco 76
-escamente 77
-esco 76

garza 123
gatesco 76
gigantesco 76
gilanesco 76
parentesco 76
quijotesco 77

UCRAINEANĂ

berch 47
berežók 47
byčók 47
byk 47
čolovičók 47
čolovik 47
čop 42
čopók 42
Čyl'kó 47
Čyl'ó 47
dub 47
dubók 47
hora 74
jarók 42
-ka 45
-ko 45
kolos 47
kolosók 47
lis 47
lisók 47
lótoky 42
mótok 42
napérstok 42
-ok 42, 45, 46
peredók 42
pituch 47
pitusók 47
pómynky 42
pózmok 42
póžmolok 42
šmatók 42
Timifijko 47
Timko 47
Timofij 47
-uk 45
Vaško 47
Vasyl' 47
volos 47
volosók 47
-yčka 45

Reprezentativă în primul rând pentru activitatea lingviștilor clujeni, revista „Cercetări de lingvistică” apare prin grija Institutului de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj-Napoca. Profilul revistei este larg deschis tuturor domeniilor lingvisticii, dar în special problemelor de lingvistică românească: istoria lingvisticii românești, istoria limbii române, dialectologie, onomastică, gramatică, fonetică-fonologie, lexicologie-lexicografie, filologie, lingvistică generală etc. Acestea sînt, de altfel, și rubricile obișnuite ale sumarelor revistei. De asemenea, „Cercetări de lingvistică” are o secțiune cuprinzătoare dedicată recenziilor și prezentărilor de cărți, în care sînt semnalate și discutate numeroase apariții de lingvistică românească și străină. Sumarul numerelor este completat de cronici ale principalelor manifestări interne și internaționale din domeniul lingvistic, precum și de un indice anual (de materii, de autori și de cuvinte). Revista publică studii și cercetări în limbile română, franceză, italiană, engleză, germană etc.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceluiași date în text, tabel și grafice. Explicația figurilor în text se va face în ordinea numerelor. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa Consiliului de conducere al revistei: 3400 Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, nr. 21.

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

- Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR,
ION COTEANU, *Dieționarul limbii române (DLR)*,
Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P (pogri-
jenie—presimțire), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. XI,
partea a 2-a, litera T (T — tocăliță), 1982, 376 p.,
75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera T (tocăna — twist),
1983, p. 377—764, 77 lei; tom. VIII, partea a 5-a,
litera P (presin — puzzolană), 1984, p. 1343—1866,
105 lei; tom. X, partea 1, litera S (S — selabuc), 1986,
400 p., 79 lei.
- * * * *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și
Arte*, seria IV, tom. III (1981), 1983, 238 p., 19,50 lei;
tom. IV (1982—1983), 1984, 192 p., 16,50 lei; tom. V
(1983—1984), 1984, 182 p., 15 lei; tom. VI (1984),
1985, 176 p., 15 lei; tom. VII (1985), 1986, 224 p.,
19 lei.
- * * * *Îndreptar ortografie, ortoepie și de punctuație*, 1983,
224 p., 16,50 lei.
- AL. PHILIPPIDE, *Opere alese*, 1984, 442 p., 48 lei.
- * * * *NALR — Oltenia*, vol. V, 1984, XXXVI + 202 p.,
225 lei.
- ION COTEANU, *Stilistica funcțională a limbii române*.
Limbajul poeziei culte, 1985, 174 p., 17 lei.
- MIOARA AVRAM, *Gramatica pentru toți*, 1986, 416 p., 35 lei.
- * * * *Analize de texte poetice. Antologie* (coordonator Ion
Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.
- FLORIN MARCU, CONSTANT MANECA, *Dieționar de
neologisme*, 1986, 1168 p., 165 lei.
- AL. GRAUR, *Puțină gramatică*, 1987, 226 p., 16 lei.
- MIOARA AVRAM, *Probleme ale exprimării corecte*, 1987,
282 p., 25 lei.

CL, ANUL XXXII, NR. 2, P. 93—188, CLUJ-NAPOCA, 1987

